

Liisa Hietala ja Elisa Nissinen

Kuusamon lapsiperheiden kokemustiedon kar- toitus

Sosionomi (AMK)

Sosionomikoulutus

Syksy 2023

**KAMK • University
of Applied Sciences**

Tiivistelmä

Tekijät: Nissinen Elisa & Hietala Liisa

Työn nimi: Kuusamon lapsiperheiden kokemustiedonkartoitus

Tutkintonimike: Sosionomi (AMK)

Asiasanat: koettu hyvinvointi, kokemustieto, kvalitatiivinen tutkimus, kvantitatiivinen tutkimus, lapsiperheet, palvelujärjestelmät

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksia arjen hyvinvoinnista, saamistaan palveluista ja Kuusamosta asuinpaikkana. Tutkimuksen tulosten perusteella edistetään lapsiperheiden hyvinvointia sekä kehitetään kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvointia ja arjen sujuvuutta tukevia palveluita osana monialaisen LAPE-työryhmän työskentelyä.

Kartoituksen toteuttaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Pohjois-Pohjanmaan piiri Kuusamon kaupungin vetämän LAPE-työryhmän tehtävänantona. Opinnäytetyönä toteutetaan kokemustiedon kartoitus sekä tulosten analysointi ja raportointi MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin toimeksiantona. Tutkimus toteutettiin sähköisesti Webropol-kyselyn avulla, joka lähetettiin kaikille kuusamolaisille vanhemmille.

Tutkimus kokoaa kokemustietoa lapsiperheiden arjen hyvinvoinnista ja kokemuksia lapsiperhepalveluiden toimivuudesta tällä hetkellä. Saatuja tuloksia aiempaan kartoitukseen vertailemalla, saamme tietoa siitä, miten lapsiperheiden hyvinvointi ja kokemus lapsiperhepalveluiden toimivuudesta on muuttunut kyselyjen ajankohtien välillä.

Opinnäytetyössä käytetään sekä laadullista että määrällistä tutkimusmenetelmää. Avoimiin kysymyksiin saatuja vastauksia käsitellään laadullisella sisällönanalyysillä. Kyselylomakkeen strukturoiduista kysymyksistä saatuja vastauksia analysoidaan tilastollisesti ja vastauksia havainnollistetaan erilaisilla jakaumilla, keskiarvoilla ja prosenttiluvuilla. Kahden muuttujan välisiä yhteyksiä tutkitaan ristiintaulukoinnilla. Khiineliö-testillä selvitetään, ovatko muuttujien väliset yhteydet tilastollisesti merkitseviä. Keskiarvotesteistä käytetään varianssianalyysia ja t-testiä. Tavoitteena on selvittää, poikkeavatko tarkastellut ryhmät keskiarvojen perusteella toisistaan vai johtuvatko ryhmien väliset erot satunnaisvaihtelusta.

Tulokset käsitellään luottamuksellisesti ja nimettöminä ja niitä tullaan hyödyntämään lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden sekä yhteisöllisen toiminnan edelleen kehittämisessä. Aineistosta kootaan julkinen raportti, joka on luettavissa myöhemmin mm. MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin kotisivuilta.

Abstract

Author(s): Nissinen Elisa & Hietala Liisa

Title of the Publication: Mapping the Experiences of Families with Children in Kuusamo

Degree Title: Bachelor of Social Services

Keywords: experienced well-being, experiential knowledge, families with children, qualitative research
quantitative research, service system

The purpose of this thesis was to examine the experiences of families with children in Kuusamo regarding their everyday well-being, the services they receive, and Kuusamo as a place of residence. Based on the results, the well-being of families with children is promoted and services that support the well-being of families with children in Kuusamo and the smoothness of their everyday life are developed. Promoting well-being and the development of services will be a part of the LAPE group's multidisciplinary work. LAPE is a government program that addresses the implementation of child and family services.

This survey was conducted by the Northern Ostrobothnia District of Mannerheim League for Child Welfare (MLL) and assigned to the LAPE working group led by the City of Kuusamo. This thesis focused on experiential knowledge mapping as well as the analysis and reporting of the results as commissioned by the MLL North Ostrobothnia District. The thesis was conducted electronically using a Webropol questionnaire which was sent to all parents in Kuusamo.

This thesis collected experiential knowledge of the everyday well-being of families with children and their experiences of the functionality of current family services for children. The comparison of the results of the two surveys yielded information on how the well-being of families with children and the experienced functionality of the services for families with children had changed between the times of the surveys.

Both qualitative and quantitative research methods were used in this thesis. The answers to open questions were analyzed using qualitative content analysis, and the answers to structured questions were statistically analyzed and illustrated with different distributions, averages, and percentages. The connections between the two variables were analyzed using cross-tabulation. The Chi-square test was used to determine whether connections between the variables were statistically significant. Variance analysis and t-tests were used to determine whether the groups examined differed from each other based on the averages or whether the differences between the groups were due to random variation.

The results will be treated confidentially and anonymously and used to further develop child, youth, and family services, and community activities. A public report compiled from the material can be found later, e.g., on the MLL North Ostrobothnia District's website.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Teoreettiset lähtökohdat.....	3
2.1	Lapsiperheet.....	3
2.2	Kokemustieto	4
2.3	Koettu hyvinvointi	5
2.4	Lapsiperheiden hyvinvointi	8
2.5	Palvelujärjestelmät.....	13
2.6	Kuusamon perhepalvelut	15
3	Tutkimusongelmat.....	17
4	Tutkimusmenetelmä.....	19
4.1	Tutkimuksen toteutus	19
4.2	Kvalitatiivinen tutkimus.....	22
4.3	Kvantitatiivinen tutkimus	25
4.4	Tiedonhaun prosessi	26
5	Opinnäytetyön raportointi	28
6	Tutkimuksen tulokset	29
6.1	Vastaajien taustatiedot	33
6.2	Perheiden arki ja hyvinvointi.....	35
6.3	Lapsiperheiden palvelut	41
6.4	Kuusamon viihtyisyys, turvallisuus ja vetovoimaisuus.....	60
6.5	Vertailu aiempaan kokemustiedon kartoitukseen	61
7	Pohdinta	64
7.1	Eettisyys ja luotettavuus	65
7.2	Jatkotutkimus- ja kehittämisaiheet.....	69
8	Lähteet.....	70

Liitteet

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksia arjen hyvinvoinnista, saamistaan palveluista ja Kuusamosta asuinpaikkana. Tutkimuksella pyritään lisäksi selvittämään, kokevatko lapsiperheet tulevansa kuulluiksi palveluita suunniteltaessa ja toteutettaessa. Kartoituksen toteuttaa Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) Pohjois-Pohjanmaan piiri Kuusamon kaupungin vetämän LAPE-työryhmän tehtävänantona. Opinnäytetyönä toteutetaan kokemustiedon kartoitus sekä tulosten analysointi ja raportointi MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin toimeksiantona. Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa, arvioida ja kehittää lapsiperheiden palveluita ja hyvinvointia Kuusamossa.

Saatuja tuloksia aiempaan kartoitukseen vertailemalla, voidaan arvioida, onko palveluiden kehittämisessä onnistuttu ja ovatko lapsiperheet tulleet kuulluiksi. Saatuja vastauksia verrataan syksyllä 2020 tehtyyn vastaavaan kuusamolaisten lapsiperheiden kokemustiedon kartoitukseen. Lapsiperheiden hyvinvointiin panostamalla ja esiin nousseisiin palvelujen ja tuen tarpeisiin vastaamalla, voidaan pyrkiä ennaltaehkäisemään monien ongelmien syntyminen ja kasaantuminen tulevaisuudessa.

Opinnäytetyössä tarkastellaan Kuusamon palveluja lapsiperheiden näkökulmasta. Kyselylomakkeen avulla toivottiin tavoitettavan eri elämäntilanteissa olevia lapsiperheitä, jotta tulokset kuvaisivat mahdollisimman luotettavasti ja kattavasti lapsiperheiden kokemuksia arjen hyvinvoinnista sekä kokemuksia Kuusamon palveluiden saatavuudesta ja toimivuudesta. Sosionomit voivat työskennellä monenlaisissa lapsi- ja perhepalveluissa sekä osallistua palveluiden kehittämiseen ja suunnitteluun. Ymmärrys lapsiperheiden arjen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä sekä palvelujärjestelmän tuntemus ovat ensiarvoisen tärkeitä sosionomin ammatissa lasten ja perheiden parissa työskennellessä.

Kuusamossa toimii kaupungin vetämänä LAPE-työryhmä, jonka tavoitteena on kartoittaa, arvioida ja kehittää alueen lapsiperheiden palveluita ja hyvinvointia. Työryhmän toiminnan lähtökohdiana on avoimen, yhteisöllisyyttä lisäävän toimintakulttuurin kehittäminen. Lapsiperheiden elinympäristön ja heille suunnattujen palvelujen tulisi olla tarpeisiin perustuvaa ja lähellä lapsia, nuoria ja perheitä. Työryhmä kehittää lapsiperheiden palveluita Kuusamossa moniammatillisesti

ja poikkihallinnollisesti. Työryhmän tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen, eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen ja ennaltaehkäisevien ja korjaavien sote-palveluiden korkea laatu, oikea-aikaisuus ja saatavuus. (Salo 2020, 6.)

LAPE-työryhmä käynnistyi maakunnallisen Lapsiperheiden muutosohjelman myötä, ja siihen kuuluvat kaupungin edustajina kasvatus- ja sivistystoimesta varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toiseen asteen edustajat sekä liikunta- ja nuorisopalvelujen edustajat. Hyvinvointialueen edustajat ovat neuvolasta ja kouluterveydenhuollosta sekä lapsiperheiden sosiaalipalveluista. Lisäksi työryhmässä ovat mukana hyvinvointialueella toimivat koulukuraattorit. LAPE-työryhmä on siten monialainen ja mukana ovat myös tärkeät sidosryhmät, kuten seurakunta, Mannerheimin lastensuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piiri sekä muita järjestöjä. LAPE-työryhmässä koetaan tärkeänä, että lasten ja nuorten ääni on kuuluvilla työskentelyssä ja tästä syystä työryhmässä on jäsenenä myös nuorisovaltuuston puheenjohtaja. (Salo 2020, 6.)

Lapsiperheiden kokemustiedon kartoitus tehtiin LAPE-työryhmän toimeksiantona, ja tämä tutkimus on toinen LAPE-työryhmän tekemä laajempi selvitys lapsiperheiden nykytilasta Kuusamossa. Aiempi kokemustiedon kartoitus on tehty vuonna 2020.

2 Teoreettiset lähtökohdat

Käsitteiden määrittely jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa on tärkeää, jotta ymmärrys tutkitavasta aiheesta on yhtenäinen ja selkeä. Ensin täytyy tietää, mitä tutkii, jotta tietää, miten sitä voi tutkia. Tässä kappaleessa tarkastellaan ensin käsitteen lapsiperhe määritelmää, jonka jälkeen siirrytään käsitteiden kokemustieto ja koettu hyvinvointi määrittelyyn. Lopuksi kahdessa viimeisessä kappaleessa tarkastellaan ensin yleisellä tasolla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää perheiden näkökulmasta, jonka jälkeen siirrytään tarkastelemaan Kuusamon perhepalveluita. Opinnäytetyön kannalta on tärkeää tietää, millaisia palveluita lapsiperheille on tarjolla Kuusamossa.

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ja asiasanat tarkentuivat opinnäytetyöprosessin aikana seuraavasti: lapsiperheet, palvelujärjestelmät, koettu hyvinvointi, kokemustieto, kvalitatiivinen tutkimus ja kvantitatiivinen tutkimus. Nämä yhdessä muodostivat opinnäytetyön teoreettisen viitekehksen.

Koska työn vertailukohtana toimi syksyllä 2020 kuusamolaisille lapsiperheille tehty vastaava kokemustiedon kartoitus, oli se yksi tärkeä tutkimusaineisto opinnäytetyössä.

2.1 Lapsiperheet

Perheen määrittely on viime vuosina muuttunut, ja perheeksi voidaan nykyisin kutsua myös kahta aikuista ilman lapsia. Tässä tutkimuksessa keskitytään lapsiperheisiin, jolla tarkoitetaan perheitä, joissa on yksi tai kaksi vanhempaa tai huoltajaa ja ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi. Tutkimuksen lapsiperheisiin voi kuulua yksinhuoltajaperheitä, sateenkaariperheitä sekä uusioperheitä. Perheeseen katsotaan kuuluvaksi niin biologiset kuin eri tavoin saadut lapset. Perhettä määrittelee myös tunneside tai muu idea, jonka vuoksi perheenjäsenet palaavat säännöllisesti yhteen omilta tahoiltaan päivittäin tai harvemmin. Perheen arkea eletään samassa taloudessa, jota perheenjäsenet kutsuvat kodiksi. (Törrönen 2014, 16–17.)

Nykyaikaa luonnehtivat vahvasti yksilöllisyys ja individualismi. Tästä huolimatta perhe on yhä olemassa. Perhekeskusteluissa keskeisessä roolissa on ollut ehjä ydinperhe, jota pidetään niin sanot-

tuna luonnollisena vanhempien parisuhteen varaan perustuvana perhemuotona. Perhekeskusteluissa tällaisen perinteisen heteroseksuaaliseen parisuhteeseen perustuvan perhemuodon on uskottu olevan lapsille paras. Viimeisten vuosien aikana tätä uskomusta on kuitenkin enenevässä määrin kyseenalaistettu ja ajattelutavassa on tapahtunut muutos avarakatseisempaan ja suvaitsevampaan suuntaan, jossa hyväksytään muitakin vanhemmuuden muotoja. (Nätkin 2003, 16, 21.)

Perheiden hyvinvointia tarkasteltaessa voidaan puhua myös kotitalouksista. Hyvinvoinnin tarkastelussa objektiivisesti mitattavia muuttujia ovat muun muassa kotitaloustyyppi, varallisuus, tulot, asumismuoto ja kestokulutustavaroiden omistus. Kotitalouksien ja erityisesti pienten kotitalouksien lukumäärä on kasvanut Suomessa. Lapsettomia pariskuntia ja yksin asuvia on aiempaa enemmän, ja lisäksi kotitaloudet asuvat aiempaa enemmän toisista erillään. (Raijas 2011, 246–247.) Lapsiperheiden osuus kotitalouksista on siis vähentynyt Suomessa. Lapsiperheiden ohella käytämme opinnäytetyössämme ajoittain myös kotitalouden käsitettä asiayhteyden mukaan.

2.2 Kokemustieto

Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat kokemus sekä kokemustiedon tutkimus. Juha Perttula (2009, 149, 155–156) toteaa, että tutkijan ensimmäinen tehtävä on selvittää itselleen, mitä hän kokemuksella ymmärtää. Tutkijan tulisi osata vastata kysymykseen ”mitä kokemus on”. Perttula määrittelee kokemuksen tajunnalliseksi tavaksi merkityksellistä niitä todellisuuksia eli elämäntilanteita, joihin ihminen on suhteessa. Se, mitä elämäntilanne ihmiselle tarkoittaa, on kokemus. Sellaisia asioita, joihin ihminen ei ole suhteessa tai jotka eivät kuulu hänen elämäntilanteeseensa, ei voi tässä tapauksessa tutkia, koska niistä ihmisellä ei ole kokemusta. Tutkija pyrkii tavoittamaan tutkimukseen osallistuvan kokemukset mahdollisimman täydeksi sellaisina kuin ne elävinä kokemuksina hänelle ilmenevät. Tutkittavan kokemustietoa voidaan pyrkiä tavoittamaan eri metodein. Tutkimusaihe vaikuttaa merkittävästi metodin valintaan.

Hyvinvointia tarkastellessa kokemustiedolla on tärkeä rooli, sillä yhteiskunnassa tarvitsemme tietoa ihmisten koetusta hyvinvoinnista. Esimerkiksi erilaisista rekistereistä tai tilastoista saatava tieto ei kerro kaikkea kansalaisten hyvinvoinnista, vaan ne voivat kertoa pelkästään sen, paljonko he käyttävät yhteiskunnan hyvinvointipalveluja. Parhaimmillaan tieto ihmisten kokemuksista hyvinvoinnistaan voi laajentaa suomalaisen hyvinvoinnin kokonaiskuvaa. (Tarkiainen & Nieminen

2014, 7.) Onkin tärkeää tavoitella yksilöiden kokemustietoa, jotta hyvinvoinnista saataisiin mahdollisimman kattava ja todellinen kuva. Ihmisten oma ääni olisi tärkeä saada kuuluville.

Lasten huono-osaisuutta ja köyhyyttä on tutkittu pitkälti aikuisten näkökulmasta joko niin, että lapset on ohitettu kokonaan tiedontuottajina ja perheen tilannetta on tarkasteltu objektiivisesti vanhempien resurssien kautta tai niin, että tietoa lapsista on kerätty aikuisilta. Lasten ja aikuisten arviot hyvinvoinnista eivät kuitenkaan aina ole yhteneväisiä, ja siksi lapsi- ja lapsuustutkijat ovat Suomessa jo useita vuosia korostaneet lapsen kuulemisen tärkeyttä. (Kallio & Hakovirta 2020, 29.) Kuusamon lapsiperheiden kokemustiedon kartoitus lähetettiin perheen aikuisille, jolloin lasten kuuleminen ei välttämättä ole toteutunut lainkaan. Tällöin ei voida saada todellista kuvaa lasten kokemasta hyvinvoinnista sekä palveluiden laadusta ja riittävydestä lasten näkökulmasta.

Nieminen (2014, 14, 19–20) toteaa, että kokemuksen käsitteen ohella kokemustieto on noussut keskeiseksi yhteiskunnassa ja taloudessa. Kokemustiedon hän määrittelee hyvin perustelluksi todeksi uskomukseksi, johon sisältyy omakohtaista kokemusta niistä objektiivisista asioiden tiloista, joihin tieto kohdistuu. Tiedon käsitteen sekä tiedonmuodostuksen prosessin hän näkee merkitykselliseksi kokemustietoa tarkasteltaessa, ja kokemustiedon perusta on hänen mukaansa kokemuksissa. Jokainen ihminen kokee maailman omalla tavallaan ja jokaisen yksilön kokemusta voidaan pitää autenttisenä sekä totena. Kuitenkin, kun yksilöiden kokemuksia tutkitaan, tulee kokemusten totuudellisuudelle löytyä perusteet ja niitä on voitava arvioida. Tiedon muodostus yksilöiden kokemuksista onkin siis sikäli haastavaa, että kokemus voi olla vaikea pukea sanoiksi tai saattaa sellaiseen muotoon, että toiset voivat sitä ymmärtää tai tutkia tieteellisesti. Tavoitteena tässä opinnäytetyössä on tavoittaa tutkittavien kokemuksia mahdollisimman totuudenmukaisesti.

2.3 Koettu hyvinvointi

Hyvinvoinnin määritelmä ei ole selkeä ja yksiselitteinen, vaan sitä on pyritty määrittelemään ja mittaamaan vuosisatojen aikana eri tavoin. Hyvinvointia voidaan yrittää mitata ulkopuolelta mahdollisimman objektiivisesti esimerkiksi työllisyyttä ja työttömyyttä, tuloja, terveyttä, ihmissuhteita ja yksinäisyyttä tarkastelemalla. Näillä mittareilla ei kuitenkaan voida saada kattavaa ja luotettavaa kuvaa ihmisten hyvinvoinnista, sillä yksilöiden subjektiiviset kokemukset omasta hyvin-

voinnistaan ovat tärkeitä. Ihmiset kokevat asiat yksilöllisesti eri tavoin ja he antavat samoille asioille erilaisia merkityksiä. Sekä subjektiivinen että objektiivinen näkökulma hyvinvointiin ovat useimpien tutkijoiden mielestä tärkeitä. (Fitzpatrick 2011, 5, 12.)

Hyvinvoinnin määritelmä on siis moniulotteinen ja sitä voidaan tarkastella eri osatekijöiden avulla. Se rakentuu aineellisista elinoloista, taloudellisesta toimeentulosta, sosiaalisista suhteista, terveydentilasta, onnellisuuden kokemuksesta ja mahdollisuuksista toteuttaa itseään. Hyvinvointia voidaan tarkastella myös pahoinvoinnin kautta. Voidaan esimerkiksi tarkastella, onko lasten ja lapsiperheiden pahoinvointi lisääntynyt yhteiskunnassamme jollain ajanjaksolla mitattuna. (Lammi-Taskula, Karvonen, Ahlström 2009, 11.) Hyvinvointi pitää sisällään monia eri osa-alueita, joita ovat terveys ja toimintakyky, elinolosuhteet ja elinympäristö, asuminen, toimeentulo, mielekäs tekeminen, ihmissuhteet, yhteisöllisyys, osallisuus sekä turvallisuus. Hyvinvoinnista puhuttaessa on tärkeää huomioida myös hyvinvoinnin subjektiivinen kokemus eli jokaisen yksilöllinen kokemus hyvinvoinnistaan. (Törrönen 2014, 23–24.) Tässä tutkimuksessa keskitytään lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin, jota tarkastellaan seuraavassa alaluvussa.

Hyvinvointia voidaan mitata eri tavoin. Sitä voidaan tarkastella ulkoapäin asetettujen kriteerien kautta tai yksilöiden omaan kokemukseen pohjautuen. (Kattilakoski & Sireni 2020, 7.) Tässä tutkimuksessa näkökulma hyvinvointiin on jälkimmäinen ja siinä ollaan kiinnostuneita ihmisten koetusta hyvinvoinnista. Koetusta hyvinvoinnista voidaan käyttää myös nimitystä subjektiivinen hyvinvointi. Sitä kutsutaan usein myös onnellisuudeksi tai tyytyväisyydeksi elämään, vaikka käsitteet eivät olekaan toistensa synonyymeja. Yksilöiden koettuun hyvinvointiin on alettu kiinnittää yhteiskunnassa sekä politiikassa enemmän huomiota. (Saari 2012, 10.) Kokemus hyvinvoinnista vaihtelee elämäntilanteiden mukaan, eikä se ole luonteeltaan pysyvää. Kokeminen on sidottuna aikaan ja yksilön elämismaailmaan. (Törrönen 2014, 12.)

Suomessa Erik Allardt'n kehittämän hyvinvoinnin luokittelun mukaan hyvinvointi muodostuu seuraavista osa-alueista: elintaso (having), yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Elintasaan (having) liittyvät tulot, työllisyys, koulutus, asuminen ja terveys. Yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen kuvastavat hyvinvoinnin subjektiivista ulottuvuutta. Hyvinvoinnin näkökulmasta keskeisiä yhteisyysuhteita ovat perhe ja ystävät. Itsensä toteuttaminen on puolestaan kokemuksia omaan elämään vaikuttamisesta, mielenkiintoisista sisällöistä elämässä ja korvaamattomuudesta. (Törrönen 2014, 34.) Tavoitteena on tarkastella koettua hyvinvointia lapsiperheissä näiden hyvinvoinnin ulottuvuuksien kautta.

Allardtin (1976, 32–33) mukaan pohjoismaisen hyvinvointitutkimuksen käsitejärjestelmään kuuluu kaksi perustavaa erottelua: hyvinvointi – onni sekä elintaso – elämänlaatu. Hyvinvointi on määritelty tarvekäsitteen avulla, jolloin ajatellaan, että hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta. Tässä tapauksessa tarpeilla tarkoitetaan perustarpeita, joiden tyydyttämättä jääminen merkitsee huonoja olosuhteita. Sen sijaan onni liittyy ihmisen subjektiivisiin elämyksiin ja tunteisiin, jolloin onnellisuuden aste riippuu siitä, kuinka onnelliseksi ihmiset itsensä kokevat tai tuntevat. Elintaso koostuu aineellisista ja persoonattomista resursseista, joiden avulla yksilö voi ohjailla elinehtojaan. Elintaso liittyy siis tarpeisiin, joiden tyydytys on määritelty aineellisten tai ainakin persoonattomien resurssien esiintymisen avulla, joita ovat esimerkiksi tulot, asunto, työllisyys ja koulutus. Sosiaalisten ja itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydyttäminen taas määritellään inhimillisten suhteiden laadun perusteella ja tällaisten tarpeiden tyydytystä voidaan kutsua elämänlaaduksi.

Elintason (having) lähtökohtana ovat luonnollisesti fysiologiset tarpeet, sillä kaikki ihmiset tarvitsevat ravintoa, nestettä, lämpöä, ilmaa ja perusmäärän turvallisuutta. Allardt (1976, 39) on kuitenkin sitä mieltä, että elintason arvoja määriteltäessä on luonnollisempaa olla ottamatta lähtökohdaksi suoraan fysiologisia tarpeita. Sen sijaan tulisi ennemmin ottaa huomioon tarpeiden tyydyttämiseen tarvittavat toimintaresurssit. Pohjoismaissa hyvinvointiarvot voidaan määritellä melko yleisten vaihdettavien resurssien avulla, joita ovat ruotsalaisen elintasoselvityksen mukaan esimerkiksi terveys, ravintotottumukset, koulutus, työllisyys/työolot, asunto, vapaa-aika ja virkistys, kasvuolosuhteet ja perhesuhteet, taloudelliset resurssit ja poliittiset resurssit. Elintaso on hyvinvoinnin perusta ja tietty aineellisten resurssien minimitaso on edellytys elämälle ja hyvinvoinnille. (Allardt 1976, 39–41.)

Yhteisyyssuhteissa (loving) Allardt (1976, 43–44) lähtee liikkeelle siitä, että meillä kaikilla on solidaarisuuden ja toveruuden tarve tai tarve kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon, jossa toisistaan pitäminen ja välittäminen ilmaistaan. Yksilöillä on rakkauden ja hellien suhteiden tarve. Allardt puhuu suhteiden symmetrisyydestä, jolloin ihminen sekä saa osakseen rakkautta, on pidetty ja huolenpidon kohteena, että puolestaan rakastaa, pitää muista ja osoittaa muita kohtaan huolenpitoa. Suhteiden ollessa symmetrisiä ja sisältäessä rakkauden ilmauksia ja huolenpitoa, voidaan puhua yhteisyydestä. Yhteisyys on tärkeä resurssi, jonka avulla voidaan toteuttaa muita hyvinvointiin liittyviä arvoja. Yhteisyyden puute voi aiheuttaa yksilölle ulkopuolelle jäämistä sekä syrjintää ja aiheuttaa myös psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia.

Itsensä toteuttamiseen (being) kuuluu, että yksilöä pidetään persoonana ja että hänet nähdään korvaamattomana. Yksilön tulisi saada osakseen myös arvostusta. Yksilöllä tulisi olla mahdollisuus

harrastuksiin sekä vapaa-ajan toimintaan sekä mahdollisuus poliittiseen osallistumiseen. Itsensä toteuttamisen vastakohtana on vieraantuminen, jolloin inhimillisiä suhteita arvioidaan vain hyödyn kannalta, ihmisiä vain työvoimana tai kuluttajina, ja ihmiset ovat verrattavissa helposti vaihdettaviin tavaroihin. Mitä vaikeammin yksilö on korvattavissa, sitä enemmän hänet nähdään persoonana, yksilönä. Tällaista korvaamattomuutta voidaan nähdä monissa yhteyksissä kuten perheessä, ystäväpiirissä ja organisaatioissa, mutta Pohjoismaissa myös työelämä on keskeinen. Itsensä toteuttaminen on hyvinvoinnin tärkeä osa. Allardt nostaa kirjassaan esille myös tekemisen (*doing*), joka on itsensä toteuttamisen edellytys ja myös pohjoismaisissa yhteiskunnissa tärkeä hyvinvointiarvo. Toiminnan puutteen ja sosiaalisen eristäytymisen välillä vallitsee Allardtin mukaan vahva yhteys ja yksityisillä toiminnoilla, kuten erilaisilla harrastuksilla on eristäytymistä ehkäiseviä vaikutuksia. Yhtenä osana itsensä toteuttamisessa on yksilön itsensä vaikuttaminen omaan toimintaan, elämään ja kohtaloon. Allardt tuo tähän liittyen esille, kuinka yksilön mahdollisuudet ovat nyky-yhteiskunnassa melko vahvasti sidoksissa poliittisiin päätöksiin ja siten myös yksilön omiin poliittisiin resursseihin. (Allardt 1976, 46–49.)

Martelan (2022, 569) mukaan Allardt (1998, 41) on myöntänyt edellä mainittujen hyvinvoinnin ulottuvuuksien olevan kehittämisen ja analysoinnin tarpeessa, jonka vuoksi tänä päivänä Allardtin kolmen hyvinvoinnin ulottuvuuden rinnalle onkin noussut neljäs ulottuvuus: *doing*. Tämä neljäs ulottuvuus korostaa ihmisen näkemistä aktiivisena toimijana. Meillä kaikille on tärkeää kokea, että pystymme ohjaamaan ja hallitsemaan omaa elämää sekä tekemään niitä asioita, joita itse valitsemme sekä arvostamme. On tärkeää pystyä tavoittelemaan itselle arvokkaita päämääriä. Tällaisella toimijuudella on ihmisyyttä määrittävä piirre. Opinnäytetyössä lapsiperheiden hyvinvointia tarkastellaan kuitenkin Allardtin kolmen hyvinvoinnin ulottuvuuden kautta ilman *doing*-ulottuvuutta.

2.4 Lapsiperheiden hyvinvointi

Opinnäytetyössä tarkastellaan koettua hyvinvointia kuusamolaisissa lapsiperheissä. Tätä tarkastellaan erityisesti arjen näkökulmasta. Arki on juhlan vastakohta. Se on tavanomainen ja tuttu toiminnan prosessi, joka etenee tilanteesta toiseen. Arjessa toistuvia tilanteita ja asioita ovat esimerkiksi ruoanlaitto, työssä ja koulussa käyminen ja seuraavaan päivään varautuminen. Lapsiperheiden arki ja hyvinvointi sitoutuu keskeisesti kotiin. Voidaan puhua myös arkisesta hyvinvoinnista, jossa tärkeässä roolissa on kodin lisäksi myös läheiset ihmiset ja heidän välisensä vuorovaikutus. Arkisessa hyvinvoinnissa on kyse perheen hyvinvoinnin kokonaisuudesta, johon liittyvät

perheen sosiaaliset suhteet, talous ja mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen. Huoltajien välinen työnjako tulee näkyväksi kodeissa, mikä myös on yhteydessä koettuun hyvinvointiin lapsiperheissä. (Törrönen 2014, 9–10.)

Aiempien tutkimusten mukaan riitely kotitöistä on yhteydessä yhteisen ajan, keskustelun ja molemminpuolisen ymmärryksen vähyyteen. Puolisolta saadaan emotionaalista tukea, ja tasapuolisesti jaetut kotityöt vähentävät riitelyä. Huoltajien tyytyväisyys parisuhteeseen vaikuttaa koko perheen koettuun hyvinvointiin. (Lammi-Taskula & Salmi 2009b, 54–55.) Vaikka hyvä parisuhde vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin, on siihen kiinnitetty vain vähän huomiota poliittisessä päätöksenteossa. Sen sijaan on pyritty edistämään talouskasvua, mistä ei ole edes tutkimusnäyttöä psyykkistä hyvinvointia edistävänä asiana. Tutkimusten mukaan parisuhteessa elävät voivat paremmin elämässä keskimäärin kuin yksin elävät ihmiset. Puolisolta saatu sosiaalinen tuki, sitoutuminen perheeseen, molemminpuolinen arvostus ja kunnioitus, yhteiset arvot, hyvä kommunikatio, läsnäolo ja kahdenkeskinen aika rakentavat hyvää parisuhdetta ja hyvinvointia. (Kontula 2013, 24, 240–244.)

Myös Anu Raijas toteaa, että arjessa toimiminen vaikuttaa koettuun hyvinvointiin ja onnellisuuteen. Arjen toiminnallisen ajankäytön nähdään jakautuvan kolmeen toiminta-alueeseen: ansiotyöhön, kotitöihin ja vapaa-aikaan. Näiden tulisi olla keskenään tasapainossa, jotta ihminen kokisi arjen hyvinvointia. Hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että ihminen kokee voivansa tehdä asioita vapaaehtoisesti sekä hallitsevansa ajankäyttöään ja toimintaansa. Ympäristö voi kuitenkin luoda pakkoja ja rajoitteita, jotka ehkäisevät tai häiritsevät koettua hyvinvointia arjessa. Ansiotyö vaikuttaa siihen merkittävästi, mutta myös perheenjäsenten kokemus tyytyväisyys kotitöiden työnjakoon, hoitotapaan ja lopputulokseen vaikuttavat koettuun hyvinvointiin. Perheissä ansio- ja kotitöiden yhteensovittaminen on joskus vaikeaa, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti koettuun hyvinvointiin. Lisäksi tarvitaan vapaa-aikaa voidaksemme hyvin. Nykyaikana työn ja vapaa-aajan raja on hämärtynyt, millä myös voi olla vaikutusta koettuun hyvinvointiin. (Raijas 2011, 250–253.) Tasapaino eri elämän osa-alueiden välillä liittyy vahvasti koettuun hyvinvointiin. Vanhemmilla tulisi olla tunne siitä, että aika ja voimat riittävät kaikille elämän osa-alueille. Koettua hyvinvointia perheessä uhkaavat haasteet perhe-elämän ja työn yhteensovittamisessa. (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 38.)

Rutiineilla on vaikutusta lapsiperheiden arkeen ja siinä koettuun hyvinvointiin. Rutiinit tarkoittavat sitä, että tapahtumat toistuvat päivittäin samassa tutussa järjestyksessä. Ne jäsentävät perheiden päivää ja tukevat lapsen kasvua ja kehitystä. Arki etenee rutiinien myötä sujuvasti, arjesta

tulee ennakoitavaa ja ne rakentavat lapsen perusturvallisuutta. Rutiinien myötä lapsen on mahdollista omaksua erilaisia hyvinvointitaitoja, kuten säännöllistä syömistä, riittävää nukkumista ja päivittäistä liikuntaa sekä ulkoilua. Ne myös asettavat lasten toiminnalle johdonmukaiset ja selkeät rajat, ja ne helpottavat sopeutumaan erilaisiin muutostilanteisiin. Rutiinit pysyvät, vaikka muut asiat elämässä muuttuisivatkin. (Matilainen 2008, 23–26.)

Lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttaa myös vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus. Yhdessä jaettu ilo lisää hyvinvointia, kun taas murheet ja riitely kuormittavat perheitä ja voivat vaikuttaa heikentävästi koettuun hyvinvointiin. Lapsiperheen arkeen vaikuttaa se, minkä ikäisiä lapsia perheessä on. Tärkeää hyvinvoinnin kannalta on yhdessäolo esimerkiksi ruokailen ja keskustellen. Toimiva vuorovaikutus edistää hyvinvointia perheissä. Jos arki on hyvin kiireistä, korostuu lapsiperheiden arjessa yhteisten keskustelujen merkitys. Hyvinvointiin vaikuttavat myös lasten kaverisuhteet ja television, tietokoneen, pelikonsolin tai älypuhelimien ääressä vietetty aika. Voidaan puhua ruutuajasta, joka on usein riidan aihe lapsiperheissä. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60–62, 66.)

Lapsiperheiden hyvinvointia heikentäviä tekijöitä ovat vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat, perheiden köyhyys, työttömyys ja sosiaalinen syrjäytyminen. Työelämän lisääntyneet vaatimukset sekä työn ja perhe-elämän yhdistämisen haasteet syövät aikuisten voimia ja näkyvät myös lasten elämässä. (Törrönen 2014, 23–24.) Lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin vaikuttaa heikentävästi tunne siitä, että perheellä ei ole riittävästi yhteistä aikaa. Erityisesti kokopäivätyössä olevat vanhemmat ovat aiempien tutkimusten perusteella kokeneet, että heillä ei ole riittävästi aikaa lapsille ja puolisolle. Hyvinvoinnin näkökulmasta työssäkäynti tuo elämään mielekästä tekemistä, sosiaalisia suhteita ja itsensä toteuttamista ja kehittämistä. Toisaalta perhe-elämä hyvinvoinnin näkökulmasta edistää hyvinvointia rakkauden, läheisyyden, turvallisuuden ja hoivan saamisen sekä antamisen kautta. Tasapaino näiden välillä olisikin hyvinvoinnin näkökulmasta tärkeää. (Lammi-Taskula & Salmi 2009a, 38 ja 46.)

Myös perherakenne vaikuttaa lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Kahden biologisen vanhempansa kanssa samassa kodissa asuvien lasten subjektiivisen hyvinvoinnin taso on tavallisesti muita lapsia korkeampi. Yksinhuoltajaperheessä asuminen sen sijaan vähentää subjektiivista hyvinvointia, joka voi selittyä yksinhuoltajaperheiden tuloköyhyydellä verrattuna kahden vanhemman perheisiin. (Toikka & Haanpää 2020, 132.)

Kotitaloudet toimivat kiinteässä vuorovaikutuksessa yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Julkinen, yksityinen ja kolmas sektori palveluineen vaikuttavat myös lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin. Kotitalouksien ja eri sektoreiden välillä on vaihtosuhteita, joissa panoksina ovat esimerkiksi hyödykkeet, työ ja raha. Arjessa koetun hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, millaiset mahdollisuudet ihmisillä on vaikuttaa omiin elinolosuhteisiin. Elinympäristö vaikuttaa keskeisesti kotitalouksien arjen sujuvuuteen sekä koettuun hyvinvointiin. Elinympäristössä kotitalouksien hyvinvointia edistäviä tekijöitä ovat esimerkiksi viihtyisyys, turvallisuus, peruspalveluiden läheisyys, kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnot ja liikenneyhteydet. (Raijas 2011, 254.) Kuntien palveluilla on keskeinen rooli lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin.

Monet ympäristön itsestäänselvyydet tuottavat ihmisille hyvinvointia ja niiden merkityksen huomaa usein vasta, kun ne on menettänyt. Kotitalouksien arki voi hankaloitua, jos muut toimijat muuttavat toimintaansa kuulematta kunnan asukkaita. Mielipidettä ei usein kuulla päätöksiä tehdessä ja kansalaiset kokevat usein vaikutusmahdollisuutensa olemattomiksi. Muutokset palveluissa voivat vaikuttaa kotitalouksien hyvinvointiin. Jos esimerkiksi palveluja siirretään verkkoon, voi se helpottaa monen ihmisen elämää tai toisaalta hankaloittaa sitä, jos käytössä ei ole tarvittavia voimavaroja kuten tietoja, taitoja tai teknisiä laitteita. Arjen sujuvuus ja hyvinvointi voivat heiketä erilaisten palvelujen kuten koulujen ja terveyskeskusten lakkauttamisen myötä. (Raijas 2011, 256–259.)

On todettu, että kotitalouksien alhaiset tulot, köyhyys ja rajalliset resurssit alentavat ihmisten koettua hyvinvointia, kun mahdollisuudet toteuttaa itseä kaventuvat. Suomalaisten tulot ja varallisuus eivät ole kasvaneet tasapuolisesti, vaan pienituloiset ovat jääneet yleisestä tulokehityksestä jälkeen 2000-luvulla. Erityisesti tulokehityksessä ovat jääneet jälkeen opiskelijat ja yksinhuoltajat. Lisäksi kahden huoltajan lapsiperheissä suotuisa tulokehitys on pysähtynyt vuonna 2005. Lapsettomien parien tulot ovat sen sijaan nousseet muita väestöryhmiä nopeammin. Tulot lisäävät kotitalouksien valinnanmahdollisuuksia arjen tarpeiden tyydytyksessä ja koettua hyvinvointia. (Raijas 2011, 247–248.)

Perheen köyhyydellä on epäsuotuisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin sekä lapsuudessa että aikuisuudessa. Haitalliset vaikutukset lapsen hyvinvoinnissa voivat näyttäytyä esimerkiksi tavaroiden tai muiden hyödykkeiden puutteena mutta ne voivat näkyä myös sosiaalisissa suhteissa. Lasten kulutusmahdollisuudet ovat yhteydessä yhteenkuuluvuuden tunteeseen sekä mahdollisuuksien osallistua vertaisten kanssa tapahtuvaan toimintaan. Köyhyys voi vaikuttaa myös lasten kiusatuksi tulemiseen. Taloudellinen niukkuus aiheuttaa perheessä stressiä ja painetta, mikä taas heikentää vanhemmuuden haasteisiin vastaamista. Tutkimusten mukaan vanhempien kokemus

taloudellisesta niukkuudesta on yhteydessä vanhemmuuden resursseihin, kuten jaksamiseen vanhempina sekä parisuhdetyytyväisyyteen. Vanhemmuuden laadun heikkeneminen voi olla linkki vanhempien toimeentulo-ongelmien ja lasten hyvinvoinnin välillä, joka näyttäytyy muun muassa lisääntyneenä rankaisevuutena sekä lasten hyvinvointiin ja mielenterveyteen yhteydessä olevana tekijänä. Köyhyyden aiheuttamista talousvaikeuksista kärsivä vanhempi joutuu keskittymään enemmän tilanteesta selviämiseen, joka voi heijastua lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutussuhteeseen. (Toikka & Haanpää 2020, 126–127.)

Vanhempien työmarkkina-asema on yhteydessä lapsen subjektiiviseen hyvinvointiin perustuen näkemykseen siitä, että vanhempien niukka taloudellinen tilanne voi aiheuttaa lapselle materiaalista puutetta. Työttömyys voi johtaa vanhempien sosiaalisen aseman heikentymiseen, itsearvostuksen vähentymiseen ja perheen taloudelliseen kuormittumiseen ja se voi näkyä perheen arjessa epävarmuutena tai tilanteiden ennakoimattomuutena. Lapset ovat herkkiä tunnistamaan vanhempiensa emotionaaliset tilat ja siten moniulotteiset resurssien puutteet voivat heijastua myös lapsen hyvinvointiin. (Toikka & Haanpää 2020, 131.)

Suomessa lasten hyvinvoinnin myönteisiä kehityskulkuja varjostaa myös lapsuuden eriarvoistuminen. Enemmistö lapsista voi taloudellisesti, sosiaalisesti ja terveydellisesti paremmin kuin koskaan mutta tämän yleisen kuvan hyvinvoinnista ja vauraudesta ei saa antaa hämärtää ymmärrystä siitä, että Suomessa on myös huono-osaisia ja köyhiä lapsiperheitä. Köyhissä kotitalouksissa asuvien lasten määrä on kasvanut 1990-luvun puolivälistä 2010-luvulle, ja erityisesti yhden aikuisen perheisiin kuuluvien lasten taloudellinen hyvinvointi on heikentynyt 2000-luvulla. Lisääntyneen eriarvoisuuden, pienten lasten vanhempien työmarkkina-aseman vaihtelevuuden ja ennustamattomuuden, sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden heikennysten ja varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen seurauksena huono-osaisuuden ylisukupolviset ketjut ovat mahdollisesti vahvistuneet. Lapsuudessa koettu köyhyys ja huono-osaisuus vaikuttaa yksilön elämään niin lapsuudessa kuin myöhemmin aikuisuudessakin. (Kallio & Hakovirta 2020, 7–8.)

Lapsiperheiden perusturva on alemmalla tasolla mitä monien muiden väestöryhmien ja lasten ja nuorten palveluissa on toteutettu säästöjä, leikkauksia ja tehostamisia 1990-luvun lama-ajoista lähtien, joka on johtanut palveluiden heikkenemiseen. Tämä kehityssuunta on heijastunut moniin lasten ja nuorten pahoinvoinnin indikaattoreihin, kuten kasvatusta- ja perheneuvolojen, lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon asiakasmäärien kasvuun. Peruspalvelujen heikkeneminen on yksi lasten ja nuorten syrjäytymisen ja eriarvoistumisen taustalla vaikuttavista tekijöistä. (Kallio & Hakovirta 2020, 263.)

Tiedot lapsiperheiden taloudellisesta tilanteesta eivät kuitenkaan yksistään riitä, kun tarkastellaan lapsiperheiden koettu hyvinvointia. Lisäksi tarvitaan tietoa yksilöiden ja perheiden hyvinvointikokemuksista ja siitä, miten lapsiperheissä voidaan. Kuten edellä esitimme, hyvinvoinnin käsite on hyvin moniulotteinen ja subjektiivinen. Yksilöiden ja perheiden kokemaan hyvinvointiin vaikuttaa merkittävästi yksilöiden ominaisuudet, sosiaaliset suhteet, yksilöiden oikeudet sekä tunne turvallisuudesta. Esimerkiksi köyhyyteen perustuen yksilöitä ja perheitä ei voida tarkastella yhtenä ryhmänä, vaan heidän tilannettaan tulee tarkastella yksilökohtaisesti ottaen huomioon heidän omat kokemuksensa ja tulkintansa tilanteestaan. (Törrönen 2014, 11.) Opinnäytetyössä pyrittiin tavoittamaan tietoa näistä lapsiperheiden kokemuksista ja heidän omista tulkinnoistaan hyvinvointia koskien. Tarkastelu ei siis painota taloudellista näkökulmaa.

Uskomme, että perheiden tarpeisiin vastaavilla, ennaltaehkäisevillä, lapsen varhaista kehitystä sekä vanhemmuutta vahvistavilla ja tukevilla palveluilla voidaan vaikuttaa myönteisesti lapsiperheiden hyvinvointiin. Perheiden hyvinvoinnin tukemiseen kuuluu mielestämme olennaisesti myös perheen taloudellista tilannetta edistävät ohjaus ja neuvonta.

2.5 Palvelujärjestelmät

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu kuuluu Suomessa hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta alkaen. Julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto on sosiaali- ja terveyden huoltojärjestelmän perusta, joka toteutetaan valtion tuella. Palveluja tuotetaan julkisen sektorin ohella myös yksityisissä yrityksissä. Suomessa toimiva laaja sosiaali- ja terveysjärjestöjen kenttä tuottaa niin maksullisia kuin maksuttomia palveluja. (STM 2023.) Osa perheille suunnatuista palveluista säilyy kaupungin järjestämisvastuulla esim. varhaiskasvatus ja perusopetus.

Perheille suunnattujen palveluiden avulla tuetaan vanhempia tai muita huoltajia turvaamaan lasten hyvinvointi ja kasvatus. Perheille kohdennettuja palveluja ovat varhaiskasvatus, esiopetus sekä aamu- ja iltapäivätoiminta, neuvolat, kasvatus- ja perheneuvonta, lastensuojelu, adoptio, terveyspalvelut sekä huoltajuus, elatus ja isyyden tunnustaminen. (STM 2022.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman mukaan (STM 2021) lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hajanaisuus heikentää palveluiden vaikuttavuutta, lisää erityispalveluiden käyttöä eikä tarjoa lapsille ja perheille tarvittavaa tukea riittävän varhain. Eri ammattilaisten ja viranomaisten välillä tieto ei kulje sujuvasti. Puutteita on nähtävissä myös lapsen ja nuoren mielipiteiden selvittämisessä, kuulemisessa ja kohtaamisessa. Ongelmia esiintyy erityisesti tilanteissa, joissa lapsi,

nuori tai perhe tarvitsee useita eri palveluita. Palvelut ovat siis hajaantuneet monelle sektorille sekä moneen toimipisteeseen, ja asiakastiedot ovat hajautuneet lukuisiin asiakirjoihin ja rekistereihin.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) toimeenpanoa jatkettiin vuosina 2020–2022 ja sen avulla haluttiin kehittää perhekeskus-toimintamallia, lasten, nuorten ja perheiden varhaista tukea arjessa, lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelujen laatua ja saatavuutta sekä lastensuojelun monialaisuutta. Varhaista tukea ja tiedonkulkua on olennaista vahvistaa sekä rakentaa yhteistyön toimintamalleja eri palvelujen ja toimijoiden välille. Muutosohjelman tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen, eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen sekä ennaltaehkäisevien ja korjaavien sote-palveluiden korkea laatu, oikea-aikaisuus ja saatavuus. (STM 2021.)

Lasta, nuorta ja perhettä voidaan tukea kehittämällä matalan kynnyksen palveluja perhekeskuksessa esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonta, eropalveluja, kotipalvelua sekä perhesosiaalityötä, vahvistamalla kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tukea varhaiskasvatuksessa ja koulussa, lisäämällä mielenterveys- ja päihdepalveluja koulujen yhteyteen sekä vahvistamalla eri toimijoiden yhteistyötä. (THL 2022.)

Tulevaisuudessa perhekeskustoiminnalla kootaan yhteen alueellisesti perheiden palveluja, kuten äitiys- ja lastenneuvola, varhaiskasvatuspalveluja, koulu sekä varhaisen tuen ja perhetyön paikalliset palvelut. Järjestöjen ja seurakunnan lapsiperheille tarjoaman toiminta voi olla osa perhekeskuksen palveluverkoston. Perhekeskuksen monipuolisen palveluverkoston ansiosta voidaan havaita lasten ja perheiden ongelmia mahdollisimman varhain sekä antaa niissä tarvittavaa apua. (STM 2022.)

Opinnäytetyössä tarkastellaan erityisesti perhepalveluita, joilla tarkoitetaan lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluita, joiden tarkoitus on edistää lapsen ja nuoren kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Sosiaalihuoltolain (L 30.12.2014/1301) mukaan lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on huolehdittava, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Tarvittaessa on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan perheille suunnattuja palveluita Kuusamossa.

2.6 Kuusamon perhepalvelut

Kuusamossa varhaiskasvatusta tarjoaa viisi kaupungin varhaiskasvatussyksikköä, yksi yksityinen päiväkotiki sekä perhepäivähoitajat. Kuusamossa toimii yksi päiväkotiki, joka tarjoaa myös vuorohoittoa sitä tarvitseville perheille. Päiväkotiki Taikareppu tarjoaa lapsille myös ilmaista kerhotoimintaa kahtena päivänä viikossa 3 tunnin ajan 1–5-vuotiaille lapsille. Varhaiskasvatustoimintaa ohjaa Kuusamon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Perusopetusta Kuusamossa tarjoaa yhdeksän eri koulua ympäri Kuusamoaa. Toisen asteen kouluja Kuusamossa on lukio, ammattiopisto ja alppikoulu. (Kuusamon kaupunki 2023.)

Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa käytetään kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen kolmiportaista mallia. Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta on tärkeää tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen. Riittävän aikainen ja oikein kohdennettu tuki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteena on estää vaikeuksien syntymistä, kasvamista sekä monimuotoisuutta. (Kuusamon kaupunki 2023.)

Kuusamossa toimii Lapset puheeksi toimintamalli ja perheille tarjotaan mahdollisuutta Lapset puheeksi keskusteluun sekä neuvonpitoon säännöllisesti tai tarvittaessa. Lapset puheeksi toimintamallia tarjotaan varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, neuvolassa, lapsiperheiden ja aikuisten sosiaalneuvolassa. Lapset puheeksi toimintamalliin koulutettuja ammattilaisia on myös nuorisotyössä, järjestöissä sekä seurakunnassa. Lapset puheeksi toimintamallin avulla tuetaan lapsen hyvinvointia, oppimista ja suotuisaa kehitystä sekä yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Toimintamallin avulla voidaan yhdessä suunnitella keinoja lapsen vahvuksien tukemiseen sekä auttaa lasta sen hetkisen elämäntilanteen aiheuttavissa haasteissa. Tavoitteena on lapsen arkipäivän sujuminen mahdollisimman hyvin kaikissa elinympäristöissä. (Kuusamon kaupunki 2023.)

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen (Pohde) perhe- ja sosiaalipalveluihin kuuluu lapsiperheiden kotipalvelu, perheasioiden sovittelu sekä perheneuvola. Lapsiperheiden kotipalvelusta annettavilla palveluilla vahvistetaan perheen arjessa selviytymistä, tuetaan vanhemmuutta, ohjataan kasvatuksessa sekä tuetaan perheen toimintakykyä erilaisissa elämäntilanteissa. Palvelua voidaan antaa myös ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna. Vanhempien erotessa perheasiainsovittelu auttaa pohtimaan miten vanhemmuutta jatketaan yhteistyössä sekä lapselle parhaalla mahdollisella tavalla. Perheneuvola auttaa, kun etsitään ratkaisuja lapsen ja nuoren kehitykseen

ja kasvatukseen liittyviin pulmiin sekä perheen ja parisuhteen ristiriitoihin. Perheneuvolassa työskentelee psykologeja, perheneuvoja ja sosiaalityöntekijä. Lapsen hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen saattavat edellyttää lastensuojelutarpeen selvitystä. Kuusamon lastensuojelussa työskentelee sosiaalityöntekijöitä sekä perhetyöntekijä. Perheoikeudellisiin palveluihin kuuluu isyyden selvittäminen, lapsen elatus sekä lastenvalvojan palvelut. (Pohde 2023)

Lapsille ja lapsiperheille suunnattua toimintaa sekä palveluita tarjoaa Kuusamon kaupungin palveluiden lisäksi myös Kuusamon seurakunta, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kuusamon paikallisyhdistys, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piiri, Kuusamon Lastenyhdistys ja Kuusamon 4H-yhdistys. Harrastusmahdollisuuksia Kuusamossa löytyy eri seurojen tarjoamana mm. voimistelusta, lentopallosta, jalkapallosta, jääkiekosta, tanssista, tankoakrobatiasta, kuvataiteesta, musiikista, salibandysta, laskettelusta, partiosta, ratsastuksesta, uinnista, hiihdosta ja yleisurheilusta. Suurin osa näistä harrastuksista sisältää kilpatoimintaa. Syksyllä 2021 alkanut Harrastamisen Kuusamon malli tarjoaa lapsille monipuolisesti ja maksuttomasti harrastuksia peruskoululaisille koulupäivien yhteyteen.

3 Tutkimusongelmat

Kuusamolaisten lasten hyvinvointiin vaikuttavat edellisen kartoituksen perusteella perhe, ystävät ja kaverit sekä isovanhemmat ja muut sukulaiset. Lasten hyvinvointiin vaikuttavat myös luonnon tuomat mahdollisuudet, harrastukset ja toimivat liikenneyhteydet. Vanhempien arjen hyvinvointiin ja koettuun iloon vaikuttivat positiivisesti perhe, parisuhde ja koti. Toimiva ja sujuva arki koettiin vakaana pohjana perheelle, ja perheen yhteistä aikaa on pidetty aiemmassa kartoituksessa iloa ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä vanhemman arjessa. Myös ystävien tuki on antanut vanhemmille iloa ja hyvinvointia. Lapsiperheet kokivat saaneensa eniten tukea sukulaisilta ja läheisiltä. Lastenhoitoapu ja vertaistuki ovat olleet erittäin tärkeitä asioita arjen sujuvuuden kannalta. (Salo 2020, 3–4.)

Uskomme, että kuusamolaisten perheiden tärkeimmät hyvinvointiin vaikuttajat tekijät ovat edelleen läheiset suhteet, kuten perhe, ystävät, kaverit ja sukulaiset. Opinnäytetyön lähtökohtana on oletus, että vaikka läheisten tuki on perheille tärkeää, lisäävät perheille suunnatut palvelut lapsiperheiden koettua hyvinvointia. Lasten ja nuorten harrastuksiin toivottiin edellisessä kartoituksessa monipuolisempia ja halvempia harrastusmahdollisuuksia. Kuusamon harrastamisen malli on voinut vastata näihin perheiden tarpeisiin ja toiveisiin, mikä voi näkyä opinnäytetyön tuloksissa.

Tavoitteena oli selvittää lapsiperheiden kokemuksia lapsiperheille tarjotuista palveluista Kuusamossa, ja sitä, kuinka hyvin palvelut lisäävät perheiden arjen hyvinvointia. Saatujen tutkimustulosten avulla on tarkoitus kartoittaa, arvioida ja kehittää lapsiperheiden hyvinvointia sekä sitä tukevia palveluita Kuusamossa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Mistä rakentuu kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksen mukaan toimiva ja hyvinvoiva arki?

Miten kuusamolaiset lapsiperheet kokevat palvelujärjestelmän tukevan arjen hyvinvointia?

Lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan Kuusamon viihtyisyyttä, turvallisuutta ja vetovoimaisuutta.

LAPE-työryhmä hyödyntää opinnäytetyön tuloksia kehittäessään lapsiperheiden palveluita ja hyvinvointia Kuusamossa. LAPE-työryhmä arvioi uusien tuloksien avulla edellisen kartoituksen kehittämistarpeiden toteutumista.

Tavoitteena oli toteuttaa laadukas kartoitus, jonka tulokset ovat luotettavia ja hyödynnettävissä olevia. Vastauksia analysoitaessa pyrittiin tuottamaan aineistosta myös uutta tietoa. Tavoitteen pääsemiseksi tarvittiin riittävän edustava otos kuusamolaisista lapsiperheistä ja kyselyn vastaustaikaa varauduttiin jatkamaan tarvittaessa. Aiemmassa kartoituksessa kyselyyn vastasi 174 perhettä ja nyt tavoitteeksi asetettiin vähintään 200 vastausta. Tavoitteen saavuttamiseksi kyselyn mainonnassa hyödynnettiin LAPE-työryhmän verkostoja. Kyselylomakkeen suunnittelussa oli tärkeää kiinnittää huomiota kyselyn toimivuuteen ja kyselyn pituuteen, jotta vastaaminen olisi ollut helppoa eikä vienyt vastaajilta liikaa aikaa.

4 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyössä käytettiin sekä laadullista että määrällistä tutkimusmenetelmää. Kyselylomakkeen avoimiin kysymyksiin saatuja vastauksia analysoitiin laadullisia menetelmiä käyttäen. Strukturoiduista kysymyksistä saatuja vastauksia analysoitiin puolestaan määrällisiä tutkimusmenetelmiä käyttäen. Käytettäviä tutkimusmenetelmiä tarkastellaan alaluvuissa 4.2 kvalitatiivinen tutkimus ja 4.3 kvantitatiivinen tutkimus.

4.1 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin sähköisesti Webropol-kyselyn avulla, joka lähetettiin kuusamolaisille vanhemmille. Tilastokeskuksen (n.d.) mukaan vuonna 2021 Kuusamossa on ollut 1314 lapsiperhettä, joten tutkimuksen otos on lähestulkoon samansuuruinen. Ajantasaista tietoa vuoden 2023 lapsiperheiden lukumäärästä Kuusamossa ei ole vielä saatavilla. Tutkimuksen kohderyhmää tavoitettiin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen Wilma-viestien avulla, kolmannen sektorin toimijoiden ja sosiaalisen median avulla eri toimijoiden kanavia pitkin. Kyselylomake oli löydettävissä myös Kuusamon kaupungin nettisivuilta. Näillä toimilla pyrittiin tavoittamaan myös varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ulkopuolella olevat lapsiperheet. Vastauksia olisi voitu kartoittaa lisäksi esimerkiksi postikyselyn avulla, jolloin olisi mahdollisesti tavoitettu myös sellaisia lapsiperheitä, jotka nyt eivät vastanneet kyselyyn. Verkon kautta tapahtuneen viestinnän avulla uskottiin kuitenkin tavoitettavan kattavasti, tehokkaasti ja nopeasti erilaisia lapsiperheitä Kuusamossa. Vastaamisajan jatkaminen ja vastaamisesta muistuttaminen olivat näitä kanavia pitkin myös helppoa ja sujuvaa.

Kyselyn pohjana käytettiin vuonna 2020 toteutettua vastaavaa kyselyä (Salo 2020), mutta lomake päivitettiin omaan tarpeeseen. Lomakkeen kysymykset määrittyivät asetettujen tutkimuskysymysten kautta. Lomakkeen avulla oli tarkoitus saada tietoa siitä, mistä kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksen mukaan rakentuu toimiva ja hyvinvoiva arki. Tähän pyrittiin saamaan vastaus avoimen kysymyksen 13 avulla sekä kahden Likert-asteikollisen kysymyksillä 11 ja 12 avulla. Näiden kysymysten avulla pyrittiin tavoittamaan sekä lasten että huoltajien näkökulmasta arkeen hyvinvointia tuottavia tai heikentäviä tekijöitä. Lasten näkökulmaa ja ääntä kyselyllä ei kuitenkaan ollut mahdollista tavoittaa täydellisesti, sillä vastaajina toimivat vain huoltajat. Vastaajia pyydet-

tiin lisäksi antamaan arvosana perheen tämänhetkiselle hyvinvoinnille asteikolla 1–10. Antamansa arvosanan vastaajat saivat perustella avoimeen tekstikenttään. Näiden kysymysten avulla pyrittiin tavoittamaan vielä paremmin lapsiperheiden kokemukset omasta hyvinvoinnistaan. Tavoitteena oli myös, että kysymyksen avulla voitaisiin vertailla annettuja arvosanoja hyvinvoinnille ryhmittäin esimerkiksi huoltajien työllisyystilanteen perusteella.

Toinen tavoite oli selvittää, miten kuusamolaiset lapsiperheet kokevat palvelujärjestelmän tukevan arjen hyvinvointia. Tähän kysymykseen pyrittiin saamaan vastauksia kysymyksen 14 avulla. Siitä, miten palvelut tukevat kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvointia pyrittiin saamaan tietoa lomakkeen kysymyksellä 17. Vastaaja sai valita useamman vaihtoehdon sekä perustella vastauksiaan avoimeen tekstikenttään.

Nykyhetken tilanteen kartoittamisen lisäksi haluttiin selvittää miten lapsiperheiden palveluita tulisi vastaajien mielestä kehittää. Tähän pyrittiin saamaan vastaus lomakkeen kysymyksillä 18 ja 21. Näitäkin kysymyksiä oli mahdollisuus täydentää avoimeen tekstikenttään. Kysymyksen 22 avulla selvitettiin vastaajien mielipidettä annetuista väittämistä viisi portaisella Likert-asteikolla. Näiden vastauksien perusteella voidaan nähdä, miten palvelujen toteuttamisessa on onnistuttu ja missä olisi vielä kehittämisen varaa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisäksi tarkastella Kuusamon viihtyisyyttä, turvallisuutta ja vetovoimaisuutta, joita varten kyselylomakkeelle lisättiin myös omat kysymykset 23 ja 24. Lomakkeelta poistettiin sellaiset kysymykset, jotka eivät olleet tutkimuksen kannalta tarpeellisia. Kuusamon LAPE-työryhmän kanssa hahmoteltiin yhteistyössä kysymykset kerättyyn teorian tietoon ja toteutettuun kirjallisuuskatsaukseen perustuen. Kyselylomake sisälsi myös sellaisia kysymyksiä, joiden vastauksia ei tässä opinnäytetyössä analysoida. Nämä kysymykset löytyvät lomakkeesta numerolla 19–20, 25–29. Kyseiset kysymykset sisällytettiin lomakkeelle LAPE-työryhmän toiveesta.

Kyselyn rakenne koostui kuudesta eri taustamuuttujasta, joita selvitettiin lomakkeen kysymyksillä 1–10. Ensimmäisenä kyselyssä kartoitettiin vastaajan asemaa perheessä, eli onko vastaaja perheen nuori vai huoltaja. Toisena kyselyssä kartoitettiin perheiden taustatiedoista ikä, vanhempien lukumäärä, lasten ikä ja lukumäärä, kodin etäisyys Kuusamon keskustasta sekä huoltajan työllisyystilanne. Kolmannessa osiossa keskityttiin koettuun arjen hyvinvointiin. Lisäksi kartoitettiin, mitkä asiat tuottavat lapsille ja vanhemmille iloa ja hyvinvointia, mistä perheet ovat saaneet tukea ja mitä tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä, jotta perheitä voitaisiin tukea paremmin. Vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa myös omin sanoin, mistä perheen hyvinvointi muodostuu. Vanhemmilta kysyttiin toiveita tilaisuuksista ja tapahtumista, niiden tiedottamisesta sekä

ideoita lapsi- ja perhepalvelujen kehittämiseen. Neljännessä osiossa kartoitettiin perheiden kokemuksia Kuusamon viihtyisyydestä, turvallisuudesta ja vetovoimaisuudesta.

LAPE-työryhmä halusi tässä kartoituksessa antaa nuorille mahdollisuuden vastata kyselyyn, ja tuoda esille nuorten näkökulman perheiden hyvinvoinnista. Tutkimuksessa keskityttiin analysoimaan vain huoltajien vastauksia, joten nuorten vastaukset rajattiin aineiston ulkopuolelle. Nuorten mielipiteet annetaan kuitenkin tiedoksi LAPE-työryhmälle.

Kyselylomake sisälsi strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Strukturoiduissa eli suljetuissa kysymyksissä oli valmiit vastausvaihtoehdot, joista rastitettiin tai ympyröitiin sopiva tai sopivat vaihtoehdot. Strukturoidut kysymykset ovat tarkoituksenmukaisia Heikkilän (2014, 49) mukaan silloin, kun mahdolliset ja selvästi rajatut vaihtoehdot tunnetaan etukäteen. Avoimilla kysymyksillä pyritään puolestaan tavoittamaan sellaista tietoa, jota ei ole osattu ottaa ennalta huomioon. Heikkilä (2014, 47–48) toteaa avointen kysymysten olevan kyselylomakkeissa tarkoituksenmukaisia silloin, kun kaikkia vaihtoehtoja ei tunneta tarkkaan etukäteen. Hänen mukaansa avoimiin kysymyksiin saadut vastaukset voivat tuoda esiin uusia näkökulmia ja parannusehdotuksia tutkittavaan asiaan.

Kyselyssä käytettiin Likert-asteikkoa mielipiteiden selvittämiseksi. Likertin asteikko on tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikoin tasoinen asteikko, jolla mitataan vastaajan mielipiteitä. Usein toisena ääripäänä on väittämä ”täysin samaa mieltä” ja toisena ”täysin eri mieltä”. Tältä asteikolta vastaaja valitsee parhaiten omaa mielipidettään tai käsitystään vastaavan vaihtoehdon. Likertin asteikkoa käytettäessä on harkittava, kuinka monta arvoa asteikolle otetaan, miten asteikon eri arvot ilmaistaan sanallisesti, millä arvolla aloitetaan ja miten asteikon keskikohta muotoillaan. Esimerkiksi vaihtoehto ”en osaa sanoa” voidaan sijoittaa asteikon keskivaiheelle, loppuun tai jättää kokonaan pois. Tämä vaihtoehto saattaa olla vastaajalle liian houkutteleva, minkä vuoksi sen poisjättämistä on joskus syytä harkita. (Heikkilä 2014, 51–52.)

Kyselyyn vastaaminen oli anonyymia, millä pyrittiin siihen, että kynnyks vastata olisi mahdollisimman matala ja tutkittavat uskaltaisivat puhua kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti. Kyselylomakkeen etu on siinä, että sen avulla vastaaja jää aina tuntemattomaksi. Kyselylomakkeen avulla on mahdollista saada tietoa myös arkaluontoisista asioista. Kyselylomakkeen käytössä on kuitenkin se riski, että vastausprosentti jää alhaiseksi. Lisäksi mahdolliset viiveet vastauksissa sekä uusintakyselyt voivat vaikuttaa tutkimuksen aikatauluun ja kustannuksiin. Kyselylomake voidaan lähettää perinteisen postin sijaan myös sähköpostitse, kuten tässä tutkimuksessa tehdään. Tällöin

on kuitenkin oltava varma siitä, että kaikkiin tutkimuksen perusjoukkoon kuuluvilla on mahdollisuus internetin ja sähköpostin käyttöön sekä siitä, että heillä on riittävä tietotekninen osaaminen kyselyyn vastaamiseen. (Vilka 2021, 94–95.) Tutkimuksen kohteena olivat kuusamolaiset lasten vanhemmat. Oletus oli, että heidän tietotekniset taitonsa ovat riittävät Webropol-kyselyyn vastaamiseen.

Kyselylomakkeen toimivuutta testattiin ennen kyselylomakkeen lähettämistä. Testiryhmään valittiin yhden ja kahden huoltajan perheitä, monilapsisia perheitä sekä perheitä, joissa on nuoria, jotka pystyivät myös vastaamaan kyselyyn. Vilka (2021, 108) toteaa, että kyselylomake tulee aina testata ennen varsinaista mittausta. Testaamisella tarkoitetaan sitä, muutama perusjoukkoa vastaava ihminen arvioi kyselylomaketta kriittisesti. Arvioinnin kohteena tulisi olla kysymysten ja vastausohjeiden selkeys ja yksiselitteisyys, vastausvaihtoehtojen toimivuus, kyselylomakkeen pituus ja sen vastaamiseen käytetyn ajan kohtuullisuus. Lisäksi olisi hyvä saada kommentteja siitä, puuttuuko kyselystä joitain tutkimusongelman kannalta tärkeitä kysymyksiä tai sisältääkö se tarpeettomia kysymyksiä. Testaajat tulisi valita harkiten. Testaamisen jälkeen tulee tehdä tarvittaessa muutoksia kyselylomakkeeseen, esimerkiksi sen rakenteeseen, vastausvaihtoehtoihin tai kysymysten järjestykseen.

Kyselyyn vastaamiseen laadittiin selkeät ohjeet, millä osaltaan varmistettiin, että kyselyyn osataan vastata oikein ja sujuvasti. Kyselylomakkeen yhteyteen laadittiin saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja siitä, mihin ja miten vastauksia tullaan hyödyntämään. Saatekirjeessä kerrottiin myös tutkimuksen anonymiteetistä. Lisäksi saatekirje sisälsi opinnäytetyön tekijöiden yhteystiedot, jolloin tutkittavilla oli halutessaan mahdollisuus kysyä lisätietoja kyselyä koskien. Saatteen tehtävänä oli Heikkilän (2014, 59) mukaan selvittää tutkimuksen taustaa, tarkoitusta ja vastaamista. Lisäksi hän mainitsee sen tehtäväksi kyselylomakkeeseen vastaamiseen motivoimisen. Myös saatekirjeeseen on näin ollen tärkeä panostaa ennen kyselylomakkeen lähettämistä.

4.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan ihmisten välistä ja sosiaalista merkity maailmaa. Tutkimuksen tarkoituksena on tavoittaa ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta, joiden oletetaan sisältävän asioita, joita ihminen pitää elämässään merkityksellisinä ja tärkeinä. Kvalitatiivista tutkimusta tehdessä tuleekin aina pohtia, mitä merkityksiä tutkimuksessa

tutkitaan. Tutkijan tuleekin täsmentää, tutkiiko hän kokemuksiin vai käsityksiin liittyviä merkityksiä. Kokemus on aina omakohtainen ja käsitykset kertovat yhteisön perinteistä ja tyypillisistä tavoista ajatella. (Vilka 2021, 118.) Tässä tutkimuksessa tutkittiin tutkittavien kokemuksiin liittyviä merkityksiä.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään syitä (Heikkilä 2014, 15). Tutkimus kattaa kokonaisen joukon erilaisia tulkinnallisia, luonnollisissa olosuhteissa toteutettavia tutkimuskäytäntöjä. Koska kvalitatiivisella tutkimuksella ei ole teoriaa eikä paradigmaa, on sen selvä määrittely vaikeaa. Sillä ei myöskään ole omia vain kvalitatiiviselle tutkimukselle kuuluvia metodeja. Kvalitatiivinen tutkimusote soveltuu tutkimukseen esimerkiksi silloin, kun ollaan kiinnostuneita tapahtumien yksityiskohtaisista rakenteista yleisluontoisen jakaantumiseen sijaan, ollaan kiinnostuneita toimijoiden merkitysrakenteista tietyissä tapahtumissa, haluttaessa tutkia luonnollisia tilanteita järjestettyjen koetilanteiden tai kontrolloitujen tekijöiden sijaan tai kun halutaan saada tietoa tiettyihin tapauksiin liittyvistä syy-seuraussuhteista, joita ei voida tutkia kokeen avulla. (Metsämuuronen 2008, 9 ja 14.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisiä tutkimusmetodeja ovat havainnoiminen, haastattelu, litterointi ja tekstianalyysi. Opinnäytetyössä tullaan käyttämään yhtenä tutkimusmetodina tekstianalyysia. Tekstianalyysi tehdään kvalitatiivisen tutkimuksen mukaisesti, jolloin tavoitteena on ymmärtää kulttuurin jäsenten käyttämiä kategorioita sen sijaan, että analyysi pohjautuisi tutkijoiden asettamien kategorioiden laskemiseen. (Metsämuuronen 2008, 14.) Tutkimuksessa käytettiin laadullista sisällönanalyysia kyselylomakkeen avointen kysymysten tulkintaan. Avoimia kysymyksiä lomakkeella oli useita. Sisällönanalyysi keskittyy siihen, mistä asioista ja teemoista tutkimusaineisto kertoo. Laadullisessa sisällönanalyysissa tutkija koodaa aineistoa tunnistuen ja nimen sieltä löytämiään sisällöllisiä teemoja. Koodauksessa pyritään aineistolähtöisyyteen, jolloin aineistosta etsitään avoimin mielin sellaisia kohtia, jotka kertovat tutkittavasta asiasta jotain selaista, mitä ei ole osattu kysyä strukturoiduilla kysymyksillä. (Kallinen & Kinnunen n.d.) Avoimilla kysymyksillä pyrittiin tavoittamaan tällaista tietoa, ja ne täydensivät kyselylomakkeella strukturoituihin kysymyksiin saatuja vastauksia.

Laadullista sisällönanalyysia on mahdollista tehdä joko aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa, jota opinnäytetyö edustaa, tavoitteena on yleensä löytää tutkimusaineistosta jokin toiminnan logiikka tai sille tyypillinen kertomus. Tutkimusaineiston keräämiseen jälkeen ennen analyysin aloittamista tutkija päättää, mistä hän tätä logiikkaa tai kertomusta ryhtyy etsimään. Tämän jälkeen aloitetaan tutkimusaineiston pelkistäminen, jossa tutki-

musaineistosta karsitaan pois tutkimusongelman kannalta epäolennainen tieto. Tutkimusaineistoa tiivistetään tai pilkotaan osiin tutkimusongelman ohjaamana, jonka jälkeen se ryhmitellään uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Se, mitä tutkimusaineistosta etsitään, määrittää ryhmittelyn. Syntyneet ryhmät nimetään yläkäsitteellä, joka parhaiten kuvaa ryhmän sisältöä. Ryhmittelyistä muodostuu lopulta luokitteluja, käsitteitä tai teoreettinen malli, joka on tutkimuksen tulos. Tutkimuksen tuloksen avulla pyritään ymmärtämään tutkittavan kuvaamaa merkityskokonaisuutta. (Vilka 2021, 163–164.)

Tässä opinnäytetyössä analysointi aloitettiin lukemalla saadut avoimet vastaukset ja kirjoittamalla samanaikaisesti ylös teemoja, joita vastauksissa käsiteltiin ja nostettiin esille. Yhteen avoimeen vastaukseen saattoi sisältyä useampia teemoja. Kun kaikki vastaukset oli koodattu teemoihin, ryhdyttiin löytäneitä teemoja yhdistelemään yläkäsitteisiin. Esimerkiksi kysymykseen ”Mistä koostuu perheenne toimiva ja hyvinvoiva arki” saatiin vastauksiksi muun muassa monipuolinen ja terveellinen ravinto, liikunta, lepo, uni ja palautuminen. Nämä yhdistettiin yhteisen teeman ”terveelliset elämäntavat” alle. Teeman ”tukiverkosto” alle yhdistettiin puolestaan sukulaiset, läheiset, mummula, kyläyhteisö ja ystävät. Vastaavasti toimittiin muiden lomakkeen kysymysten vastausten kanssa. Analyysi toteutui aineistolähtöisesti niin, että teemat muodostuivat tutkimusaineiston pohjalta. Analyysin valmistuttua havaittiin, että löytyneet teemat ovat jaoteltavissa Erik Allardtin (1976, 32–49) hyvinvoinnin ulottuvuuksien kautta. Analyysissa tutkimusaineistosta löytyneet teemat jaoteltiin analyysiprosessin lopussa kyseisen teorian mukaisesti kategorioihin *having*, *loving* ja *being*.

Edellä kuvatulla tavalla pyrittiin ymmärtämään, mistä kuusamolaisten lapsiperheiden toimiva ja hyvinvoiva arki rakentuu heidän kokemuksensa mukaan sekä miten he kokevat palvelujärjestelmän tukevan heidän arkensa hyvinvointia. Kyselylomakkeelle muodostettiin avoimia kysymyksiä, joiden avulla voidaan saada näihin tutkimuskysymyksiin vastaukset.

On tärkeä ymmärtää, että laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien kokemukset eivät koskaan tule täysin ymmärretyiksi. Tutkija asettaa kysymykset sekä tulkitsee vastaukset oman ymmärryksensä ja kokemuksensa kautta. Tavoitteena ei olekaan Hanna Vilkan mukaan löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan tavoitteena on muodostaa tutkimuksen avulla tulkintoja, jotka kertovat tutkittavasta aiheesta jotain sellaista, mikä on välittömien havaintojen tavoittamattomissa. Laadullisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon konteksti, ilmiön intentio ja prosessi. Kontekstilla tarkoitetaan sitä, mihin yleisiin yhteyksiin tutkittava ilmiö liittyy. Myös tutkimustilanne, jossa tutkimusaineisto kerätään, tulee kuvata. Intentiolla tarkoitetaan sitä, että tutkija tarkkailee, millaisia

motiiveja tai tarkoitusperiä tutkittavan tekemiseen tai ilmaisuun liittyä. Prosessilla puolestaan tarkoitetaan tutkimusaikataulun ja tutkimusaineiston tuotantoedellytysten suhdetta tutkijan tutkittavaa asiaa koskevaan ymmärtämiseen. Tutkimusaikataulu määrittää sen, kuinka syvälliseen ymmärrykseen tutkittavasta asiasta tutkijalla on mahdollista päästä. (Vilka 2021, 118–121.) Tässä tutkimuksessa pyrittiin siihen, että tutkijoilla on riittävästi aikaa tulkintojen tekemiseen ja ymmärryksen muodostamiseen tutkittavasta aiheesta, jotta tutkimustulokset olisivat mahdollisimman laadulliset.

4.3 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivinen tutkimus on määrällistä tutkimusta, jonka avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Kvantitatiivista tutkimusta voidaan nimittää myös tilastolliseksi tutkimukseksi. Tutkimuksen tekeminen edellyttää riittävän suurta eli edustavaa otosta. Tutkimusaineiston keruuseen käytetään yleensä standardoituja tutkimuslomakkeita, joissa on valmiit vastausvaihtoehdot. (Heikkilä 2014, 15.) Tutkimusaineiston keräämisessä voidaan käyttää kyselylomakkeiden lisäksi myös systemaattista havainnointia ja valmiita rekistereitä sekä tilastoja. Kyselylomake on kuitenkin tavallisin aineistonkeruumenetelmä. Siitä voidaan käyttää myös nimitystä survey-tutkimus, millä viitataan standardoituun eli vakioituun kyselyyn. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikilta kyselyn vastaajilta kysytään samat kysymykset samalla tavalla. Vastaaja lukee itse kysymyksen ja vastaa siihen kirjallisesti. Kyselylomakkeet soveltuvat tutkimukselle, jonka otanta koostuu suuresta ja hajallaan olevasta ihmisjoukosta. (Vilka 2021, 94.) Tässä tutkimuksessa kerättiin tietoa tutkittavasta asiasta kyselylomakkeen avulla.

Kvantitatiivisen tutkimuksen kohteeksi soveltuvat ihmiset ja erilaiset kulttuurituotteet, joita ovat ihmisten tuottamat kuva- ja tekstiaineistot (Vilka 2021, 94). Kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa asioiden kuvaaminen tapahtuu numeeristen suureiden avulla ja usein tuloksia havainnollistetaan erilaisilla kuvioilla ja taulukoilla. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ollaan usein myös kiinnostuneita tutkittavia asioiden välisistä riippuvuuksista sekä tutkittavissa ilmiöissä tapahtuneista muutoksista. Tulokset pyritään yleistämään tilastollisen päättelyn keinoin. (Heikkilä 2014, 15.) Kvantitatiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää samoja menetelmiä kuin kvalitatiivisessäkin tutkimuksessa. Niiden tutkimusotteet poikkeavat kuitenkin toisistaan. (Metsämuuronen 2008, 13.)

PSPP-ohjelmalla tutkitaan muuttujien välisiä yhteyksiä ristiintaulukoinnilla ja Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla. Ristiintaulukoinnin avulla on mahdollista selvittää, millä tavalla kaksi muuttujaa vaikuttaa toisiinsa. Ristiintaulukoinnissa toinen muuttuja asetetaan riville ja toinen sarakkeelle. Khiin-neliö-testin avulla pyritään tarkastelemaan, ovatko muuttujien väliset yhteydet tilastollisesti merkitseviä. (Heikkilä 2014, 198, 200, 209–210, 215.) Opinnäytetyössä käytettävät tilastolliset menetelmät riippuivat siitä, millaisia muuttujia kyselylomakkeella saatiin ja olivatko ne esimerkiksi normaalisti jakautuneet.

Webropolista saatava aineisto on helposti analysoitavissa ja käsiteltävissä. Webropol muuttaa vastaukset prosenttiluvuiksi, keskiarvoiksi ja antaa mediaaniluvun. Webropolista saa myös erilaisia taulukoita ja pylväsdiagrammeja, joiden avulla pystyttiin havainnollistamaan kyselyyn saatuja vastauksia. Webropolista on mahdollista siirtää aineisto PSPP-ohjelmaan tarkempaan aineiston analysointiin, josta on kerrottu edellisessä kappaleessa.

Aineistosta voitiin vertailla myös esimerkiksi asuinalueen vaikutusta harrastusmahdollisuuksiin, perhemuodon vaikutusta koettuun hyvinvointiin, tukiverkoston vaikutusta perheiden arjessa koettuun hyvinvointiin jne. Kyselylomakkeella saatujen vastauksien avulla voitiin vertailla hyvin monipuolisesti asioita monista eri näkökulmista. Tutkimuksessa oltiin myös kiinnostuneita selvittämään, miten perheiden huoltajien työllisyystilanne vaikuttaa heidän koettuun hyvinvointiinsa. Vanhemmat jaettiin raportointivaiheessa edellä mainitulla tavalla seuraaviin ryhmiin: 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmat, 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmat, 6–12-vuotiaiden lasten vanhemmat sekä 13–16-vuotiaiden lasten vanhemmat, jolloin pystyimme vertaamaan, vaikuttaako perheissä olevien lasten iät perheiden hyvinvointiin sekä kokemuksiin lapsiperheille suunnatuista palveluista Kuusamossa.

4.4 Tiedonhaun prosessi

Opinnäytetyön tiedonhaussa lähdettiin liikkeelle määrittelemällä työlle keskeiset käsitteet tutkimuskysymyksen pohjalta. Keskeisistä käsitteistä muotoutui opinnäytetyön avainsanat, joiden avulla alettiin etsiä lähdekirjallisuutta. Avainsanat tarkentuivat yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA) hyödynnettäessä.

Avainsanojen avulla haettiin tietoa seuraavista tietokannoista: OUTI-kirjastot, Melinda kansalliskirjasto, Journal.fi, Julkari, Finna.fi, yleinen suomalainen asiasanasto YSA ja Theseus-tietokanta. Tutkimuksen aiheeseen liittyviin opinnäytetöihin tutustuessa saatiin ideoita hyödynnettävistä

lähteistä. Hakusanoina käytettiin muun muassa seuraavia: hyvinvointi, koettu hyvinvointi, arjen hyvinvointi, tuki perheille, perhepalvelut, harrastusmahdollisuudet, vanhemmuuden tuki, lapsiperheiden hyvinvointi, kuulluksi tuleminen, lapsilähtöisyys. Opinnäytetyönprosessin aikana hyödynnettiin lähteinä vertaisarvioituja tekstejä, tutkimuskirjallisuutta ja tieteellisiä artikkeleita, joita on etsitty KAMK Finnan kautta EBSCO-portaalista Academic Search Complete, CINAHL ja ERIC-tietokannoista sekä Google Scholarista. Haimme suomen -ja englanninkielisiä lähteitä. Lähteiden etsinnässä hyödynnettiin myös aiemmin samasta aihealueesta tehtyjä opinnäytetöitä.

Opinnäytetyössä hyödynnettiin mahdollisimman uutta kirjallisuutta sekä tutkimuksia, sillä lapsiperheiden hyvinvointi on mielestämme vahvasti kytköksissä yhteiskunnassa vallitseviin olosuhteisiin ja muutoksiin. Sen vuoksi tutkimuksessa ei haluttu käyttää vanhentunutta tietoa. Opinnäytetyössä käytettiin pääosin 2010 vuoden jälkeen julkaistuja teoksia ja tutkimuksia. Aineistoa etsiessä huomioitiin lähdekriittisyys sekä luotettavien lähteiden hyödyntäminen.

5 Opinnäytetyön raportointi

Opinnäytetyö laadittiin kirjalliseen muotoon Kajaanin ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti sen opinnäytetyöpohjalle. Valmis opinnäytetyö toimitetaan Kuusamon kaupungin vetämän LAPE-työryhmän luettavaksi ja hyödynnettäväksi. Tavoitteena on, että opinnäytetyömme pohjalta Kuusamossa kehitetään saatujen vastausten ja tutkimustulosten perusteella lapsiperheiden palveluja, viihtyvyyttä, kuulluksi tulemistä sekä edistetään heidän hyvinvointiaan.

Tulokset käsiteltiin luottamuksellisesti ja nimettöminä, ja niitä tullaan tulevaisuudessa hyödyntämään lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden sekä yhteisöllisen toiminnan edelleen kehittämisessä. Aineistosta kootaan julkinen raportti, joka on mahdollisesti luettavissa myöhemmin mm. MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin kotisivuilta. Opinnäytetyö julkaistaan myös Theseus.fi verkkopalvelussa.

6 Tutkimuksen tulokset

Opinnäytetyön ensimmäinen ongelma oli selvittää, mistä rakentuu kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksen mukaan toimiva ja hyvinvoiva arki. Hyvinvointia tarkastellaan opinnäytetyössä Erik Allardtin kehittämän luokitteluun perustuen, jonka mukaan hyvinvointi muodostuu seuraavista osa-alueista: elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). (Törrönen 2014, 34.) Nämä osa-alueet näkyvät selvästi myös opinnäytetyön tuloksissa. Jokainen osa-alue nousee esille niin lasten ja nuorten kuin vanhempienkin arjen hyvinvointia tarkasteltaessa. Kuvioon 1 on koottu kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin ulottuvuudet Allardtin luokittelun mukaan.

Elintaso eli having korostuu erityisesti riittävän toimeentulon, mielekkään työ- tai opiskelupaikan, elinympäristön turvallisuuden ja viihtyisyyden, terveyden ja mielen hyvinvoinnin sekä toimivien peruspalveluiden merkityksellisyyden kautta. Palveluista merkittävimpään asemaan nousevat koulu ja päivähoido. Myös luonto nousee esille useammassa lapsiperheiden toimivaa ja hyvinvoivaa arkea käsittelevässä avoimessa vastauksessa, joka myös voidaan sijoittaa having-kategoriaan.

Myös yhteisyyssuhteet koetaan perheissä tärkeäksi hyvinvointia lisääväksi asiaksi. Perhettä, parisuhdetta, lähisukua ja ystäviä pidetään tärkeinä arjen hyvinvoinnin kannalta. Vastauksissa korostuu myös perheen yhteinen aika ja yhdessä tekeminen, jotka myös kuuluvat yhteisyyssuhteisiin eli loving-kategoriaan. Tukiverkosto on vastausten perusteella myös tärkeä lapsiperheiden arjen hyvinvointia tukeva tekijä. Tasavertaista vanhemmuutta pidetään tärkeänä. Myös se osoittautuu lapsiperheiden hyvinvoinninkannalta tärkeäksi, millainen ilmapiiri ja vuorovaikutus perheissä välittää. Läsnäolo, välittäminen, keskusteleminen ja kuunteleminen ovat esimerkiksi asioita, jotka nousevat esille useammassa avoimessa vastauksessa. Myös aiempien tutkimusten mukaan lapsiperheiden hyvinvointiin vaikuttaa vuorovaikutuksen laatu perheissä. Tärkeää on yhdessä vietetty aika ja yhteiset keskustelut. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60–62, 66.)

Itsensä toteuttaminen eli being näkyy myös tuloksissa eri tavoin. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi omaan elämään vaikuttamista, mielenkiintoisia sisältöjä elämässä ja korvaamattomuutta. Harrastukset ja vapaa-aika osoittautuvat tutkimusten perusteella tärkeiksi lapsiperheiden hyvinvointia edistäviksi asioiksi. Vaikka perheen yhteinen aika koetaan tärkeäksi, niin lähes yhtä tärkeäksi osoittautuu vastaajan oma aika ja mielekäs tekeminen. Useampi vastaaja mainitsee hyvinvoinnin kannalta tärkeäksi myös sen, että kaikilla perheenjäsenillä on mielekästä tekemistä. Moni vastaaja mainitsee tärkeäksi sen, että elämän eri osa-alueet, kuten perhe-elämä, työ ja vapaa-aika,

ovat keskenään tasapainossa. Tämä tulos on yhtenäinen teorian kanssa, jonka mukaan arjen eri toiminta-alueiden tulisi olla keskenään tasapainossa koetun hyvinvoinnin näkökulmasta. Ihmisen tulisi kokea voivansa tehdä asioita vapaaehtoisesti sekä hallita ajankäyttöään ja toimintaansa. Ansiotyö ja kotitöiden jako vaikuttavat myös aiempien tutkimusten mukaan koettuun hyvinvointiin samoin kuin riittävä vapaa-aika. (Raijas 2011, 250–253.)

Opinnäytetyön perusteella vastaajille on tärkeää, että he voivat vaikuttaa siihen, mihin aika käytetään ja mistä osatekijöistä arki koostuu. Tärkeiksi nousivat myös rutiinit ja arkirytmii, jotka myös voidaan sijoittaa tähän being-kategoriaan. Jo aihetta käsittelevään kirjallisuuteen tutustussa nousi esille se, että rutiineilla on keskeinen vaikutus lapsiperheiden arkeen ja siinä koettuun hyvinvointiin. (Matilainen 2008, 23–26). Opinnäytetyön tulokset puoltavat tätä väitettä. Myös korvaamattomuus on yksi being-kategorian ulottuvuus (Allardt 1976, 46–49). Korvaamattomuus näkyy opinnäytetyön tuloksissa esimerkiksi niin, että kyselyn vastaajat pitivät tärkeänä sitä, että toisista perheenjäsenistä välitetään ja heidän asioistaan ollaan kiinnostuneita.

Kuvio 1. Kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin ulottuvuudet Allardtin luokittelun mukaan.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa lapsiperheiden taloudellinen tilanne ja köyhyys nousevat esille lapsiperheiden hyvinvoinnin tarkastelun yhteydessä. Tämän opinnäytetyön yhteydessä toteutetun kyselyn vastauksissa nämä asiat eivät kuitenkaan nousseet esille tärkeinä lapsiperheiden hyvinvointia määrittävinä tekijöinä, vaan muut asiat koetaan tärkeämmäksi hyvinvoinnin kannalta.

Opinnäytetyön toinen ongelma oli selvittää, miten kuusamolaiset lapsiperheet kokevat palvelujärjestelmän tukevan arjen hyvinvointia. Kuusamon palveluista lapsiperheiden hyvinvointia tukeviksi osoittautuivat kyselyn vastausten perusteella terveyspalvelut, varhaiskasvatuspalvelut, koulu ja liikuntapalvelut. Lähes kaikki palvelut saavat sekä kiitosta että kritiikkiä osakseen. Avoimia vastauksia tulkitessa on hyvä ymmärtää, että jokaisen kokemus palveluista on subjektiivinen, vahvasti tunneperäinen ja tilannesidonnainen. Tämän vuoksi asiakkaalla voi olla samasta tilanteesta hyvin erilainen kokemus (Kivinen, Vanjusov & Vornanen 2022, 269).

Vastausten perusteella lapsiperheille on tärkeää, että tärkeät palvelut sijaitsevat lähellä ja että peruspalvelut toimivat. Kuusamo on pinta-alaltaan hyvin laaja ja lapsiperheiden palvelut ovat keskittyneet pääasiassa Kuusamon keskustan alueelle, mikä luo haasteita palveluiden saatavuudelle pitkien välimatkojen vuoksi. Tämä on nähtävissä myös kartoituksesta saaduissa vastauksissa perheiden toivoessa palveluita ja harrastuksia myös Kuusamon keskustan ulkopuolelle ja erityisesti Rukalle.

Palveluista kysyttäessä useammassa kohdassa nousee esille se, että lapsiperheet kaipaavat Kuusamoon lisää maksuttomia palveluita esimerkiksi liikuntapalvelujen, harrastusmahdollisuuksien ja koulujen iltapäivätoiminnan osalta. Palvelujen tasavertainen saatavuus on vastausten perusteella lapsiperheille tärkeää. Myös aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että elinympäristössä perheiden hyvinvointia edistävä tekijä on peruspalveluiden läheisyys. Myös viihtyisyys, turvallisuus, vapaa-ajantoiminnot ja liikenneyhteydet ovat osaltaan rakentamassa lapsiperheiden hyvinvointia. Tutkimusten mukaan muutokset palveluissa voivat vaikuttaa perheiden hyvinvointiin ja arjen sujuvuuteen. Ne voivat heikentää erilaisten palvelujen kuten koulujen ja terveyskeskusten lakkauttamisen myötä, mikä olisi hyvä huomioida päätöksenteossa. (Raijas 2011, 254–259.) Kuntien palveluilla on keskeinen rooli lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin niin aiempien tutkimusten kuin tämän opinnäytetyön tulostenkin perusteella. Hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että palvelujen kehittämisessä kuultaisiin lapsiperheiden toiveita ja mielipiteitä.

Avoimissa vastauksissa nousee esille paljon erilaisia kehittämistarpeita Kuusamon lapsiperheille suunnattuja palveluita kohtaan. Hyvinvointialueelle siirtyminen on vastausten perustella heiken-

tänyt ja vaikeuttanut palvelujen saantia useamman vastaajan mielestä. Useissa vastauksissa kaivattiin palveluihin lisää resursseja, enemmän matalan kynnyksen palveluja, sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia erityisesti kouluihin ja neuvolaan, lähipalveluja myös sivukylille ja erityisesti Rukalle, monitoimihallia sekä lisää maksuttomia tai kohtuuhintaisia palveluja lapsiperheille. Koulupsykologeja, kuraattoreita ja psykiatreja toivottiin Kuusamoon lisää useamman vastaajan toimesta samoin kuin enemmän tukea erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Eniten tukea ja apua saadaan vastausten perusteella neuvolasta, perheneuvolasta ja lapsiperheiden kotipalvelusta tai perhetyöstä.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman mukaan (STM 2016) lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hajanaisuus heikentää palveluiden vaikuttavuutta, eri ammattilaisten ja viranomaisten välillä tieto ei kulje sujuvasti ja ongelmia esiintyy erityisesti tilanteissa, joissa lapsi, nuori tai perhe tarvitsee useita eri palveluita. Palveluiden hajaantuneisuus ja tiedon kulun ongelmat nousevat esille myös tämän opinnäytetyön vastauksissa.

Perheiden vastauksista nousee esille toive erityisesti matalan kynnyksen mielenterveyspalveluista lapsille ja nuorille sekä tuen tarjoamisesta varhaisessa vaiheessa. Nämä ovat keskeisiä kehittämiskohteita myös Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa. Varhaista tukea ja tiedonkulkua on olennaista vahvistaa sekä rakentaa yhteistyön toimintamalleja eri palvelujen ja toimijoiden välille. Muutosohjelman tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen, eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen sekä ennaltaehkäisevien ja korjaavien sote-palveluiden korkea laatu, oikea-aikaisuus ja saatavuus. (STM 2021.)

Useampi vastaaja toteaa näiden asioiden kartoittamisen tärkeäksi ja he toivoivat, että vastauksilla on oikeasti vaikutusta palveluiden kehittämiseen. Myös tämä edustaa osaltaan being-kategoriaa omaan elämään vaikuttamisen kautta. Tämän perusteella voidaan olettaa, että lapsiperheiden hyvinvointia edistää osaltaan se, että perheet saavat vaikuttaa lapsiperheille suunnattuihin palveluihin Kuusamossa. Keskeisenä tuloksena voidaan todeta, että kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvointi rakentuu muista tekijöistä kuin saaduista palveluista. Tärkeimpiä tekijöitä ovat läheisiltä saatu tuki ja apu sekä se, miten aika perheissä käytetään. Tärkeäksi koetaan se, että elämän osa-alueet ovat keskenään tasapainossa. Palvelut ja ammattilaisilta saatu tuki ja apu vaikuttavat kuitenkin tulosten perusteella osaltaan lapsiperheiden hyvinvointiin, eli niiden kehittämisessä on tärkeää kuulla lapsiperheiden kokemuksia ja mielipiteitä.

Opinnäytetyössä tarkastellaan lisäksi Kuusamon viihtyisyyttä, turvallisuutta ja vetovoimaisuutta. Tärkeimmäksi tekijäksi osoittautuu luonto. Myös kehittämiskohteita löytyy Kuusamosta useita

viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden näkökulmasta, joita tulemme käsittelemään luvussa 6.4. Pääsääntöisesti Kuusamo koetaan turvallisena kaupunkina mutta joitain turvallisuutta vähentäviä tekijöitä nostetaan esille. Vastauksissa korostuu erityisesti Venäjän läheisyys turvallisuuden tunnetta heikentävänä tekijänä. Vastauksiin on mielestämme väistämättä vaikuttanut meneillään oleva Ukrainan sota.

Tutkimuksen tuloksia tarkastellaan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Ensimmäisessä alaluvussa käydään läpi vastaajien taustatietoja. Toisessa alaluvussa käsitellään perheiden kokemuksia hyvinvoinnistaan sekä arkeen ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Kolmannessa alaluvussa käsitellään lapsiperheiden palveluita Kuusamossa. Miten ne tukevat lapsiperheitä ja miten niitä tulisi kehittää, jotta ne tukisivat lapsiperheitä entistä paremmin sekä mistä ja miten perheet ovat saaneet tukea ja apua. Neljännessä alaluvussa tuomme esiin perheiden ajatuksia Kuusamon turvallisuudesta, viihtyisyydestä ja vetovoimaisuudesta. Viimeisessä alaluvussa tuloksia vertaillaan vuonna 2020 toteutettuun vastaavaan kartoitukseen (Salo 2020).

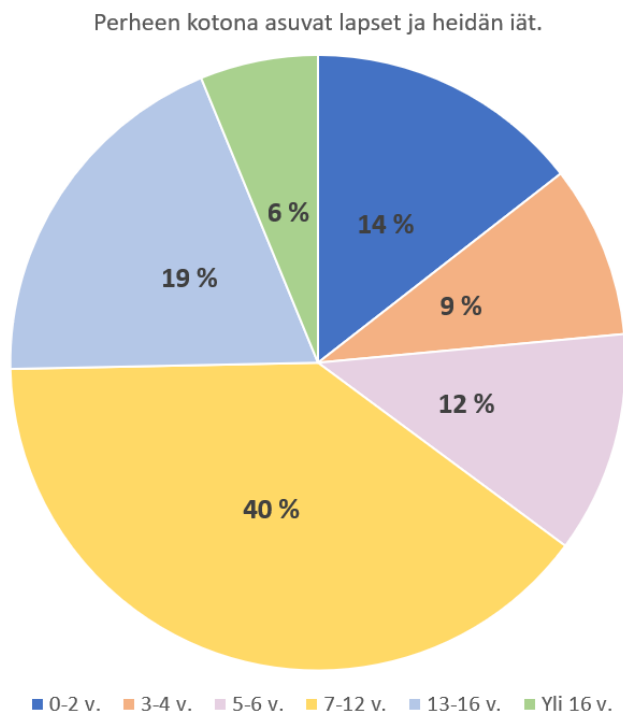
6.1 Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn saatiin kaiken kaikkiaan 196 vastausta. Kysely sisälsi seitsemän nuoren vastauksen, jotka rajattiin pois analysoinnista opinnäytetyön tutkimusaiheen vuoksi. Henkilötietojen käsittelyn kielsi 31 vastaajaa, jolloin analysoitavaksi jäi 157 lapsiperheen vanhemman vastaukset. Tämä vastausmäärä on 11,9 % kaikista 1314 kuusamolaisesta lapsiperheestä.

Vastaajien sukupuolet kyselyssä jakautuvat siten, että 89 % vastaajista on naisia (n = 140), 8 % on miehiä (n = 13) ja vastaajista 3 % (n = 4) ei halua vastata sukupuolta koskevaan kysymykseen. Vastaajista enemmistö (45 %, n = 70) on iältään 36-45-vuotiaita, 41 % vastaajista (n = 65) on 26-35-vuotiaita, 46-55-vuotiaita on 13 % (n = 21) ja 0,6 % (n = 1) vastaajista kuuluu 56–65-vuotiaiden ikäryhmään.

Vastaajien perherakenne koostuu pääasiassa kahden huoltajan perheistä, joita on 88 % (n = 137) kaikista vastaajista. Yhden huoltajan perheiden vastauksia on 11 % (n = 17) ja useamman huoltajan perheitä on 1 % (n = 2). Perheen kotona asuvien lasten ikään ja määrään vastasi 156 perhettä, ja näissä perheissä lapsia on yhteensä 387. Suurin osa vastaajaperheistä on perheitä, joissa on 1–4 lasta, ja keskimääräisesti perheissä on lapsia vastauksien perusteella 2,5 lasta perhettä kohti. Suurin perhekoko tässä kyselyssä on 11 lapsinen perhe.

Kuvio 2 kertoo kyselyyn vastanneiden perheiden kotona asuvien lasten määrän sekä heidän ikänsä. Suurin osa (n = 153) perheiden lapsista on 7-12-vuotiaita, toiseksi eniten (n = 74) perheissä on 13-16-vuotiaita lapsia ja kolmanneksi eniten (n = 56) 0–2-vuotiaita lapsia.

Kuvio 2. Perheen kotona asuvat lapset ja heidän ikänsä.

Vanhemmista 80 % (n = 126) on työssä, työttömänä heistä on 5 % (n = 8) ja opiskelijana 8 % (n = 12). Vastaajista 15 % (n = 23) ei kuulu edellä mainittuihin ryhmiin, vaan heistä suurin osa vastasi hoitavansa kotona lapsia. Lisäksi yksittäisiä vastauksia näiden lisäksi olivat sairausloma, osa-aikatyö, eläkeläinen sekä ammatillinen kuntoutus. Perheiden toisen huoltajan työllisyystilannetta tarkasteltaessa suurin osa (87 %, n = 121) perheen toisesta huoltajasta on työssä, työttömänä on 2 % (n = 3) ja opiskelijana 2 % (n = 3). Vastaajista 9 % (n = 12) kertoo hoitavansa lapsia kotona tai toimivansa yrittäjänä. Yksittäisinä vastauksia näiden lisäksi olivat sairausloma ja eläkeläinen.

Vastaajien taustatiedoissa selvitettiin myös vastaajien kodin etäisyyttä Kuusamon keskustasta. Vastaajista 50 % (n = 78) asuu viiden kilometrin sisällä Kuusamon keskustasta, 12 % (n = 19) vastaajista asuu 6-15 kilometrin päässä keskustasta, 25 % (n = 39) asuu 16-30 kilometrin säteellä keskustasta, 12 % (n = 19) vastaajista asuu 31-50 kilometrin päässä keskustasta sekä 1 % (n = 2) vastaajista asuu yli 51 kilometrin päässä Kuusamon keskustasta.

6.2 Perheiden arki ja hyvinvointi

Kysyttäessä perheiltä lasten ja nuorten arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavien asioiden tärkeyttä viisi portaisella Likert-asteikon avulla (1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = vähän tärkeä, 3 = jonkin verran tärkeä, 4 = tärkeä ja 5 = erittäin tärkeä), nousee vastauksissa tärkeimpinä asioina esille terveys ja mielen hyvinvointi (ka. 4,8), asuinympäristön turvallisuus ja viihtyisyys (ka. 4,7), hyvät ja toimivat peruspalvelut sekä perhe ja lähisuku (ka. 4,6). Hieman matalamman arvosanan saavat mahdollisuus harrastuksiin ja kerhotoimintaan sekä mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajantoimintaan (ka. 4,4). Perheillä oli mahdollisuus täydentää vastauksiaan vapaamuotoisesti ja eniten avoimia vastauksia saivat toimivat kulku- ja liikenneyhteydet, joiden osalta esille nousee erityisesti julkisen liikenteen puuttuminen niin keskustassa kuin Kuusamo-Ruka välillä. Kevyenliikenteen väylien lisääminen sekä niiden kehittäminen nousee myös vastauksissa esille. Avoimissa vastauksissa perhe ja lähisuku sekä ystävät ja kaverit koetaan tärkeäksi tukiverkoksi, joilta saa apua ja heidän kanssaan voidaan jakaa asioita.

Vanhempien arkeen iloa ja hyvinvointia tuottaviksi asioiksi nousee tärkeimpänä esille perhe, parisuhde ja koti (ka. 4,9), terveys ja mielenhyvinvointi (ka. 4,8) sekä riittävä toimeentulo (ka. 4,6). Aavistuksen huonomman arvosanan saavat läheiset, ystävät ja muu tukiverkosto, mielekäs työ- tai opiskelupaikka, perheen, työn tai opiskelun ja vapaa-ajan yhteensovittamisen mahdollisuus, elinympäristön turvallisuus ja viihtyisyys sekä hyvät ja toimivat peruspalvelut (ka. 4,5). Avoimissa vastauksissa on nähtävissä perheiden haasteet perheen, työn tai opiskelun ja vapaa-ajan yhteensovittamisessa. Vanhempien omaan aikaan ei ole mahdollisuutta ja omat tarpeet jäävät huomiotta annettaessa aikaa perheelle. Työajan pienentäminen koetaan mahdottomaksi taloudellisen tilanteen ja perhekoon vuoksi.

Kyselyssä esitettiin vastaajille avoin kysymys: Mistä koostuu perheenne toimiva ja hyvinvoiva arki? Tulokset tähän kysymykseen esitetään tiivistetysti kuviossa 3. Kysymykseen saatiin yhteensä 114 vastausta. Ajankäyttöön liittyvät asiat nousevat esille selkeimmin. Vastauksissa mainitaan usein perheen yhteinen aika, yhdessä olo ja yhteinen tekeminen (n = 37). Harrastukset mainitaan toiseksi useimmin (n = 33). Myös oma-aika, vapaa-aika ja vanhempien yhteinen aika nostetaan esille useampaan kertaan (n = 24). Useammalle vastaajalle on tärkeää myös se, että kaikilla perheenjäsenillä on mielekästä tekemistä. Kiireettömyys, stressittömyys ja ei liian aikataulutettu arki nousevat myös esille vastauksissa. Vastausten perusteella se, miten aikaa perheissä käytetään, määrittää keskeisesti toimivaa ja hyvinvoivaa arkea. Vastausten perusteella tärkeäksi koetaankin tasapaino elämän eri osa-alueiden kuten työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan välillä.

Toiseksi eniten vastauksissa mainitaan työ, jolloin vastauksissa painotetaan hyvää ja mielekästä työtä (n = 27). Näistä kolme vastaajaa mainitsee lisäksi etätöön sekä joustavan ja liukuvan työajan. Riittävän toimeentulon ja taloudellisen tilanteen mainitsee 11 vastaajaa. Palveluista koulu (n = 20) ja päivähoido (n = 9) mainitaan myös useammassa vastauksessa. Muita yksittäisiä mainintoja saaneita palveluita ovat neuvola- ja terveystyö sekä MLL:n PerhePesä. Perheet kokevat toimivaa ja hyvinvoivaa arkea edistävän sen, että palvelut ovat lähellä ja siirtymät ovat lyhyitä (n = 10). Asumisen kaukana Kuusamon keskustasta koetaan haastavan arkea, sillä palvelut ovat keskittyneet sinne. Koulukuljetuksen mainitsee kaksi vastaajaa.

Rutiinit mainitaan monessa vastauksessa (n = 25) samoin kuin arkirytmii (n = 11). Arjen ennakoitavuus, suunnittelu ja aikatauluttaminen koetaan vastausten perusteella tärkeäksi. Useampi mainitsee tärkeäksi myös sen, että arki on sujuvaa ja mielekästä ilman isompia puutteita tai vastoinkäymisiä. Hyvää ja toimivaa arkea kuvataan olevan esimerkiksi normaalit arkiset asiat ja kotipuhut.

Terveelliset elämäntavat rakentavat osaltaan vastausten perusteella lapsiperheiden toimivaa ja hyvinvoivaa arkea. Lisäksi mainintoja saavat useammalta vastaajalta monipuolinen ja terveellinen ravinto ja liikunta. Lepo, uni ja palautuminen nousevat esille 14 vastauksessa. Terveystyön mainitsee kuusi vastaajaa.

Myös ihmissuhteet ja tukiverkosto ovat rakentamassa lapsiperheiden toimivaa ja hyvinvoivaa arkea. Mainituiksi tulevat ystävät ja kaverit, tukiverkosto, sukulaiset, mummit, kyläyhteisö ja läheiset. Ihmissuhteet mainitaan yhteensä 27 vastauksessa. Myös parisuhde vaikuttaa siihen, kuinka toimivaksi ja hyväksi arki perheissä koetaan. Parisuhteen mainitsee kolme vastaajaa. Tasavertainen vanhemmuus ja kaikkien osallistuminen kotitöihin mainitaan myös useammassa vastauksessa samoin kuin hyvä tiimityö ja ”yhteen hiileen puhaltaminen”. Perhe mainitaan kolmessa vastauksessa. Jopa kymmenen vastaajaa mainitsee tärkeäksi keskustelemisen, hyvän puheyhteyden ja avoimuuden perheessä. Se, millainen ilmapiiri ja vuorovaikutus perheessä vallitsee, vaikuttaa tämän perusteella siihen, kuinka hyväksi ja toimivaksi arki perheessä koetaan. Lisäksi mainitaan läsnäolo, perheenjäsenistä välittäminen, kuunteleminen, kiinnostus toisten perheenjäsenten asioita kohtaan, rakkaus, läheisyys ja hellyys. Myös joustaminen, armollisuus, toisen tukeminen ja henkinen läheisyys mainitaan tärkeiksi tekijöiksi samoin kuin rehellisyys ja luottamus. Lisäksi yhdessä sovitut säännöt ja ruutuaika ovat osalle vastaajista tärkeitä.

Asuminen ja ympäristö ovat osaltaan rakentamassa kuusamolaisten lapsiperheiden toimivaa ja hyvinvoivaa arkea. Mainituiksi tulevat useampaan kertaan luonto, oma koti, turvallisuus, mieleinen ja viihtyisä asuinympäristö, mökkeily ja pienet reissut. Luonnon osalta mainitaan tärkeiksi ulkoilu, luonnossa liikkuminen ja asuminen lähellä luontoa.

Kuvio 3. Mistä koostuu kuusamolaisten lapsiperheiden toimiva arki.

6.2.1 Perheiden hyvinvointi

Perheitä pyydettiin arvioimaan perheen hyvinvointia arvosanalla 1–10, johon saatiin arvosana 156 perheeltä. Perheiden hyvinvoinnin keskiarvoksi muodostuu 8,2. Perheillä oli mahdollisuus perustella antamaansa arvosanaa avoimeen vastauskenttään, johon saatiin 46 vastausta. Perheiden antamissa avoimissa vastauksissa nousee keskeisesti esille vanhempien tyytyväisyys arkeen, arjen tasapaino, arjen rullaaminen omalla painollaan ja se, että elämä on hyvää. Muita arvosanaa nostavia tekijöitä ovat perheen yhteinen aika sekä mielekäs tekeminen niin aikuisilla kuin lapsilla. Mielekäs ja sopiva työ tukee vastausten mukaan myös perheen hyvinvointia. Yksittäisinä vastauksina hyvinvointia tukeviksi tekijöiksi mainitaan lisäksi tasapainoinen parisuhde ja hyvä terveys.

Perheen hyvinvointia heikentävänä tekijänä toimii avoimien vastauksien perusteella erityisesti aika tai sen puute. Vanhemmat kokevat, että heillä ei ole riittävästi mahdollisuuksia omaan aikaan, parisuhteeseen eikä perheen yhteiseen aikaan. Vastauksissa nousee usein esille, kuinka erityisesti vuorotyö vie aikaa perheeltä ja raskas työ vie vanhempien voimia. Terveystila sekä sairastelut nousevat myös selkeästi esille hyvinvointia heikentävänä tekijänä. Taloudellinen tilanne koetaan haastavaksi pienipalkkaisuuden, työttömyyden sekä hintojen nousun vuoksi. Osassa vastauksissa nousee esille tukiverkoston puute, jonka vuoksi vanhemmat kokevat olevansa lujilla ja väsyvät. Avoimissa vastauksissa nousee esille myös tyytymättömyys Kuusamon palveluihin, jotka koetaan hitaiksi ja heikoiksi. Terveyskeskuksen palvelut eivät vastausten perustella ulotu kaikkiin perheisiin ja palveluja saa vasta sitten, kun on liian myöhäistä. Ruuhkavuodet vaikuttavat perheiden hyvinvointiin, mikä koetaan myös parisuhdetta kuormittavaksi tekijäksi kuten myös vastuun jakamisen haasteet parisuhteessa. Näiden lisäksi esille nousevat perheen erityislapsiin liittyvät huolet, kuten suuret luokkakoot, tuen tarpeet, sopimattomat koulujärjestelyt ja lapsen kokemat haasteet, joiden koetaan kuormittavan myös vanhempien jaksamista. Yksittäisinä vastauksina hyvinvointia heikentävinä tekijöinä nousevat esille yksinhuoltajuus, huono kouluverkko, julkisten tilojen sisäilmaongelmat sekä väliaikainen asumisratkaisu.

”Meidän perheemme voi hyvin kotona, kun olemme yhdessä mutta heti kun otamme huomioon ympärillämme vaikuttavia asioita vaikuttaa se suoraan myös perheemme hyvinvointiin.”

”Ruuhkavuosiarki on melko haastavaa ja oma työ on vaativaa, joten oma jaksaminen ei aina tahdo kotona riittää siinä määrin kuin pitäisi. Työpäivän jälkeen on aina ruoanlaittoa, kotitöitä ja aikaa lapsille jää melko niukasti.”

Verrattaessa toisiinsa perheiden antamia arvosanoja hyvinvoinnilleen ja kodin etäisyyttä keskustaan, voidaan nähdä eroja perheiden hyvinvoinnissa. Parhaimman arvosanan (ka. 8,5) saa yli 51 kilometrin päässä Kuusamon keskustasta asuvat perheet (n = 2) ja huonoimman arvosanan (ka. 7,9) saavat 31–50 kilometrin päässä Kuusamon keskustassa asuvat perheet (n = 19). Keskustasta 0–5 kilometrin säteellä asuvien perheiden (n = 77) arvosanaksi tulee 8,2, keskustasta 6–15 kilometrin päässä asuvat perheet (n = 19) saavat keskiarvoksi 8,4 ja keskustasta 16–30 kilometrin päässä asuvat perheet (n = 39) saavat keskiarvoksi 8,3. Vaikka yli 51 kilometrin päässä asuvien keskiarvo muodostuu vain kahden vastaajan antamasta arvosanasta, ja asuinalueiden välinen ero keskiarvoissa on vähäinen, voidaan kuitenkin päätellä, että palvelujen läheisyys ei takaa parempaa hyvinvointia. Pearsonin khiin neliön testin mukaan perheiden hyvinvoinnille antamien arvosanojen ja kodin etäisyydellä keskustasta ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä (n = 156, khiin neliö -testin p-arvo = 0,895).

Verrattaessa perheiden hyvinvoinnille annettua arvosanaa perheen lasten ikään ja lukumäärään, havaitaan Pearsonin korrelaatiokertoimella, että näiden muuttujien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Aineiston perusteella voidaan olettaa, että lasten lukumäärä ja perheen lasten iät eivät ole merkitsevässä yhteydessä siihen, minkä arvosanan perheet ovat antaneet hyvinvoinnilleen.

6.2.2 Työllisyystilanteen vaikutus hyvinvointiin ja palveluiden käyttämiseen

Vastaajista 5 % (n = 8) kertoi olevansa työttömänä ja 8 % (n = 12) kertoi olevansa opiskelija. Vastaajista 15 % (n = 23) valitsi vaihtoehdon jokin muu, jota täydennettiin avoimeen tekstikenttään. Avoimien vastauksien perusteella 17 vastaajaa on vanhempainvapaalla ja loput viisi vastaajaa ilmoitti olevansa joko eläkkeellä, sairauslomalla, osa-aikatyössä, ammatillisessa kuntoutuksessa tai työssäkäyvä opiskelija. Tässä kappaleessa keskitymme kuitenkin vertailemaan vain työssäkävien ja työttömien välisiä eroja.

lältään työttömät vastaajat ovat 26–45-vuotiaita. Heistä 37 % (n = 3) on yhden huoltajan perheitä ja 63 % (n = 5) on kahden huoltajan perheitä ja perheissä on 1–3 lasta. Kysyttäessä perheen toisen huoltajan työllisyystilannetta on kaikkien perheiden vastaus se, että toinen huoltaja on työssä eli missään vastaajien perheissä ei ollut molemmat huoltajat työttömänä.

Verrattaessa vastauksia koko kyselyssä, ei vastauksissa ole nähtävissä kovinkaan suuria eroja. Pieni ero näkyy kysyttäessä huoltajien arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavista asioista, jossa riittävä toimeentulo sekä mahdollisuus harrastuksiin ja mielekkääseen vapaa-ajantoimintaan nousee eniten esille työttömän huoltajan vastauksissa. Kysyttäessä lasten arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavista asioista, nousee esille mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajantoimintaan sekä hyvät ja toimivat peruspalvelut.

Verrattaessa työttömien ja työssäkävien vanhempien antamaa arvosanaa perheen hyvinvoinnista voidaan nähdä pieni ero. Työttömien keskiarvo on 7,8 kun työssäkävillä se on 8,3. Jokin muu -ryhmä, joka edustaa suurimmaksi osaksi hoitovapaalla olevia vanhempia, sai hyvinvoinnin keskiarvoksi 7,7.

Selkein ero näiden kahden ryhmän välillä on se, että työttömät käyttävät enemmän palveluita, kuten keskusteluapua ja tukea eri alojen ammattilaisilta ja kotiin jalkautuvia palveluita. Vastaajan ollessa työtön, perheet kaipaavat tuen ja avun mahdollisuuksia muihin vastaajin nähden eniten

vanhemmuuteen ja kasvattajana toimimiseen liittyvissä asioissa, perheen arkea koskevilla asioilla sekä parisuhteeseen liittyvissä asioissa. Työttömänä olevat vastaajat toivovat alueen perusopetuspalveluiden, liikuntapalveluiden, liikuntaneuvonnan, terveyspalveluiden, sosiaalipalveluiden, asumispalveluiden sekä digitaalisten palveluiden kehittämistä, jotta ne tukisivat paremmin perheen arjen sujuvuutta ja hyvinvointia.

PSPP-ohjelmalla Pearsonin korrelaatiokertoimen avulla havaitaan, että vastaajan työllisyystilanteen ja perheen hyvinvoinnille annetun arvosanan välillä on positiivinen melkein merkitsevä tilastollinen yhteys ($r = 0,165$, $n = 156$, 2-suuntaisen testin p -arvo = 0.04). Tämän perusteella vastaajan ollessa työssä, hän on antanut perheen hyvinvoinnille todennäköisemmin paremman arvosanan kuin muut vastaajat (työtön, opiskelija tai jokin muu). Perheen toisen huoltajan työllisyystilanteen ja perheen hyvinvoinnille annetun arvosanan välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä.

6.2.3 Huoltajien määrän vaikutus hyvinvointiin ja palveluiden käyttämiseen

Suurin osa vastaajista koostuu kahden huoltajan perheistä, joita on 88 % ($n = 137$) kaikista vastaajista ja näissä perheissä lapsia on pääasiassa 1-7, suurimmassa perheessä on lapsia 11. Vastaajista 11 % ($n = 17$) on yhden huoltajan perheitä, joissa on pääasiassa 1-3 lasta. Mikäli perheessä on neljä tai viisi lasta ovat nämä lapset iältään vastausten perusteella yli 16-vuotiaita. Kahden huoltajan perheistä 81 % ($n = 111$) ja yhden huoltajan perheistä 76 % ($n = 13$) on työssä. Työttömänä on yhden huoltajan perheistä 18 % ($n = 3$) ja kahden huoltajan perheistä 4 % ($n = 5$).

Verrattaessa huoltajien määrää suhteessa arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavia tekijöitä nousee vastauksissa pienellä erolla esille se kuinka yhden huoltajan vanhemmat kokevat enemmän tärkeäksi lastensa kohdalla seuraavat asiat: asuin ympäristön turvallisuus ja viihtyisyys, mahdollisuus harrastuksiin ja kerhotoimintaan, mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajantoimintaan, hyvät ja toimivat peruspalvelut, toimivat kulku- ja liikenneyhteydet sekä toimivat tietoliikenneyhteydet. Vanhempien arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavissa asioissa yhden huoltajan perheet kokevat lähes tulkoon kaikki vaihtoehdot tärkeämmäksi mitä kahden huoltajan perheet. Näitä ovat huoltajan läheiset, ystävät ja muut tukiverkostot, riittävä toimeentulo, perheen, työn / opiskelun ja vapaa-ajan yhteensovittamisen mahdollisuus, mahdollisuus omaan aikaan, harrastuksiin ja mielek-

kääseen vapaa-ajantoimintaan sekä yhteisölliseen toimintaan osallistuminen, elinympäristön turvallisuus ja viihtyisyys, hyvät ja toimivat peruspalvelut, toimivat kulku- ja liikenneyhteydet sekä tietoliikenneyhteydet.

Palveluiden osalta on nähtävissä miten yhden huoltajan perheet ovat saaneet enemmän tukea ja apua sukulaisilta ja läheisiltä, tilaisuuksista ja tapahtumista, keskusteluapua ja tukea eri alojen ammattilaisilta sekä kotiin jalkautuvista palveluista. Kahden huoltajan perheet taas saavat enemmän tukea ja apua vertaisryhmätoiminnasta, järjestöjen, yhdistysten sekä uskonnollisten yhteisöjen vapaaehtoistoiminnasta sekä sähköisistä kanavista.

Kysyttäessä perheiltä mitä tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä, jotta lapsiperheitä voitaisiin tukea nykyistä paremmin, nousee yhden huoltajan perheiden vastauksissa selkeästi esille lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät asiat, perheen arkea koskevat asiat sekä parisuhteeseen liittyvät asiat, jossa korostuu erityisesti erotilanteet, lähi- ja parisuhdeväkivalta sekä päihteet ja erilaiset riippuvuudet. Vanhemmuuteen ja kasvattajana toimimiseen liittyvissä asioissa perheet kaipaavat yhtä paljon lisää avun ja tuen mahdollisuuksia.

Yhden huoltajan perheet toivovat kehittämistä selvästi enemmän perusopetuspalveluihin, nuorisopalveluihin, sosiaalipalveluihin, asumispalveluihin sekä uskonnollisten yhdyskuntien palveluihin ja toimintaan mitä kahden huoltajan perheet. Kahden huoltaja perheet taas toivovat kehittämistä liikuntaneuvontaan, terveyspalveluihin, työhön ja koulutukseen liittyvään neuvontaan ja ohjaukseen sekä digitaalisiin palveluihin.

Yhden huoltajan perheiden hyvinvoinnin keskiarvo on 7,9 ja kahden huoltajan perheiden 8,2. Vaikka kahden huoltajan perheissä keskiarvo on suurempi, niin ero jää kuitenkin vähäiseksi. Pearsonin khiin neliön testin mukaan perheen huoltajien lukumäärän ja perheen hyvinvoinnille annettun arvosanan välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ($n = 155$, khiin neliö -testin p -arvo = 0,787).

6.3 Lapsiperheiden palvelut

Kyselyn avoimeen kysymykseen ”Miten palvelut tukevat perheenne hyvinvointia?” saatiin yhteensä 105 vastausta. Suuri osa vastaajista kokee palveluiden tukevan hyvin tai kohtalaisesti perheen hyvinvointia, mutta osa vastaajista kokee palveluiden tukevan sitä huonosti tai ei lainkaan. Vastausten perusteella Kuusamon palveluista löytyy paljon hyvää mutta myös parannettavaa ja

kehitettävää. Avoimista vastauksista keskeisimmin esille nousee terveyspalvelut ja perheneuvola. Vastaajista 18 nostaa esille toimivat terveyspalvelut, jotka tukevat perheen hyvinvointia. Hyvää palautetta Kuusamon terveyspalvelut saavat vastaajilta läheisestä sijainnista ja saavutettavuudesta. Perheneuvolan mainitsee 19 vastaajaa. He nostavat esille mm. neuvolan tarjoaman tuen, lämmينhenkisen henkilökunnan ja neuvolan monipuoliset palvelut. Myös työterveyspalvelut ja kouluterveydenhuolto tulevat mainituiksi. Sosiaalipalveluista esille nousevat lapsiperheiden kotipalvelu, tukiperhepalvelu, perhetyöntekijän tuki ja perhetyö.

Päivähoidon mainitsee 16 vastaajaa, joista erikseen Rukan päiväkodin mainitsee kaksi vastaajaa. Kolme vastaajaa mainitsee tärkeäksi päivähoidon läheisen sijainnin. Päivähoito saa vastaajilta kiitosta sen tarjoamasta tukiverkostosta, joustavasta toiminnasta ja lapsen huomioimisesta yksilöllisesti. Vastauksissa päivähoidon todetaan mahdollistavan vanhempien työnteon ja opiskelun, antavan vanhemmille mahdollisuuden hengähtää ja tehdä omia juttuja. Lisäksi varhaiskasvatuspalvelut mainitaan yleisellä tasolla kolmessa vastauksessa samoin kuin kerhot. Eräs vastaaja toteaa, että erityispiirteitä omaavan lapsen tukitoimet on hoidettu Kuusamossa hyvin, mikä tukee koko perheen hyvinvointia.

Liikuntapalvelut ja -harrastukset nousevat esille 15 vastauksessa. Erikseen kiitosta saavat uimahalli ja maksuton perheuintikerta, kuntosali, Kuusamon eräveikot, kiekkokoulu talvella ja salivuoro Rukan koululla. Yksi vastaaja toivoo Kuusamoon lisää maksuttomia koko perheen aktiviteetteja myös arki-iltoihin. Yleisesti harrastusmahdollisuudet mainitaan 14 vastauksessa. Lisäksi neljä vastaajaa mainitsee hyvinvointia tukevaksi palveluksi Kuusamon harrastamisen mallin, jonka kautta kuusamolaiset lapset ja nuoret voivat harrastaa maksuttomasti koulupäivien yhteydessä.

Koulu mainitaan lapsiperheen hyvinvointia tukevana palveluna 12 vastauksessa. Vastaajat nostavat esille koulua koskien seuraavia asioita: hyvä opetus ja kouluympäristö, ei kiusaamista ja koulun sijaitseminen lähellä. Iltapäiväkerhoa kommentoidaan kahdessa vastauksessa. Ensimmäinen vastaaja toivoo iltapäiväkerhosta maksutonta, mikä mahdollistaisi kaikkien lasten tasavertaisen osallistumisen. Toinen vastaaja puolestaan kokee, että koulun iltapäiväkerhossa pitäisi pystyä olemaan pidempään, sillä lapsen hakeminen viimeistään klo 17.00 vaikeuttaa työn ja perhe-elämän yhdistämistä.

Kulttuuripalvelut mainitsevat kolme vastaajaa ja kirjastopalvelut viisi vastaajaa. Lisäksi kirjastoauton mainitsee yksi vastaaja hyvinvointia tukevaksi palveluksi. Musiikkiopiston mainitsee yksi vastaaja ja vastaavasti elokuvateatterin yksi vastaaja. Yhdessä vastauksessa toivotaan Kuusamoon

lisää lasten konsertteja, teatteria ja muita kulttuuritapahtumia. Myös luonto ja ulkoilu tulevat mainituiksi. Yksi vastaaja toteaa perheen hyvinvointia lisäävän sen, että luonto on lähellä.

Vastaajat nostavat esille paljon yksittäisiä palveluja, jotka he kokevat lisäävän perheen hyvinvointia. Mainittuja palveluja ovat kauppa, MLL PerhePesä, kahvilat, seurakunta, Nilon Olkkari, kirpputorit, subjektiivinen päivähoito-oikeus, Actionpassi, kansalaisopisto, Ruka ja postipalvelut. Myös erilaiset liikenteen palvelut tulevat mainituiksi hyvinvointia tukevinä tekijöinä: koulukuljetus, Skibus, hyväkuntoinen kevyen liikenteen väylä keskustaan, hyväkuntoiset tiet, linja-autoyhteys Kemijärvelle ja Ouluun ja ruokatilausten kotiinkuljetus. Yleisellä tasolla erittelemättä tarkemmin palvelua, seitsemän vastaajaa toteaa lapsiperheen hyvinvointia tukevan sen, että peruspalvelut toimivat.

Useammassa edellisen kysymyksen vastauksessa esitetään myös kritiikkiä nykyisiä palveluita kohtaan. Selkeimmin esille nousi palvelujen keskittyminen Kuusamon keskustaan, mikä koetaan haasteelliseksi syrjäkylillä asuttaessa. Esille nostetaan myös huonot liikenneyhteydet sekä puutteet julkisessa liikenteessä. Pitkät välimatkat palveluiden näkökulmasta nostaa esille yhteensä 10 vastaajaa. Vastausten perusteella pitkät välimatkat heikentävät palveluiden saatavuutta ja käyttöä, mikä voi vaikuttaa heikentävästi lapsiperheiden koettuun arjen hyvinvointiin. Syrjäkylille toivotaan lisää mm. harrastusmahdollisuuksia.

Palvelujen läheinen sijainti on tärkeä monelle vastaajalle. Läheisyys mainitaan mm. koulun, päivähoiton, terveyskeskuksen, neuvolan, harrastusten ja kaupan osalta. Eräs vastaaja toteaa, että lähellä olevat palvelut on helpompi järjestää osaksi toimivaa viikkosuunnitelmaa. Toisaalta vastauksissa tuodaan esiin se, kuinka kauempana asuville palveluiden hyödyntäminen on haasteellista pitkän välimatkan vuoksi. Avoimissa vastauksissa nostetaan esille, että palvelut ovat auki liian suppeilla aukioloajoilla kauempana keskustasta asuville. Palveluiden mainitaan menevän niin aikaisin kiinni, että niitä hyödyntääkseen täytyy mennä aamulla myöhässä kouluun tai töihin tai vaihtoehtoisesti lähteä iltapäivällä aiemmin pois. Tämä sekä kuljetusongelmat rajoittavat myös lasten mahdollisuutta harrastaa. Vastauksissa esitetään toive siitä, kuinka harrastuksiin kaupungin keskustaan olisi hyvä olla kuljetus kauempana sijaitsevilta kouluilta. Palveluiden koetaan jopa eriarvoistavan kuusamolaisia. Alla erään vastaajan kirjoittama avoin vastaus:

“Palvelut eivät palvele syrjässä asuvia. Jos palveluita haluaa, ne on haettava keskustasta. Eriarvoisuus korostuu reilusti.”

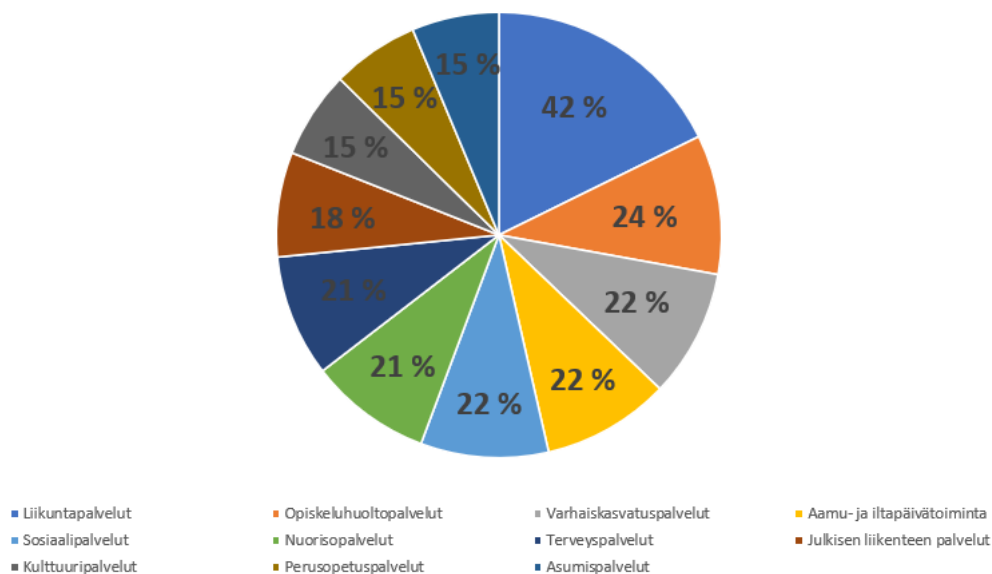
Kritiikkiä saavat myös terveyspalvelut ja hyvinvointialueelle siirtymisen myötä tapahtuneet muutokset palveluissa. Moni toteaa palvelujen heikentyneen tai jopa lakanneen niiden siirryttyä hyvinvointialue Pohteen hoidettavaksi. Vastaajat kokevat, että muutoksen myötä tarvittavia palveluja ei enää saa, resurssit ovat liian vähäiset tai odotus- ja jonotusajat ovat pitkät. Moni perhe kokee näillä muutoksilla olevan vaikutusta heidän perheensä hyvinvointiin. Kahdessa vastauksessa nähdään puutteita varhaiskasvatuspalveluissa. Yksi vastaajista kokee, että jonot varhaiskasvatukseen ovat liian pitkät, mikä vaikeuttaa työllistymistä.

6.3.1 Palveluiden kehittäminen

Perheiltä kysyttiin, miten alueen lapsi- ja perhepalveluita sekä toimintaa tulisi kehittää, jotta ne tukisivat perheen arjen sujuvuutta ja hyvinvointia. Vastaajat saivat valita yhden tai useamman annetuista vaihtoehtoista ja halutessaan täydentää vastaustaan avoimeen tekstikenttään.

Selvästi eniten kehitysehdotuksia saavat liikuntapalvelut 42 % vastauksista. Keskenään lähes yhtä paljon saavat mainintoja opiskeluhoitopalvelut 24 %, varhaiskasvatuspalvelut 22 %, aamu- ja iltapäivätoiminta 22 %, sosiaalipalvelut 22 %, nuorisopalvelut 21 % ja terveyspalvelut 21 %. Paljon kehitysehdotuksia saavat myös julkisen liikenteen palvelut 18 %, kulttuuripalvelut 15 %, perusopetuspalvelut 15 % ja asumispalvelut 15 %. Myös seuraavat palvelut ja toimintamuodot mainitaan: järjestöjen, yhdistysten ja vapaaehtoisten palvelut ja toiminta 8 %, kirjastopalvelut 7 %, digitaaliset palvelut 5 %, muut alueen palvelut ja toiminnot 5 %, liikuntaneuvonta 3 %, työhön ja koulutukseen liittyvä neuvonta ja ohjaus 3 % sekä uskonnollisten yhdyskuntien palvelut ja toiminta 2 %. Kuviossa 4 on nähtävillä mainintojen määrät prosenttilukuina.

Mitä palveluja lapsiperheiden mielestä tulisi kehittää

Kuvio 4. Mitä palveluja lapsiperheiden mielestä tulisi kehittää, jotta ne tukisivat perheen arjen sujuvuutta ja hyvinvointia.

Liikuntapalveluiden osalta nousevat vahvimmin esille seuraavat asiat: Rukan alueen liikuntapalvelut ja sisä- tai monitoimihallin rakentaminen Kuusamoon. Moni vastaaja toivoo, että Kuusamoon rakennettaisiin toinen sisäliikunta- tai monitoimihalli. Moni vastaaja toivoo, että Rukan alueen liikuntapalveluja kehitettäisiin vakituisten asukkaiden näkökulmasta. Myös ohjattua liikuntaa ja seuratoimintaa kaivataan alueelle lisää. Kuusamoon kaivataan kokonaisuudessaan lisää erilaisia sisä- ja ulkoliikuntamahdollisuuksia kaiken ikäisille. Lisäksi Kuusamoon toivotaan lisää liikunta- ja leikkipuistoja tai nykyisiä toivotaan korjattavan ja uusittavan. Leikkipuistoja toivotaan myös keskustan ulkopuolelle ja erityisesti Rukalle kaivataan uutta tai parannettua leikkipuistoa. Avoimissa vastauksissa toivotaan, että leikkipuistoja olisi myös talvikäytössä. Leikkipuistojen ylläpitäminen ei kuitenkaan kuulu liikuntapalveluille vaan yhdyskuntatekniikalle, vaikka ne kyselyn vastauksissa nousivatkin esille liikuntapalveluiden yhteydessä.

Opiskeluhoiltopalvelujen osalta toivotaan koulupsykologia Kuusamoon ja lisää koulukuraattoreita. Lisäksi toivotaan lisää henkilökuntaa, resursseja ja vapaita aikoja. Vastaajat toivovat myös lisää matalan kynnyksen palveluja oppilaille.

Varhaiskasvatukseen toivotaan lisää resursseja ja osaavaa henkilökuntaa. Ryhmäkokoja toivotaan pienemmiksi ja varhaiskasvatukseen riittävän suuria tiloja. Varhaiskasvatukseen toivotaan myös

lisää avoimia paikkoja ja kaikille tasavertaista mahdollisuutta ja oikeutta osallistua varhaiskasvatukseen. Muutama vastaaja myös toivoo varhaiskasvatuksesta maksutonta. Myös perhepäivähoitoa toivotaan kahdessa avoimessa vastauksessa. Yksittäisissä vastauksissa nousee esille avoin varhaiskasvatustoiminta, sisäilma ja varhaiskasvatustoiminta muuallekin kuin keskustaan tai Rukalle. Varhaiskasvatuksen ja kotihoidon yhdistämiseen toivotaan myös parannusta.

Aamu- ja iltapäivätoiminnasta toivotaan halvempaa tai maksutonta. Eräässä avoimessa vastauksessa esitetään myös toive siitä, että maksu määräytyisi käytettyjen tuntien mukaan. Kaksi vastaajaa toivoo, että aamupäivätoiminta alkaisi jo aiemmin. Toimintaan toivotaan myös lisää joustavuutta vuorotyön näkökulmasta ja mahdollisuutta aamu- ja iltapäivätoimintaan myös viikonloppuisin ja loma-aikoina. Lisäksi toivotaan toimintaan lisää mielekästä tekemistä, motivoitunutta henkilökuntaa, ravitsevaa aamupalaa ja lisää harrastusmahdollisuuksia toiminnan yhteyteen. Mahdollisuutta osallistua toimintaan toivotaan myös erityislapsille.

Sosiaalipalvelujen osalta avoimet vastaukset koskevat pääasiassa kotipalvelua. Jopa kuusi vastaajaa esittää toiveen, että kotipalvelua ja sen henkilökuntaa lisättäisiin. Vastauksissa kaivataan myös lisää apua kodin- ja lastenhoitoon. Yleisesti sosiaalipalveluihin koetaan tarvittavan lisää resursseja ja henkilökuntaa, jotta jonot eivät olisi liian pitkiä ja tarvittava palvelu saataisiin nopeammin. Tämän tuo esille viisi vastaajaa. Lisäksi erityisesti perhetyöhön kaivataan lisää henkilökuntaa, eroperheille keskusteluaikoja ja perheneuvontaa.

Nuorisopalveluihin kaivataan avoimissa vastauksissa lisää tiloja, joissa nuoret voivat kokoontua ja viettää vapaa-aikaa. Tällaista paikkaa toivotaan myös alakouluikäisille lapsille. Vastauksissa nousee esille myös toive siitä, että nuorille löytyisi kokoontumispaikka omalta asuinalueelta, esimerkiksi Käylästä. Nuorisopalveluihin toivotaan lisää toimintaa kuten esimerkiksi pajapäiviä, avoimuutta, näkyvyyttä, jalkautumista nuorten pariin, kansainvälistymisen mahdollisuuksia ja maksuttomuutta esimerkiksi kesäaktiiviteettien osalta.

Terveyspalveluihin kaivataan ensisijaisesti riittäviä resursseja, jotta tarvittavan palvelun saisi nopeammin. Lisäksi vastaajat toivovat neuvolan ja suun terveydenhuollon palvelujen jalkauttamista Kuusamon keskustan ulkopuolelle. Kahdessa vastauksessa toivotaan, että palveluissa panostettaisiin enemmän ennaltaehkäisevään toimintaan. Neuvolaan toivotaan lisää pysyvää ja pätevää henkilökuntaa ja perheiden izeille omaa isyysneuvolaa. Esille tuodaan myös, että tällä hetkellä neuvolaan ja terveyspalveluihin on vaikea saada yhteyttä ja on epäselvää, keneen pitää olla yhteydessä. Lisäksi toivotaan enemmän lähipalveluita ja puheterapian palveluja.

Julkisen liikenteen palvelut keräävät myös paljon avoimia vastauksia, joissa pääasiassa tuodaan esille se, että Kuusamoon tarvittaisiin julkisen liikenteen palveluja, joita tällä hetkellä ei ole. Julkisen liikenteen palveluja tarvittaisiin niin Rukalle kuin syrjäkylillekin, mikä mahdollistaisi esimerkiksi keskustan kouluissa, töissä ja harrastuksissa kulkemisen. Rukan ja Kuusamon keskustan välillä kulkevasta Skibussista toivotaan maksutonta. Lisäksi toivotaan, että Kuusamossa olisi vain yksi linja-autoasema.

Kulttuuripalveluiden osalta jopa kuusi vastaajaa toivoo Kuusamoon lisää lapsiperheille ja lapsille suunnattuja kulttuuritapahtumia. Myös nuorisolle toivotaan lisää toimintaa, kuten maksuttomia kulttuuritapahtumia ja nuorisokuoroa. Lisäksi toivotaan lisää kulttuuritapahtumia kyliin, enemmän konsertteja, ilmaisia elokuvalippuja ja mahdollisuuksia kansainvälistymiseen.

Perusopetukseen toivotaan pääasiassa lisää resursseja myös erityisopetuksen osalta. Jopa kuusi vastaajaa tuo tämän kehitystarpeen esiin avoimissa vastauksissa. Useampi vastaaja kokee, että nyt perusopetuksen henkilökunnalla on liikaa työtä aikaan nähden. Neljä vastaajaa toivoo pienempiä ryhmäkokoja ja kaksi vastaajaa toivoo, että kouluverkkoosuunnitelmaa tarkasteltaisiin uudelleen. Vastauksissa toivotaan, että pienet koulut ja mahdollisuus lähikoulun käymiseen säilyisi. Lisäksi toivotaan perusopetukseen riittävän kokoisia tiloja, sisäilman tarkastelua, yksilöllisempää ohjausta, vähemmän tasapäistämistä ja lisää tukea oppilaille sekä erityisryhmiä.

Asumispalvelujen osalta toivotaan enemmän kohtuuhintaisia, riittävän kokoisia ja lähellä koulua sijaitsevia vuokra-asuntoja lapsiperheille. Avoimissa vastauksissa toivotaan myös vakituisen asuminen mahdollistavia asuntoja Rukalta ja sivukyliltä lapsiperheille. Lisäksi Kuusamoon toivotaan lisää omakotitalotontteja. Asuinalueilta toivotaan parempaa kuntoa ja siisteyttä.

Kirjastopalveluihin toivotaan avoimissa vastauksissa laajempaa aukioloa, riittäviä resursseja ja uusien kirjojen laajempaa valikoimaa. Kirjastoautovuoroja toivotaan lisää. Useammassa vastauksessa toivotaan lisää teemapäiviä ja lukuhetkiä, joista osa olisi myös pienemmille lapsille. Näistä toivotaan myös markkinoitavan riittävästi, jotta tieto tavoittaisi kaikki kiinnostuneet. Kirjastoon toivotaan myös mikroaaltouunia.

Digitaalisten palvelujen osalta toivotaan sähköisen ajanvarausjärjestelmän käyttöönottoa eri palveluihin. Lisäksi toivotaan, että asioita voitaisiin hoitaa nykyistä enemmän verkossa paperilomakkeiden sijaan. Yhdessä vastauksessa myös pohditaan, voisiko neuvola tiedottaa sähköpostitse lapsiperheitä heille kohdennetuista asioista.

Järjestöjen, yhdistysten tai vapaaehtoisten palvelujen ja toiminnan osalta toivottaan toimintaa ja tiloja myös Rukalle, lapsille kohtaamisia koulupäivän päätyttyä, enemmän tiloja ja toimintaa sekä niiden tukemista, koska palvelut ovat tärkeitä lapsiperheille.

Työhön ja koulutukseen liittyvän neuvonnan ja ohjauksena osalta on yksi avoin vastaus, jossa toivotaan keskittymistä enemmän lähialueen mahdollisuuksiin, kuten sen raaka-aineisiin ja tuotteisiin.

Uskonnollisten yhdyskuntien palveluilta ja toiminnalta toivotaan kerhoja takaisin lähikoululle. Toisen avoimen vastauksen jättänyt esittää mielipiteen siitä, että uskonnollista toimintaa ei pitäisi olla varhaiskasvatuksessa eikä kouluissa, vaan kaikilla pitäisi olla vapaus valita, haluaako osallistua niihin.

Muita alueen palveluita ja toimintoja koskevat vastaukset käsittelevät pyörätietä Rukan ja Kuusamon välille, turvallisia kevyenliikenteenväyliä, palveluiden kehittämistarvetta Kuusamossa esimerkiksi yrittäjyyden kautta ja valokuituyhteyden mahdollistamista kaikille. Liikuntaneuvontaa ei kommentoida avoimissa vastauksissa lainkaan.

6.3.2 Tuen ja avun saanti

Kyselyssä haluttiin kartoittaa, mistä ja miten vanhemmat tai perhe ovat saaneet tukea ja apua. Tähän kysymykseen saatiin 157 vastausta. Vastaajilla oli mahdollisuus täydentää vastaustaan vielä avoimella vastauksella, joita kertyi 63 kappaletta.

Vastaajista 92 % (n = 144) saa eniten apua ja tukea sukulaisilta ja läheisiltä. Sukulaisten ja läheisten apu pitää sisällään avoimien vastausten perusteella eniten lastenhoitoapua, arjessa auttamista ja taloudellista tukea. Muutama vastaaja kertoo saavansa sukulaisilta ja läheisiltä henkistä tukea sekä arkea piristäviä vierailuja. Yksittäisissä vastauksissa nousee esille keskustelutuki, kyytiapu, muuttoapu, vertaistuki vanhemmuuteen ja parisuhteen apu. Yksi vastaajista kertoo myös oman puolison avun ja tuen olevan tärkeää. Läheisten ja sukulaisen asuminen kaukana koetaan vastauksissa haastavaksi. Vastauksien perusteella lasten isovanhemmat ovat tärkeimmässä roolissa, mutta apua saadaan myös ystäviltä, sukulaisilta, lasten kummeilta sekä vanhempien sisaruksilta.

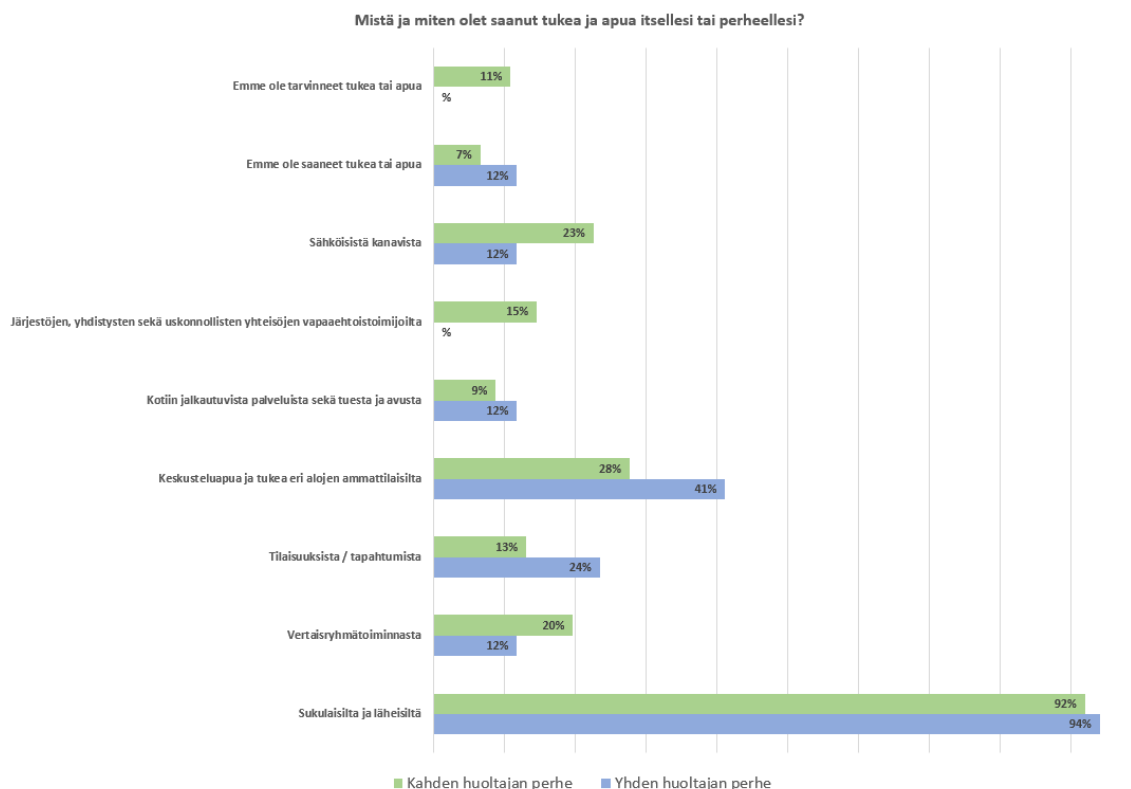
Eri alojen ammattilaisten keskusteluavun ja tuen kokee tärkeäksi 30 % vastaajista (n = 47), jossa tärkeimmäksi nousee perheneuvolan tarjoamat palvelut. Perheet ovat saaneet keskusteluapua ja

tukea myös kouluilta, neuvolasta, opiskeluhuoltopalveluista, perheasiainkeskuksesta, terapeutilta, mielenterveyspoliklinikalta, perhetyöstä, varhaiskasvatuspalveluista, seurakunnasta ja perhepalveluista. Yksittäisissä vastauksissa keskusteluapua ja tukea kerrotaan saaneen lisäksi nuorisopalveluista, koulupoliisilta sekä järjestöistä. Kolmanneksi tärkein avun ja tuen muoto on vastausten perusteella sähköiset kanavat (21 %, n = 33), jota perheet täydensivät kolmella avoimella vastauksella. Esille he nostavat vertaistuen, sosiaalisen median ja tiedon etsimisen.

Seuraavaksi tärkeimmiksi muodostuivat vertaisryhmätoiminnan tarjoama apu ja tuki (n = 29) sekä järjestöjen, yhdistysten ja uskonnollisten yhteisöjen toiminta (n = 20). Molempiin saadut avoimet vastaukset ovat hyvin samansisältöisiä, joten käsittelemme niitä sen vuoksi samassa kappaleessa. Tämä voi johtua todennäköisesti siitä, että perheillä on vaikeaa erottaa näitä toisistaan, sillä esimerkiksi vertaisryhmätoiminnan tarkkaan määrittäminen on vaikeaa ja se voi pitää sisällään hyvin monenlaista toimintaa. Molempien ryhmien avoimista vastauksista yhteenvetona nousevat esille uskonnollisten yhteisöjen toiminnot, yhdistysten tarjoama vapaa-ajan tekeminen, lasten kerhot, vertaistuki, vapaaehtoistoiminta, koulutus ja uudet tuttavuudet.

Perheet ovat saaneet apua ja tukea myös tilaisuuksista ja tapahtumista sekä kotiin jalkautuvista palveluista, joista esiin nousevat lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö, tukiperhetoiminta sekä muu lapsiperheiden tilapäinen lastenhoito- ja kodinhoitoapua. Perheistä 10 % (n = 15) vastasi, etteivät he ole tarvinneet tukea ja apua ja vastaajista 7 % (n = 11) kokee, etteivät ole saaneet tukea tai apua.

Kuviossa 5 vertaillaan yhden huoltajan ja kahden huoltajan perheiden eroja siitä, mistä ja miten perheet ovat saaneet tukea. Vertailussa on selkeästi nähtävissä, miten molempien ryhmien kohdalla on tärkeimpänä sukulaisilta ja läheisiltä saatu tuki ja apu. Yhden huoltajan perheet ovat saaneet selvästi enemmän tukea ja apua tilaisuuksista ja tapahtumista, kotiin jalkautuvista palveluista sekä keskusteluapua ja tukea eri alojen ammattilaisilta. Kotiin jalkautuvat palvelut sisältävät lapsiperheiden kotipalvelun sekä perhetyön tarjoama tuen ja avun. Keskusteluavussa ja tuessa eri ammattilaisilta tärkeimpänä tahona nousee esille perheneuvola ja koulut. Mielenkiintoista on nähdä, että yhden huoltajan perheet eivät ole saaneet tukea ja apua lainkaan järjestöjen, yhdistysten sekä uskonnollisten yhteisöjen vapaaehtoistoimijoilta. Vertaisryhmätoiminnasta yhden huoltajan perheet ovat saaneet tukea ja apua lähes puolet vähemmän mitä kahden huoltajan perheet.

Kuvio 5. Mistä ja miten vastaajat ovat saaneet tukea itselleen ja perheelleen.

6.3.3 Tuen ja avun mahdollisuuksien lisääminen

Perheiltä haluttiin saada palautetta siitä, kuinka tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä, jotta ne tukisivat lapsiperheitä nykyistä paremmin. Tähän kysymykseen saatiin 143 vastausta, joita täydennettiin 159 avoimella vastauksella.

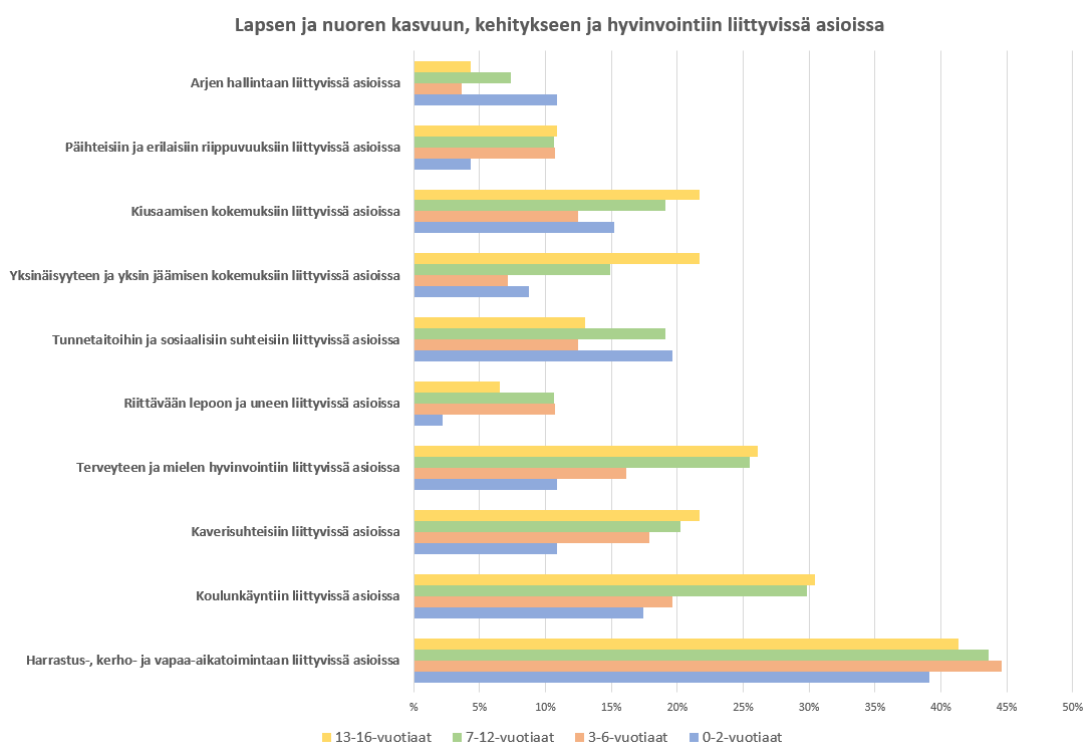
Perheet kaipaavat eniten lisää tuen ja avun mahdollisuuksia lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa (69 %, n = 99), jossa eniten vastauksia (n = 64) saa harrastus-, kerho- ja vapaa-ajan toimintaan liittyvät asiat. Tähän kohdistuvissa avoimissa vastauksissa nousee esille perheiden toiveet harrastuksista, jotka toimisivat keskustan ulkopuolella, kerho- ja vapaa-ajantoimintoista Rukalla sekä toiminnan lisäämisestä koulupäivien jälkeen kouluihin. Perheet toivovat monitoimihallia, mahdollisuuksia harrastaa perheen kanssa yhdessä ja omia ryhmiä erityislapsille. Kuusamon harrastamisen malli saa avoimissa vastauksissa kiitosta ja niiden toivottiinkin säilyvän sekä lisääntyvän vielä nykyisestään.

Koulunkäyntiin sekä terveyteen ja mielen hyvinvointiin liittyviin asioihin kaivataan lisää tuen ja avun mahdollisuuksia toiseksi eniten (25 %, n = 36). Koulunkäyntiin liittyviin asioihin saaduissa avoimissa vastauksissa perheet tuovat esille tarpeen saada kouluihin lisäresursseja sekä enemmän erityisopettajia ja koulunkäynninohjaajia. Näiden vastauksien yhteydessä nostetaan esiin pienryhmien palauttaminen, sopivat ryhmäkoot, yksilöllisten tarpeiden huomioiminen sekä riittävän tuen saaminen. Terveyteen ja mielen hyvinvointiin liittyvissä asioissa perheiltä nousee esiin sama toive koulujen riittävästä resurssista tukea ja ennaltaehkäistä lasten ja nuorten mielenterveyden haasteita. Tämän lisäksi toivotaan matalan kynnyksen palveluja, joihin pääsee ilman jonnottamista sekä ennaltaehkäisevää työtä lasten ja nuorten mielenterveyden tukemisessa. Näiden lisäksi vastauksissa toivotaan lapsia ja nuoria varten etsivää terveydenhoitajaa, koulupsykologia sekä lasten ja nuorten psykiatria Kuusamoon.

Perheet kaipaavat tietoa siitä, mistä apua saa ja minne voi ottaa yhteyttä myös kolmannen sektorin toimijoiden osalta. Lapsille ja nuorille toivotaan läsnä olevia aikuisia niin varhaiskasvatukseen kuin kouluihin. Vastausten perusteella vanhemmat kaipaavat enemmän tukea ja apua myös lasten ja nuorten tunnetaitoihin ja sosiaaliin suhteisiin (20 %, n = 28), kiusaamisen kokemuksiin (19 %, n = 27) sekä kaverisuhteisiin (19 %, n = 27) liittyvissä asioissa. Avoimien vastausten perusteella perheet kaipaavat tunnetaitojen opettamista lasten lisäksi myös vanhemmille sekä kouluikäisille lapsille ja nuorille. Kiusaamisen suhteen vanhemmat toivovat varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tiukempaa puuttumista. Vastauksissa nostetaan esille välituntivalvonnan ja kiusaamiskyselyn puuttuminen sekä resurssipula. Samoja teemoja nousee esille myös yksinäisyyteen liittyvissä asioissa, jossa vanhemmat tuovat esille, kuinka lapset viettävät aikaa yksin luokassa sekä välitunneilla. Vanhemmat kaipaavatkin lapsille ja nuorille yhteistä toimintaa välitunneille sekä keskustelua lasten ja nuorten kanssa kaverisuhteista sekä niiden puuttumisesta. Päihteisiin liittyvissä asioissa jopa kuusi vastaajaa toivoo kouluihin kokemusasiantuntijoiden vierailuja ja tiukkaa puuttumista päihteiden käyttöön. Muiden vastauksien osalta avoimista vastauksista nousee esille se, kuinka vanhemmat kaipaavat tukea ja ohjausta vanhemmuuteen liittyen. Tätä kaivataan myös kotiin tuotuna arjen perusasioihin liittyen.

Kuviosta 6 nähdään miten eri-ikäisten lasten vanhempien toiveet tuen ja avun mahdollisuuksien lisäämisestä ovat jakautuneet. Suurimmaksi osaksi lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat 7–16-vuotiaiden lasten vanhemmat. Näissä apua ja tukea toivotaan kiusaamiseen, päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin, yksinäisyyteen, terveyteen ja mielenhyvinvointiin, kaverisuhteisiin sekä koulunkäyntiin liittyviin asioihin. Päihteisiin ja muihin riippuvuuksiin kaipaavat lähes tulkoon saman verran apua ja tukea 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmat. Arjen hallintaan sekä tunnetaitoihin

ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvissä asioissa lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmat. Riittävään lepoon ja uneen liittyvissä asioissa apua ja tukea kaipaavat 3–12-vuotiaiden lasten vanhemmat. Harrastus-, kerho- ja vapaa-aikatoimintaan liittyvissä asioissa on selkeästi suurin tarve, jossa eniten tukea ja apua kaipaavat 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmat (45 %), seuraavana 7–12-vuotiaiden lasten vanhemmat (44 %), kolmanneksi 13–16-vuotiaiden lasten vanhemmat (41 %) ja vähiten 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmat (39 %).

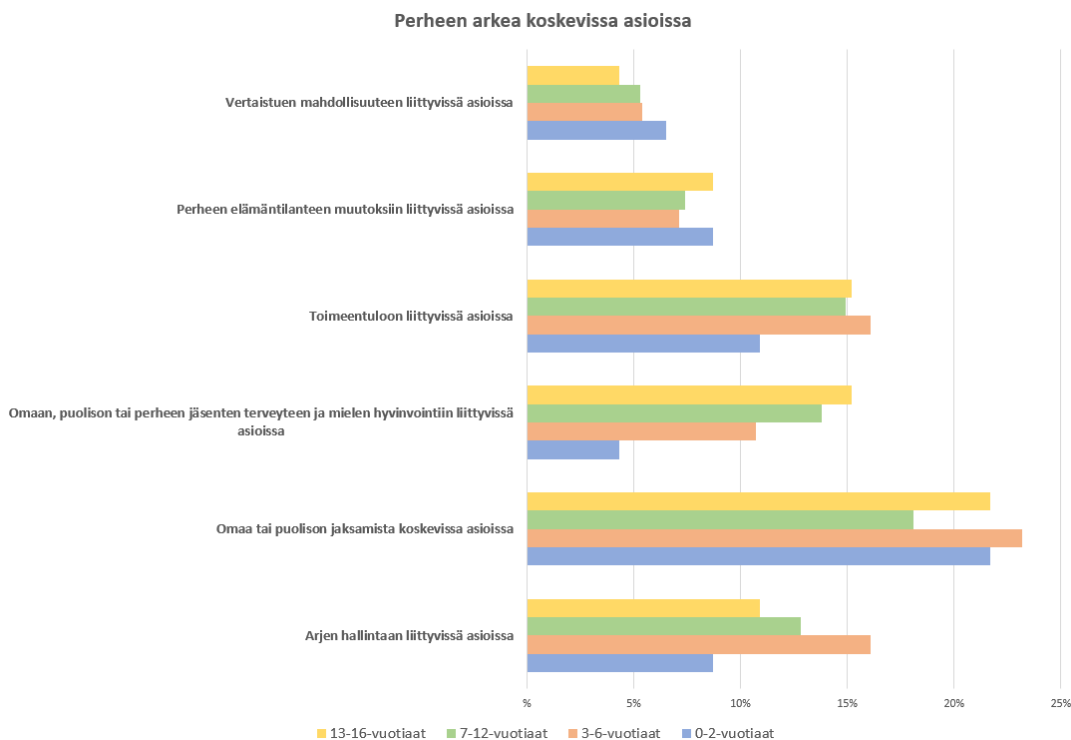

Kuvio 6. Kuinka tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Seuraavaksi eniten (42 %, n = 60) perheet kaipaavat lisää tuen ja avun mahdollisuuksia perheen arkea koskeviin asioihin, mikä nousi esille jo aiemmassa kappaleessa. Omaa tai puolison jaksamista koskeviin asioihin avun ja tuen mahdollisuuksia kaipaa lisää 20 % (n = 29) perheistä. Tähän liittyen perheet toivovat yksittäisten avointen vastausten perusteella lyhytaikaista hoitopaikkaa vauvoille, matalan kynnyksen keskusteluapua, parempaa saatavuutta lapsiperheiden kotipalvelusta, pariterapiaa virka-ajan ulkopuolella sekä enemmän tietoa avun muodoista, jotka olisivat myös ammattilaisilla selvillä, jolloin heillä olisi valmiit kontaktit sekä tietoa hoitopolusta.

Myös toimeentuloon liittyvissä asioissa (15 %, n = 21) perheet kaipaavat apua. Avoimissa vastauksissa esitettiin toive lasten harrastuskulujen madaltamisesta, aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen pienentämisestä sekä yksinhuoltajaperheiden taloudellisesta tukemisesta. Seuraavana esille nousee arjenhallintaan liittyvät asiat (n = 18) sekä omaan, puolison tai perheen jäsenten terveyteen ja mielen hyvinvointiin liittyvät asiat (n = 18). Avoimissa vastauksissa näihin asioihin toivotaan lisää apua tukemalla perhekeskeisyyttä, lasten hoitamista kotona sekä lapsen kotiopetusta. Lisäksi perheille toivotaan ammattilaisten apua esimerkiksi keskusteltaessa perheessä olevista sairauksista. Lapsille ja nuorille toivotaan omaa ADHD-lääkärinä sekä sairaanhoitajan aikoja, jotta aina ei tarvitsisi mennä päivystykseen ja kuormittaa päivystystä asioilla, jotka myös sairaanhoitaja voisi hoitaa. Perheen elämäntilanteen muutoksiin sekä vertaistuen mahdollisuuteen liittyvissä asioissa nousee esille yksittäisiä toiveita vanhemmuuden ja erityisesti isyyden tukemisesta, kotiavun saamisesta, vertaistuen saamisesta Nepsy-lasten vanhemmille, eri-ikäisten lasten vanhemmille sekä perhekahvilan saamisesta myös Rukan alueelle.

Kuviosta 7 nähdään kuinka 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmat kaipaavat lisää tuen ja avun mahdollisuuksia vertaistuen mahdollisuuteen liittyviin asioihin. Perheen elämäntilanteen muutoksiin lisää avun ja tuen mahdollisuuksia kaipaa eniten niin 13–16-vuotiaiden kuin 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmat. Toimeentuloon, arjen hallintaan ja oman tai puolison jaksamiseen liittyviin asioihin eniten lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmat. Oman, puolison tai perheen jäsenten terveyteen ja mielen hyvinvointiin liittyviin asioihin lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat eniten 13–16-vuotiaiden lasten vanhemmat ja tässä selvästi nähdään kuinka avun ja tuen tarve pienenee nuorempien lasten kohdalla. Toimeentuloon liittyvissä asioissa tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat lähes tulkoon saman verran kolme ryhmää, joihin kuuluvat 3–16-vuotiaiden lasten vanhemmat. Arjen hallintaan liittyvissä asioissa nousee selkeästi esille tarve 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmilta. Vastauksien perusteella omaa tai puolison jaksamista koskeviin asioihin lisää avun ja tuen mahdollisuuksia perheet kaipaavat kaiken kaikkiaan eniten.

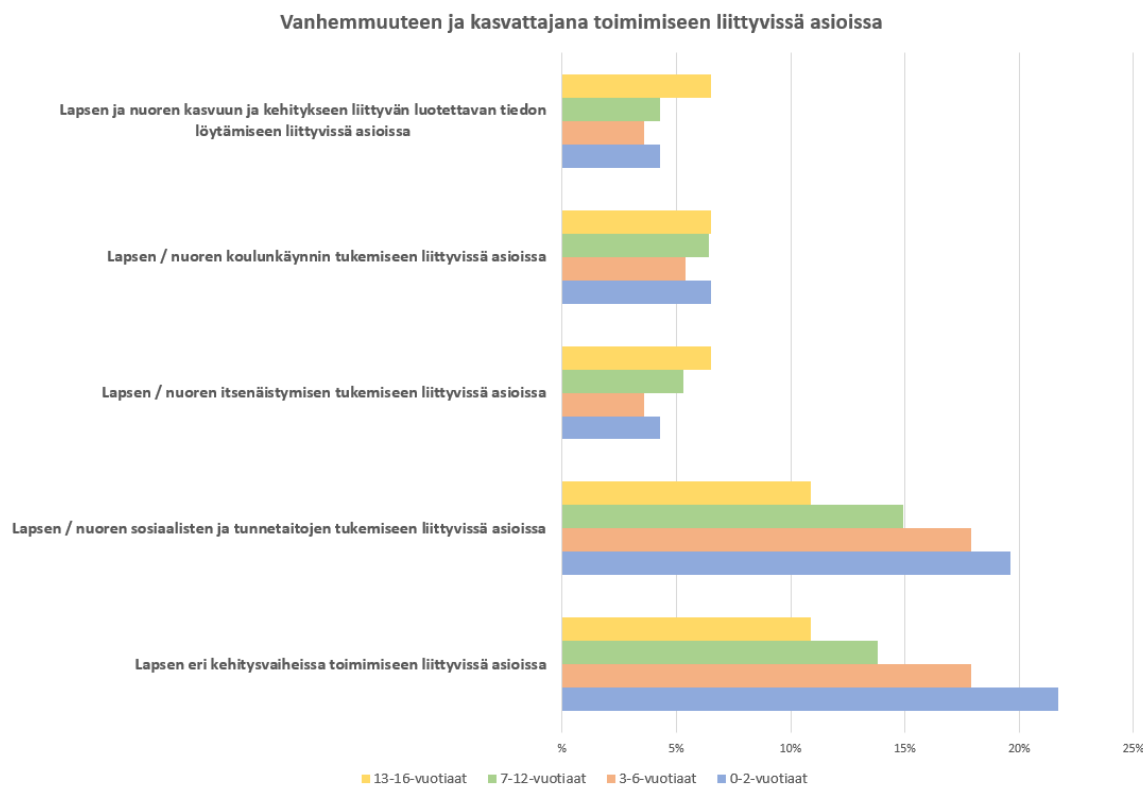

Kuvio 7. Kuinka tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä perheen arkea koskevista asioista.

Perheistä 29 % (n = 42) kaipaa lisää tuen ja avun mahdollisuuksia vanhemmuuteen ja kasvattajana toimimiseen liittyvissä asioissa, josta tärkeimpinä asioina nousee esille lapsen ja nuoren eri kehitysvaiheissa toimimiseen liittyvät asiat (n = 25) sekä sosiaalisten ja tunnetaitojen tukemiseen liittyvät asiat (n = 23). Avoimissa vastauksissa korostuu vanhempien toive saada enemmän tukea erityisesti murrosikäisen nuoren vanhempana toimimiseen. Murrosikä koetaan koettelevan koko perhettä, jonka vuoksi perheet kaipaavat vertaistukea sekä ammattilaisten apua esimerkiksi järjestämällä luentoja aiheesta. Luentoja sekä ammattilaisten vierailua toivotaan myös kaikenikäisten lasten kohdalla. Näiden lisäksi yksittäisissä vastauksissa toivotaan vanhemmuustaitojen tukemista sekä apua ja opastusta kotiin. Koulunkäynnin tukemiseen liittyvissä asioissa nousee esille yksittäisinä vastauksina aiemminkin esille tuotuja toiveita koulunkäynninohjaajien lisäämisestä kouluihin, nepsy-lasten tukemisesta kouluissa mutta myös toimiva yhteistyö koulun ja kodin välillä nostetaan esille tärkeänä asiana koulunkäynnin tukemisessa.

Kuvio 8 kertoo mihin eri-ikäisten lasten vanhemmat kaipaavat lisää avun ja tuen mahdollisuuksia vanhemmuuden ja kasvattajana toimimisen tueksi. Eniten apua ja tukea kaivataan selvästi lasten ja nuorten sosiaalisiin ja tunnetaitoihin liittyvissä asioissa sekä lapsen eri kehitysvaiheissa toimimiseen liittyvissä asioissa, joissa eniten tarvetta on 0–2-vuotiaiden lasten vanhemmilla. Tässä on nähtävillä myös, miten avun ja tuen tarve vähenee edellä mainituissa asioissa lasten kasvaessa.

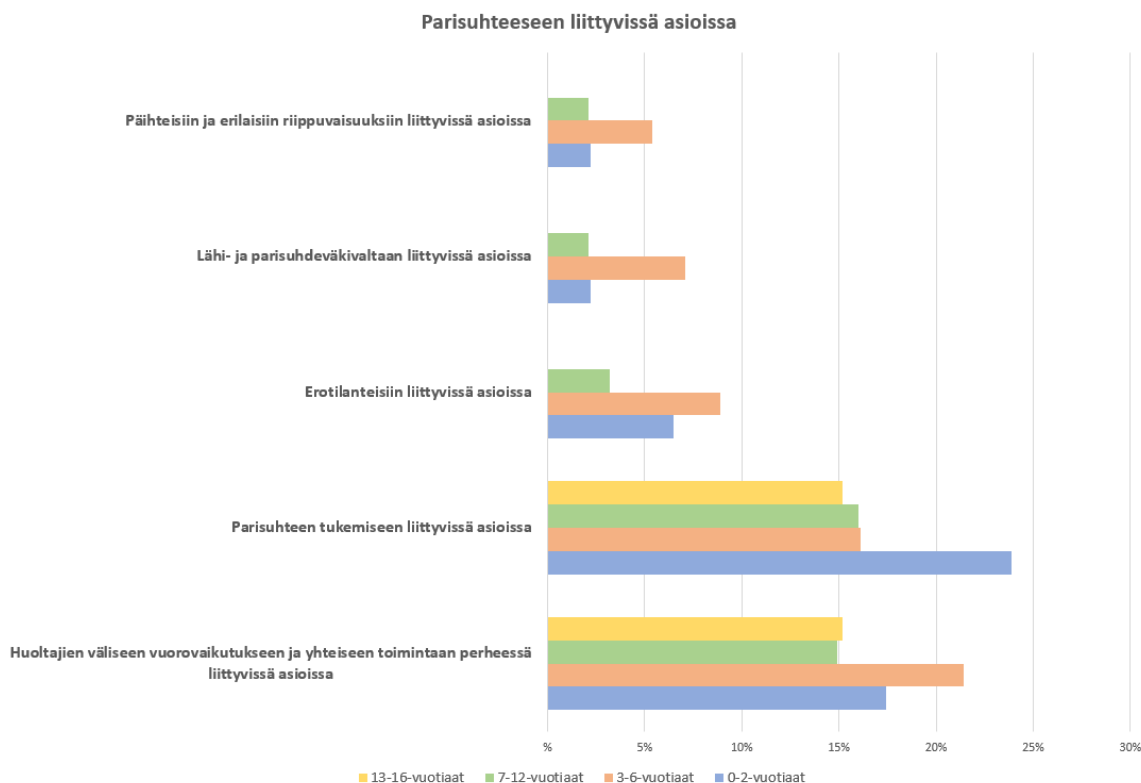
Vanhempien lasten kohdalla kaivataan enemmän apua ja tukea luotettavan tiedon löytämisessä, koulunkäynnin tukemisessa sekä itsenäistymisen tukemisessa.

Kuvio 8. Kuinka tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä vanhemmuuteen ja kasvattajana toimimiseen liittyvissä asioissa.

Parisuhteeseen liittyviin asioihin lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaipaavat 27 % (n = 39) perheistä. Eniten perheet kaipaavat apua parisuhteen tukemiseen (n = 26) sekä huoltajien väliseen vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan perheessä (n = 24). Näiden kohdalla avoimissa vastauksissa nousee esille tuttuja toiveita vanhemmuuden tukemisesta myös isyyden osalta, johon toivotaan isien osallistamista jo raskausaikana, pariskunnille keskusteluapua virka-aikojen ulkopuolella, luentoja parisuhteen tukemiseksi, ennaltaehkäisevää tukea sekä lisäresurssia perheneuvolaan.

Kuviosta 9 nähdään perheiden tarve saada apua ja tukea parisuhteen tukemiseen sekä huoltajien väliseen vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan perheessä. Pääteisiin ja erilaisiin riippuvuuksiin, lähi- ja parisuhdeväkivaltaan sekä erotilanteisiin liittyvään tuen ja avun saantiin suurin tarve on selvästi 3–6-vuotiaiden lasten vanhemmilla.

Kuvio 9. Kuinka tuen ja avun mahdollisuuksia tulisi lisätä parisuhteeseen liittyvissä asioissa.

6.3.4 Kokemukset saaduista palveluista sekä niihin vaikuttamisesta ja osallistumisesta

Perheiltä kysyttiin mielipidettä Likert-asteikon avulla alla olevista väittämistä. Likert -asteikossa oli viisi eri vaihtoehtoa: samaa mieltä, osittain samaa mieltä, osittain eri mieltä, eri mieltä ja ei kokemusta. Halutessaan vastaajat saivat täydentää valintaansa avoimella vastauksella. Vastaajien määrä oli 156 ja avoimia vastauksia kertyi 77 kappaletta.

Lapsiperheille suunnatusta avusta ja tuesta tiedotetaan riittävästi ja tieto on helposti löydettävissä -väittämistä suurin osa (33 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 29 % on osittain eri mieltä ja 24 % on eri mieltä. Samaa mieltä on 7 % perheistä. Avoimissa vastauksissa nousee esille suurimpana haasteena se, että Pohteen sivuilta on vaikea löytää tietoa sekä se, että tietoa kyllä on saatavilla, jos vaan osaa etsiä. Yksittäisissä vastauksissa kommentoidaan, ettei ammattilaisetkaan tiedä kuka perhettä voi auttaa tai keneen olla yhteydessä, ammattilaiset eivät aina vastaa viesteihin ja asioista ilmoitetaan viime tipassa. Sosiaalisessa mediassa tietoa on paljon yhden vastaajan mukaan, mutta tieto ei tavoita sitä kautta kaikkia. Parannusehdotuksena esitetään, että lapsiperheiden linkit koottaisiin yhteen paikkaan, josta ne olisi helpompi löytää.

"Infoa saa, jos kyselee mut pitää tietää ite oikea taho mistä kysellä."

Tukea ja apua on saatavilla helposti ja ajoissa -väittämästä suurin osa (30 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 26 % on eri mieltä ja 23 % on osittain eri mieltä. Samaa mieltä on 5 % perheistä. Avoimissa vastauksissa nousee esille eniten perheiden kokemukset pitkistä jonoista palveluihin pääsyssä. Avoimien vastauksien mukaan toimintaterapeutille on vaikea päästä ja syömishäiriöön on vaikea saada apua ennen kuin tilanne menee tosi pahaksi. Vanhemmat ovat myös sitä mieltä, että nuorille pitäisi järjestää mielenterveyspalveluita paremmin ja panostaa enemmän ennaltaehkäiseviin palveluihin. Yhdessä vastauksessa sanotaan, että apua ja tukea on saatavilla, jos tietää mistä kysyy ja uskaltaa kysyä. Perheet kokevat, että apua ja tukea saa vasta sitten kun sitä on pakko antaa. Yhdessä avoimessa vastauksessa kuitenkin sanotaan, että mikäli apua tarvitaan, niin se vaatii puhelinsoiton ja asia on vireillä.

Saamani apu ja tuki on ollut riittävää sekä koko perheen tarpeeseen vastaavaa -väittämään suurin osa perheistä (32 %) on osittain samaa mieltä, 27 %:lla ei ole kokemusta ja 16 % on samaa mieltä. 15 % perheistä on osittain eri mieltä ja 11 % on eri mieltä. Avoimissa vastauksissa tuodaan esille niin tyytyväisyyttä kuin tyytymättömyyttä saadun avun ja tuen osalta. Avoimia vastauksia kertyi kuusi kappaletta.

Yhteistyö ja vuorovaikutus ammattilaisten ja perheen välillä on sujuvaa ja toimivaa -väittämästä suurin osa (37 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 28 % on samaa mieltä ja 19 %:lla ei ole kokemusta. Perheistä 12 % on osittain eri mieltä ja 5 % eri mieltä. Avoimissa vastauksissa nousee eniten esille, etteivät perheet koe tuleensa kuulluksi. Perheiden esittämiä huolia ei oteta vakavasti, vanhempia vähätellään, jolloin perhe jää ilman apua ja ammattilainen jää etäiseksi. Yksittäisissä vastauksissa sanotaan yhteistyön ja vuorovaikutuksen riippuvan ammattilaisesta sekä siitä onko perhe itse aktiivinen. Neuvola ja koulut saavat muutamissa vastauksissa kiitosta hyvästä yhteistyöstä perheen kanssa.

Ammattilaisten välinen yhteistyö on ollut sujuvaa ja toimivaa sekä perhettä kokonaisvaltaisesti tukevaa -väittämästä suurin osa (37 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 27 %:lla ei ole kokemusta ja 16 % on samaa mieltä. Perheistä 13 % on osittain eri mieltä ja 7 % eri mieltä. Avoimissa vastauksissa nousee esille, että aiemmin yhteistyö on ollut toimivaa ja sujuvaa mutta nykyään ison perheen kohdalla ei niin huomioivaa. Yhdessä vastauksessa nostetaan esille huonoja kokemuksia lähetteiden liikkumisesta eri toimijoiden välillä niin Kuusamon sisällä kuin Kuusamon ja OYS:n välillä. Kun tieto ei liiku jää jatkohoito saamatta ja hoito pysähtyy Kuusamossa. ADHD:n

lääkinnällisen hoitoon kaivataan omaa lääkäriä. Yhdessä vastauksessa nousee esille asiakkaan pallottelu ammattilaiselta toiselle, kun ei tiedetä, kenen vastuulle asian hoitaminen kuuluu.

Olen tullut aidosti kohdatuksi ja kuulluksi itseni ja perhettämme koskevia asioita hoidettaessa -väittämästä suurin osa (36 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 23 % on samaa mieltä ja 18 %:lla ei ole kokemusta. 15 % perheistä osittain eri mieltä ja 7 % eri mieltä. Avoimissa vastauksissa perheet tuovat esille, etteivät he ole tulleet kuulluksi, heitä ole otettu mukaan päätöksentekoon tai heidän kuulemisellaan ei ole vaikutusta päätöksenteossa. Opettajat, varhaiskasvatus, neuvola ja kouluterveydenhoitaja saa yhdessä vastauksessa kiitosta.

Olen voinut itse vaikuttaa siihen, ketä omien / perheemme asioiden hoitamiseen otetaan mukaan -väittämään suurimmalla osalla (34 %) perheistä ei ole kokemusta, 28 % on osittain samaa mieltä ja 21 % on samaa mieltä. Perheistä 9 % on eri mieltä ja 8 % osittain eri mieltä. Tähän väittämään saatiin yksi avoin vastaus, jossa kerrotaan aiemminkin esille noussut asiakkaan pompottelu ammattilaiselta toiselle, jonka vuoksi luottamus hoidon saantiin ja kuulluksi tulemiseen on heikentynyt.

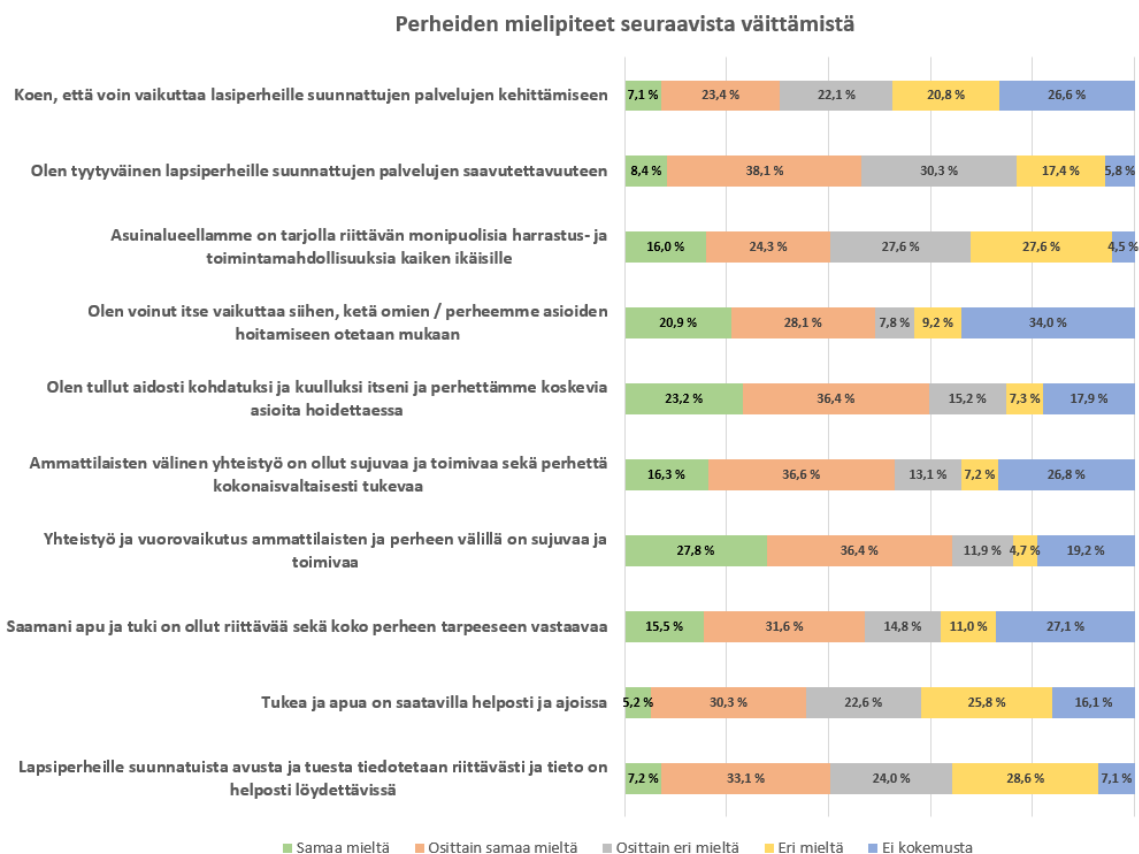
Asuinalueellamme on tarjolla riittävän monipuolisia harrastus- ja toimintamahdollisuuksia kaiken ikäisille -väittämästä 28 % perheistä on osittain eri mieltä ja saman verran (28 %) perheistä on eri mieltä. Perheistä 24 % on osittain samaa mieltä ja 16 % samaa mieltä. Tähän väittämään saatiin kaikkein eniten avoimia vastauksia, joissa nousevat esille aiemminkin esille nousseet toiveet harrastustoiminnan lisäämisestä Rukalle sekä sivukylille koulupäivän päätteeksi, sillä pitkät välimatkat sekä haasteet kyytien järjestämisessä keskustaan heikentävät lasten ja nuorten mahdollisuuksia harrastaa. Rukalle toivotaan kaiken ikäisille lapsille muitakin harrastusmahdollisuuksia kuin laskettelu. Yksittäisissä vastauksissa nostetaan esille erityislasten jääminen harrastuksien ulkopuolelle isojen ryhmäkokojen ja vähäisten ohjaajamäärien vuoksi. Kuusamossa on vain vähän sellaisia harrastuksia, jotka ei ole kilpailuhenkisiä, ja näitä toivotaankin paikkakunnalle lisää. Esiope- tus- ja päiväkotii-ikäisille on tarjolla vain vähän harrastustoimintaa. Tiedottamista tulisi parantaa harrastusten osalta, sillä perheillä ei ole tietoa kaikista harrastusmahdollisuuksista. Tässäkin yhteydessä nostetaan esille toive monitoimihallista, koska tämänhetkiset salivuorot eivät riitä kaikille, salit käyvät pieniksi ja esimerkiksi jalkapalloilijat eivät voi treenata talvikaudella.

Olen tyytyväinen lapsiperheille suunnattujen palvelujen saavutettavuuteen -väittämästä suurin osa (38 %) perheistä on osittain samaa mieltä, 30 % osittain eri mieltä ja 17 % eri mieltä. Perheistä 8 % on samaa mieltä. Avoimissa vastauksissa nousee aiemminkin esille tulleet huomiot palvelui-

den sijoittumisesta Kuusamon keskustan alueelle, jolloin välimatkat Rukalta ja sivukyliltä ovat pitkät ja vaikuttavat merkittävästi palveluiden käyttöön ja saavutettavuuteen. Tässäkin kohtaa nousee esille avun ja tiedon löytämisen vaikeus, perheneuvolan lääkärin puuttuminen sekä toive yksityisestä lasten lääkäriasemasta.

Koen, että voin vaikuttaa lapsiperheille suunnattujen palvelujen kehittämiseen -väittämästä perheistä 27 %:lla ei ollut kokemusta asiasta, 23 % on osittain samaa mieltä ja 22 % on osittain eri mieltä. Perheistä 21 % on eri mieltä ja 7 % samaa mieltä. Kaikissa kolmessa avoimessa vastauksessa nousee esille vanhempien huono kokemus kuulluksi tulemisesta sekä yksi vastaajista epäilee, ettei palvelujen saatavuus parane kokemustiedon kartoituksenkaan myötä.

Kuviossa 10 on havainnollistettu kuinka vanhempien mielipiteet ovat jakautuneet eri väittämien kohdalla.

Kuvio 10. Perheiden mielipiteitä väittämistä.

6.4 Kuusamon viihtyisyys, turvallisuus ja vetovoimaisuus

Kyselylomakkeessa vastaajat saivat kommentoida Kuusamon viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta lisääviä ja vähentäviä tekijöitä avoimiin vastauskenttiin. Vastauksia tuli yhteensä 113. Heistä 60 vastaajaa mainitsee Kuusamon viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta lisääväksi tekijäksi luonnon. Vetovoimaisuutta ja viihtyisyyttä lisääviksi tekijöiksi mainitaan myös monipuoliset harrastusmahdollisuudet, monipuoliset palvelut ja Ruka. Useammassa vastauksessa toivotaan Kuusamon keskustan kehittämistä ja elävöittämistä sekä leikkipuistojen uusimista. Myös julkisen liikenteen ja asuimistilanteen parantamisen uskotaan lisäävän alueen vetovoimaisuutta ja viihtyisyyttä. Useamman kerran mainittuja viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta lisääviä tekijöitä ovat myös uusi koulu, hyvät neuvolapalvelut, yhteisöllisyys, työ- ja koulutusmahdollisuudet, sivukylät, pienet koulut ja siisti sekä hyvin hoidettu asuinympäristö. Useampi vastaaja toteaa Kuusamon olevan sopivan pieni kaupunki. Kuusamon turvallisuus mainitaan yhdeksi viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta lisääväksi tekijäksi yhdeksän vastaajan toimesta. He toteavat Kuusamon olevan tällä hetkellä turvallinen ja rauhallinen paikkakunta lapsiperheille.

Viihtyisyyttä ja vetovoimaisuutta vähentäviäkin tekijöitä Kuusamosta löydetään useita. Esille nousivat erityisesti asuntopula, puutteet julkisessa liikenteessä ja kulkuyhteyksissä, kaivostoiminta, yhteisten paikkojen rikkominen ja sotkeminen esimerkiksi graffiteilla, rikollisuus, vanhat ja huonokuntoiset koulut ja muut rakennukset, epäselvyys koulupiirirajoissa, palvelujen yksipuolisuus ja vähyys, keskustan näivettyminen ja autioituminen, terveyspalvelujen vähäisyys ja ruuhkaisuus, koulujen ja päiväkotien tilanpuute, katujen likaisuus ja roskaisuus, koulutusmahdollisuuksien vähyys ja työpaikkojen puute. Lisäksi päätöksentekoon ja politiikkaan toivotaan avoimuutta ja Kuusamoon lisää muutoshalukkuutta sekä myönteisempää asenneilmapiiriä.

Kuusamon turvallisuutta kommentoidaan 73 avoimessa vastauksessa. Turvallisuutta lisääviksi tekijöiksi mainitaan erityisesti yhteisöllisyys, kaupungin pienuus, syrjäinen sijainti muihin kaupunkeihin nähden, Kuusamossa on vähän asukkaita ja he tuntevat toisensa, valaistus, maahanmuuttajien kotouttaminen, syrjäkylät, hyvä terveydenhuolto, rikollisuuden vähäisyys ja poliisi, joka on riittävästi näkyvillä katukuvassa. Kevyenliikenteen väylille toivotaan lisää hidasteita erityisesti koulujen läheisyyteen.

Turvallisuutta vähentäviksi tekijöiksi mainitaan useammassa vastauksessa päihteiden käyttö, kevyenliikenteenväylien vähäisyys, Venäjän läheisyys, pitkät etäisyydet esimerkiksi terveyspalveluihin, mielenterveyspalveluiden vähentyminen, nuorten pahoinvointi, ihmisten välinpitämättö-

myys liikenteessä ja huono liikennekäyttäytyminen, valvontakameroiden vähäisyys, puutteet valaistuksessa ja kaivosteollisuuden uhka. Venäjän läheisyys nousee esille turvallisuuden tunnetta heikentävänä asiana seitsemässä vastauksessa, eli meneillään olevalla Ukrainan sodalla voi olla vaikutusta kuusamolaisten lapsiperheiden kokemaan turvallisuuteen. Päihteiden käytön osalta esille nousee erityisesti huumeet. Kuusamon keskustassa todetaan myös liikkuvan henkilöitä, jotka käyttäytyvät arvaamattomasti.

6.5 Vertailu aiempaan kokemustiedon kartoitukseen

Vuonna 2020 tehdyssä kokemustiedon kartoituksessa tärkeimpiä lasten ja nuorten arkeen iloa ja hyvinvointia tuottavia asioita olivat tässä järjestyksessä perhe, ystävät ja kaverit sekä isovanhemmat. Tämän myötä voidaan todeta, että kahden vuoden aikana on tapahtunut muutosta, sillä tässä kyselyssä kolmeksi tärkeimmäksi asiaksi nousivat terveys ja mielen hyvinvointi, asuinympäristön turvallisuus ja viihtyisyys sekä hyvät ja toimivat peruspalvelut sekä perhe ja lähisuku. Aikuisten iloa ja hyvinvointia tuottavia asioita oli aiemmassa kartoituksessa perhe, parisuhde ja koti, jotka nousivat tässäkin kartoituksessa esille tärkeimpinä asioina.

Molemmissa kartoituksissa sukulaisilta ja läheisiltä saatu tuki on ollut tärkein tuen ja avun muoto, ja molemmissa kartoituksissa nousi esille tärkeänä tuen ja avun muotona myös ammattilaisten tarjoama keskusteluapu ja tuki. Arjen haasteina lapsen arjessa nousi edellisessä kartoituksessa esille huonot liikenneyhteydet, joka nousi useassa vastauksessa esille myös tässä kartoituksessa. Harrastuksien hinta ja vähäinen tarjonta nousi aiemmassa kartoituksessa esille ja samanlainen haaste näyttäisi olevan tälläkin hetkellä vastaajien mielestä. Vaikka Harrastamisen Kuusamon malli on tuonut koulujen yhteyteen lapsille ilmaisia harrastuksia, toivottiin niitä silti lisää koulujen yhteyteen sekä myös sivukylien kouluille ja erityisesti Rukan alueelle. Yksinäisyys on ollut myös yksi arkea haastava tekijä lapsen kannalta ja sama teema nousi nytkin esille, mutta vähemmässä määrin mitä aiemmin.

Aikuisen arjessa haasteena nousi esille aiemmassa kartoituksessa työn ja arjen yhteensovittaminen, huonot liikenneyhteydet ja toimeentulo. Samoja haasteita työn ja arjen yhteensovittamisessa on nähtävissä edelleen. Puutteet julkisessa liikenteessä nousi esille monessa kohdassa myös tässä kartoituksessa. Arkea haastavana tekijänä koettiin vanhempien mielestä myös palveluiden keskittyminen Kuusamon keskustaan.

Molemmissa kartoituksissa eniten lisää tuen ja avun mahdollisuuksia kaivattiin lapsen ja nuoren kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Toisena oli perheen arjen sujuvuuteen liittyvät asiat ja kolmantena vanhemmuuteen liittyvät asiat. Avoimissa vastauksissa nousi edelleen esille samoja toiveita, kuten esimerkiksi ilmaiset harrastukset ja pääsy matalalla kynnyksellä psykologille ja mielenterveyspalveluihin. Vanhemmuuden tukemiseen liittyen avoimissa vastauksissa nostettiin esille lapsi- ja perhetyön parempaa saatavuutta, keinoja haastavasti käyttäytyvän lapsen kanssa, tukiperheitä ja neuvoja vanhemmille lapsen eri ikävaiheisiin liittyen. Kaikki nämä ovat hyvin saman suuntaisia tämän kartoituksen avointen vastausten kanssa. Parisuhteeseen liittyvissä asioissa avoimissa vastauksissa nousi esille molemmissa kartoituksissa lisäresurssien toive perheneuvolaan sekä matalan kynnyksen terapiat lapsiperheiden vanhemmille. Myös huoli erityislasten asemasta nousi esille molemmissa kartoituksissa.

Kysyttäessä perheiltä, miten alueen lapsi- ja perhepalveluita tulisi kehittää, jotta ne tukisivat arjen sujuvuutta ja hyvinvointia, on nähtävissä selkeitä eroja vastauksissa. Aiemmassa kartoituksessa eniten kehitettävää oli liikuntapalveluissa, sosiaalipalveluissa ja perusopetuspalveluissa. Myös tässä kartoituksessa eniten kehitettävää nähtiin liikuntapalveluissa, mikä on molempia kartoituksia yhdistävä tekijä. Seuraavana hyvin pienillä eroilla nousivat esille opiskeluhoitopalvelut, varhaiskasvatuspalvelut, aamu- ja iltapäivätoiminta, sosiaalipalvelut, nuorisopalvelut ja terveyspalvelut. Avoimissa vastauksissa molemmissa kartoituksissa nousivat yhteisenä esille toive harrastusmahdollisuuksista keskustan ulkopuolella, erityislasten harrastuksista, resurssien ja pienryhmien lisäämisestä kouluihin sekä toimintaa koulujen yhteyteen.

Kuusamon vetovoimaisuudesta kysyttäessä vastaukset olivat edellisessä kartoituksessa tärkeysjärjestyksessä seuraavat: luonto, ulkoilumahdollisuudet ja monipuoliset harrastusmahdollisuudet, palvelut, koulu- ja varhaiskasvatuspalvelut sekä työ. Tässä kartoituksessa vastaukset olivat seuraavassa järjestyksessä: luonto, monipuoliset harrastusmahdollisuudet, monipuoliset palvelut sekä Ruka. Avoimissa vastauksissa oli paljon yhteneväisyyksiä ja niissä kuvattiin Kuusamo pieneksi kaupungiksi, joka on elinympäristönä rauhallinen ja turvallinen.

Viihtyisyyttä vähentäviksi tekijöiksi edellisessä kartoituksessa mainittiin koulut ja päiväkodit, palvelut, ympäristö, yleinen ilmapiiri, harrastukset ja vapaa-ajan toiminta sekä työpaikat ja toimeentulo. Tässä kartoituksessa vähentäviksi tekijöiksi saatiin hyvin yksityiskohtaisia vastauksia. Näitä ovat asuntopula, puutteet julkisessa liikenteessä ja kulkuyhteyksissä, kaivostoiminta, yhteisten paikkojen rikkominen ja sotkeminen, rikollisuus, vanhat ja huonokuntoiset koulut ja muut rakennukset, epäselvyys koulupiirirajoissa, palvelujen yksipuolisuus ja vähyyys, keskustan näivettyminen ja autoituminen, terveyspalvelujen vähäisyys ja ruuhkaisuus, koulujen ja päiväkotien tilanpuute,

katujen likaisuus ja roskaisuus, koulutusmahdollisuuksien vähyys ja työpaikkojen puute. Edellisen kartoituksen avoimissa vastauksissa nousi esille samoja teemoja kuin nykyisessäkin kartoituksessa, mutta ne nousivat esille eri kysymyksien yhteydessä.

On tärkeää huomioida, että edellisen kartoituksen aikaan perheiden tilannetta on haastanut koronaviruksen luoma poikkeustilanne mutta siitä huolimatta tietyt asiat ovat nähtävissä perheiden arjessa ja hyvinvoinnissa tänäkin päivänä. Vastauksien perusteella on nähtävissä samojen teemojen esille nouseminen, mikä kertoo perheiden samanlaisista tarpeista ja toiveista tälläkin hetkellä. Tämä voi johtua siitä, ettei palveluita ole onnistuttu kehittämään parhaalla mahdollisella tavalla lapsiperheiden toivomaan suuntaan.

Kartoitusten vertailu keskenään on haastavaa, koska perheiden tilanne on tällä hetkellä hyvin erilainen kuin koronaviruksen aiheuttaman poikkeustilanteen aikaan. Vertailua haastaa se, että kyselyt ovat rakenteeltaan erilaisia ja uuteen kartoitukseen lisättiin uusia kysymyksiä.

7 Pohdinta

Aloitimme opinnäytetyöprosessin syksyllä 2022 ja ensimmäinen palaveri toimeksiantajan kanssa pidettiin alkuvuodesta 2023. Alkuvuodesta suunniteltiin kokemustiedon kartoituksen kyselylomake, jota muokattiin yhdessä LAPE-työryhmän kanssa maaliskuussa 2023. Kysely päästiin toteuttamaan aikataulussa huhti-toukokuun aikana. Aluksi kysely oli auki kaksi viikkoa, jonka jälkeen vastausaika jatkettiin viikolla pienen vastausprosentin vuoksi. Lisäajan vuoksi vastausmäärä tuplaantui. Vastauksia alettiin analysoida heti kyselyn päätyttyä ja analysointi saatiin valmiiksi kesäkuun loppuun mennessä. LAPE-työryhmälle menevä raportti valmistuu ja esitellään syyskuun puoliväliin mennessä. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön prosessi eteni suunnitellusti ilman vastoinkäymisiä.

Opinnäytetyön aihe kiinnosti molempia opinnäytetyön tekijöitä, joten opinnäytetyö päädyttiin tekemään yhdessä. Parityöskentely on sujunut koko opinnäytetyöprosessin ajan hyvin ja aikataulusuunnitelma on sujunut joustavasti yhteisymmärryksessä. Työnjako on ollut tasapuolista ja olemme tukeneet sekä auttaneet toisiamme prosessin aikana. Koemme, että olemme molemmat päässeet hyödyntämään vahvuksiamme ja osaamistamme opinnäytetyön toteutuksessa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa laadukas ja hyödynnettävissä oleva raportti toimeksiantajalle. Osin tämän tavoitteen takia opinnäytetyö sisältää paljon yksityiskohtaisia vastauksia, joista toimeksiantajan ja LAPE-työryhmän eri toimijoiden uskottiin olevan kiinnostuneita palveluiden kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi opinnäytetyössä haluttiin tuoda myös vastaajien äänet mahdollisimman hyvin kuuluviin, sillä usea vastaaja koki, että he eivät ole tulleet kuulluiksi palveluita kehitettäessä. Vastaajat kokivat työn aiheen tärkeäksi ja toivoivat vastauksilla olevan oikeasti vaikutusta Kuusamon palveluiden kehittämisessä.

Valmiin kokemustiedon kartoituksen tuloksia on esitelty LAPE-työryhmälle, Kuusamon kaupungin hyvinvointityöryhmälle ja nuorten ohjaus- ja palveluryhmälle Kuusamossa. Näin olemme omalta osaltamme voineet vaikuttaa siihen, että kartoituksesta esiin nousevat asiat käydään läpi ja vastaajat tulevat kuulluiksi eri työryhmissä. Osa LAPE-työryhmän toimijoista ovat jo järjestäneet tai aloittaneet suunnittelemaan toimintaa, jota kartoituksen mukaan on kaivattu. Tämä kertoo mielestämme siitä, että kartoituksessa esiin nousseisiin asioihin halutaan vastata jo nopeallakin aikataululla, ja että kuusamolaisilla lapsiperhe-toimijoilla on vahva tahtotila kehittää toimintaa sekä palveluita. Saamamme palaute kartoituksesta on ollut positiivista ja olemme saaneet kiitosta laadukkaasta ja yksityiskohtaisesta analysoinnista.

Yhtenä tärkeänä huomiona esittelyiden yhteydessä nousi esiin tiedottaminen. Työryhmissä todettiin, että asioihin, joihin perheet kaipaavat kartoituksen perusteella tukea ja apua, on jo olemassa palveluita, mutta selvästikään palvelut eivät tällä hetkellä tavoita perheitä. Mielestämme tämä on yksi tärkeimmistä kehityskohteista, joka kartoituksen avulla pystyttiin toteamaan. Parantamalla tiedottamista voidaan parantaa myös lapsiperhepalveluiden saatavuutta.

On kuitenkin hyvä huomioida, että vastaajat kattavat vain noin 11,9 % kaikista kuusamolaisista lapsiperheistä. Tämän vuoksi tuloksien yleistämisessä tulee olla varovainen, eivätkä tulokset välttämättä anna kokonaisvaltaista ja luotettavaa kuvaa kaikkien kuusamolaisten lapsiperheiden kokemuksista hyvinvointia ja saatuja palveluja koskien.

Opinnäytetyön päätuloksena voidaan vielä todeta, että kuusamolaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin kannalta tärkeää ovat ensi sijassa muut asiat kuin palvelut. Näitä asioita ovat tulosten mukaan erityisesti läheisten tarjoama tuki ja apu sekä se, miten aika perheissä käytetään. Lapsiperheille on tulosten perustella tärkeää se, että elämän eri osa-alueet ovat keskenään tasapainossa. Myös ammattilaisten tarjoama tuki ja apu mainittiin tärkeäksi, mutta muut asiat elämässä menevät hyvinvoinnin kannalta edelle.

7.1 Eettisyys ja luotettavuus

Heikkilän (2014, 175) mukaan tutkimusraporteissa tulee selvittää, miten ja kuinka luotettavasti tutkimuksessa käytetyt mittarit toimivat. Hänen mukaansa luotettavuuden ensimmäinen edellytys on, että tutkimus on toteutettu tieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteerien mukaan. Tutkimuksen tulee mitata sitä, mitä tutkimuksella on ollut tarkoitus selvittää. Voidaan puhua myös tutkimuksen validiteetista, millä tarkoitetaan systemaattisen virheen puuttumista. Mittaustulokset eivät voi olla valideja eli päteviä, mikäli mitattavia käsitteitä ja muuttujia ei ole määritelty tarkoin. Tämän vuoksi ennen varsinaista tutkimuksen toteuttamista käytetään paljon aikaa tutkimuksen keskeisten käsitteiden ja kysymysten muotoiluun. Lisäksi varmistetaan, että kyselylomakkeella kysytään asioita, joiden avulla saadaan vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin. Validius on varmistettava etukäteen huolellisella suunnittelulla ja tiedonkeruulla, sillä validiutta on vaikea tarkastella jälkikäteen. Lisäksi edustavan otoksen saaminen ja riittävän korkea vastausprosentti

edistävät validin tutkimuksen toteutumista (Heikkilä 2014, 27). Hyödyntämällä eri kanavia, verkostoja ja myös kyselylomakkeen uudelleen lähettämällä pyrittiin edistämään riittävän edustavan otoksen saaminen.

Tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan tulosten tarkkuutta. Tulokset eivät saa olla sattumanvaraisia, vaan tutkimus tulisi olla toistettavissa samanlaisin tuloksin. Tuloksia ei myöskään voi yleistää niiden pätevyysalueen ulkopuolelle, sillä yhteiskunnan monimuotoisuudesta ja muutoksista johtuen yhden tutkimuksen tulokset eivät välttämättä päde toisessa yhteiskunnassa tai toisena aikana. (Heikkilä 2014, 28.) Opinnäytetyön kohdejoukkona olivat kuusamolaiset lapsiperheet, eli kyselylomakkeella saatuja vastauksia ei voi yleistää koskemaan kaikkia suomalaisia lapsiperheitä. Tiedostetaan myös se, että tulokset kuvaavat tämänhetkistä tilannetta kuusamolaisten lapsiperheiden koettua arjen hyvinvointia koskien. Tutkimustulokset voivat olla hyvin erilaiset jo seuraavana vuonna erilaisista yhteiskunnallisista tapahtumista ja muutoksista johtuen.

Koko tutkimusprosessin ajan oltiin tarkkoja ja kriittisiä, sekä tiedostettiin se, että virheitä voi satua tietoa kerätessä, käsiteltäessä ja tuloksia analysoitaessa. Omat mielipiteet tai vakaumukset eivät saisi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, joten tutkimusprosessissa pyrittiin siihen, tulokset ovat tutkijoista riippumattomia. (Heikkilä 2014, 28–29.) Opinnäytetyön prosessin aikana omien mielipiteiden ei annettu vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, vaikka opinnäytetyön tekijät kuuluivat itsekin tutkimuksen kohdejoukkoon. Luotettavuuden kannalta onkin tärkeä huomioida, että tutkimuksen tekijät kuuluvat myös itse tutkimuksen kohderyhmään, jolloin heillä voi olla omia kokemuksia asiasta. Opinnäytetyön tekijät eivät vastanneet kyselyyn.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkimuksen toteuttaa ulkopuolinen taho, joka analysoi vastaukset ja laatii tutkimuksesta raportin LAPE-työryhmän hyödynnettäväksi. Koko opinnäytetyön prosessin ajan pidettiin yhteyttä toimeksiantajaan ja häneltä saatiin apua kyselylomakkeen rakentamiseen, tulosten analysointiin ja raportin kirjoittamiseen. Tukea, palautetta ja korjausehdotuksia saatiin säännöllisesti koko prosessin ajan myös opinnäytetyön ohjaajalta.

Tuloksia raportoitaessa on myös huolehdittava, että vastaajien tietosuojasta huolehditaan ja yksittäinen vastaaja ei saa olla tunnistettavissa tutkimuksen tuloksista (Heikkilä 2014, 29). Kyselyyn vastaaminen oli nimetöntä, millä pyrittiin siihen, että kynnyks vastata olisi mahdollisimman matala ja tutkittavat uskaltaisivat puhua kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti. Kyselylomakkeen etu oli siinä, että sen avulla vastaaja jää tuntemattomaksi, jonka vuoksi kyselylomakkeen avulla oli mahdollista saada tietoa myös arkaluontoisista asioista.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että sen tekemisessä on käytetty pääosin 2010 vuoden jälkeen julkaistuja teoksia ja tutkimuksia. Tätä myöhemmin julkaistut aineistot on perusteellisesti valittu niin, ettei siinä oleva teoria ole merkittävästi muuttunut vuosien saatossa. Opinnäytetyön luotettavuutta lisää myös se, että tutkimuksen tekemiseen on osallistunut useampi henkilö. Tutkimussuunnitelmaa on muokattu niin MLL Pohjois-Pohjanmaanpiirin kuin LAPE-työryhmänkin antaman palautteen perusteella. Webropol-kyselyä on kehitetty ja arvioitu yhdessä LAPE-työryhmän kanssa. Tämä yhteistyö takaa kyselyn laadun, luotettavuuden sekä sen, että tutkimus vastaa toimeksiantajan tavoitteisiin. Luotettavuutta lisää myös se, että kyselylomake on testattu ennen sen lähettämistä ja saadun palautteen perusteella kyselyyn on tehty muutoksia ja lisättyä joitain kysymyksiä. Testivastaajia oli 12, joista yksi oli nuori ja loput vanhempia.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on luetellut ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. Ensiksikin tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkijan tulee myös toteuttaa tutkimuksensa niin, että siitä ei aiheudu tutkittaville merkittäviä haittoja, riskejä tai vahinkoja. Periaatteita on lueteltu enemmänkin, mutta nämä ovat kaksi keskeistä, jotka koskevat olennaisesti myös tätä opinnäytetyötä, jossa tutkitaan ihmisten kokemuksia ja mielipiteitä. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen lähtökohta on tutkittavien luottamus tutkijoihin ja tieteeseen. Tutkijan on tärkeä ymmärtää, että tutkimuksen aihe voi herättää ihmisissä erilaisia reaktioita. Tutkittavilla on oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää tutkimus ilman kielteisiä seuraamuksia tai peruuttaa jo antamansa suostumus. Tutkittavalla tulee olla myös oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä, tutkimuksen toteutuksesta, siitä, mitä osallistuminen tosiasiallisesti tarkoittaa ja millainen on tutkimusaineiston elinkaari. Informaatio tulee antaa tutkittaville riittävän ymmärrettävässä muodossa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa käytettyjen mittareiden toimivuus testataan etukäteen (Heikkilä 2014, 175). Tässä opinnäytetyössä käytetty kyselylomake testattiin ennen sen lähettämistä vastaajille. Testiryhmään valittiin erilaisia perheitä, jotta kyselyllä saatiin mahdollisimman monipuolisia näkemyksiä ja kommentteja. Saadun palautteen perusteella kyselylomaketta muutettiin ennen sen lähettämistä. Kyselylomakkeen testaaminen on opinnäytetyön tulosten luotettavuutta lisäävä asia.

Myös edustavan otoksen saaminen tutkimuksen kohderyhmästä ja riittävän korkea vastausprosentti edistävät tutkimuksen luotettavuutta (Heikkilä 2014, 27). Opinnäytetyössä hyödynnettiin eri kanavia ja verkostoja kohderyhmän mahdollisimman laajaan ja kattavaan tavoittamiseen. Kyselylomakkeen vastausaikaa myös jatkettiin, millä pyrittiin edistämään riittävän vastausprosentin

saamista. Kyselystä saatiin analysoitavaksi 157 lapsiperheen vanhemman vastaukset, joten asetusta 200 lapsiperheen tavoitetta ei aivan saavutettu. Tämä saatu vastausmäärä on 11,9 % kaikista 1314 kuusamolaisesta lapsiperheestä, mikä on melko pieni. Alhainen vastausprosentti voi vaikuttaa heikentävästi tulosten luotettavuuteen, sillä se ei välttämättä kuvaa luotettavasti koko tutkimuksen kohdejoukkoa. Voi olla, että kyselyyn vastasivat esimerkiksi vain ne vanhemmat, jotka halusivat vaikuttaa alueen lapsiperheille suunnattuihin palveluihin tai joilla oli jotain ajankohtaista palautetta annettavana kyselyn aiheista. Lisäksi voi olla, ettei kaikilla vanhemmilla ollut aikaa, voimavaroja tai kiinnostusta vastata kyselyyn. Maahanmuuttajille kyselyyn vastaaminen saattoi myös olla haastavaa ilman riittävästä tukea. Kyselyn taustatietojen perusteella ei voida kuitenkaan tietää, onnistuttiinko kyselyllä tavoittamaan maahanmuuttajaperheitä.

On hyvä huomioida, että opinnäytetyössä on käytetty sekä teoriaosiossa, kyselylomakkeessa että tuloksissa sekä vanhemman että huoltajan käsitettä. Tämä on hyvä huomioida työtä lukiessa ja sen luotettavuutta arvioitaessa. Valinta käsitteiden käyttöä koskien ei ole ollut tietoinen ja olemme tarkoittaneet käsitteillä samaa asiaa. Kyselylomake on lähetetty lapsiperheiden huoltajille, eli kyselyyn on voinut vastata lasten huoltajia, jotka eivät ole heidän virallisia vanhempiaan. Tulokset siis välittävät kuusamolaisten lapsiperheiden huoltajien kokemuksia heidän kokemaansa hyvinvoinnistaan ja saaduista palveluista.

Tuloksia raportoitaessa huolehdittiin vastaajien tietosuojasta toteutumisesta ja siitä, että yksittäinen vastaaja ei ole tunnistettavissa tutkimuksen tuloksista. Myös nämä asiat lisäävät tutkimuksen luotettavuutta (Heikkilä 2014, 29). Kyselyyn vastaaminen oli vastaajille anonyymia, millä pyrittiin siihen, että tutkittavat uskaltaisivat puhua kokemuksistaan mahdollisimman avoimesti. Tämä osaltaan lisää tulosten luotettavuutta ja uskomme, että vastaajat uskalsivat tuoda mielipiteensä ja kokemuksensa rohkeasti esille.

Tutkimuseettinen neuvottelukunnan (2019, 7–9) mukaan ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita ovat ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tutkimuksesta ei saa myöskään aiheutua tutkittaville merkittäviä haittoja, riskejä tai vahinkoja. Opinnäytetyöprosessin ajan tiedostettiin, että tutkimuksen aihe voi herättää ihmisissä erilaisia tunteita ja reaktioita, mikä näkyi myös kyselyn vastauksissa. Kunnioitimme kaikkia vastauksia, emmekä rajanneet minkäänlaisia vastauksia analyysin ulkopuolelle. Tutkittavilla oli myös oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää tutkimus ilman kielteisiä seuraamuksia tai peruuttaa jo antamansa suostumus. Tutkittavilla oli myös mahdollisuus saada lisätietoja kyselystä halutessaan.

7.2 Jatkotutkimus- ja kehittämisasiheet

Vastaavia kuusamolaisten lapsiperheiden kokemustiedon kartoituksia olisi hyvä tehdä tulevaisuudessaakin säännöllisesti ja verrata saatuja tuloksia aiempien kartoitusten tuloksiin. Näin voidaan seurata ja arvioida, millaisia muutoksia alueen lapsiperheiden koetussa hyvinvoinnissa on mahdollisesti tapahtunut ja onko esimerkiksi lapsiperheille suunnattujen palveluiden kehittämisessä onnistuttu.

Tutkimusaiheena lapsiperheiden koettu hyvinvointi on kokonaisuutena laaja ja jatkotutkimuksen voisi toteuttaa suuntaamalla tutkimuksen selkeämmin yhteen osa-alueeseen, kuten palvelujen tarjoaman tuen vaikutusta lapsiperheiden koettuun hyvinvointiin. Aihetta voisikin lähestyä enemmän palveluiden näkökulmasta, jolloin palveluita voitaisiin paremmin kehittää tulosten pohjalta. Opinnäytetyön ulkopuolelle jouduttiin rajaamaan pois monia mielenkiintoisia näkökulmia, kuten lapsiperheiden taloudellinen tilanne ja sen vaikutus heidän hyvinvointiinsa. Myös tätä olisi mielenkiintoista tutkia tulevaisuudessa, sillä taloudellinen tilanne on oletettavasti heikentynyt erilaisen kustannusten nousun myötä. Myös nuoriin kohdistuvalle kokemustiedon kartoitukselle olisi tarvetta, sillä tässä kyselyssä lasten ja nuorten tilannetta kartoitettiin vain vanhempien näkökulmasta.

8 Lähteet

Allardt, E. (1976). Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

Fitzpatrick, T. (2011). *Welfare Theory: an introduction to the theoretical debates in social policy*. New York: Palgrave Macmillan.

Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2016). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kallinen, T. & Kinnunen, T. (N.d.) *Etnografia*. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Saatavilla 22.2.2023 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/kvaliohjeet/#Viittausohje>

Kallio, J., & Hakovirta, M. (2020). *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Kattilakoski, M. & Sireni, M. (2020). Koettu arjen hyvinvointi ja sen murtumat maaseudun naisten kertomuksissa. *Maaseutututkimus*, 28(1), 7–28.

Kivinen, T., Vanjusov, H. & Vornanen, R. (2020). Asiakkaan ääni – osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Teoksessa Hujala, A. & Taskinen, H (toim.) *Uudistuva sosiaali- ja terveysala*. Tampere: Tampere University Press.

Kontula, O. (2013). Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ris-tiriidoista ja erojen syistä. *Väestöliitto: Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 47/2013*.

Kuusamon kaupunki. (2023). *Kasvatus ja koulutus*. Saatavilla 11.8.2023 <https://www.kuusamo.fi/kasvatus-ja-koulutus/>

L 30.12.2014/1301. *Sosiaalihuoltolaki*. Saatavilla 3.10.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Finlex.

Lammi-Taskula, J. & Bardy, M. (2009). Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. (60–67). Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (2009). Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2009a). Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. (38–47). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. (2009b). Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. (50–57). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Martela, F. (2022). Hyvinvoinnin mittaus edellyttää hyvinvoinnin teoriaa: Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet päivitettyinä nykyaikaan. Yhteiskuntapolitiikka (87), 565–572. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022112366604>

Matilainen, T. (2008). Lapsi elää rutiineista: Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus.

Metsämuuronen, J. (2008). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: International Methelp Oy.

Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa – kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Perttula, J. (2009). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. (115–162). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue. (2023). Lapsiperheiden palvelut. Saatavilla 11.8.2023 <https://pohde.fi/palvelumme/lapsiperheiden-palvelut/>

Raijas, A. (2011). Arjen hyvinvointi. Teoksessa J. Saari (toim.) Hyvinvointi – suomalaisen yhteiskunnan perusta. (243–263). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press

Saari, J. (2012). Onnellisuuspolitiikka – Kohti sosiaalisesti kestävää Suomea. Kalevi Sorsa -säätiön julkaisuja 1/2012.

Salo, L. (2020). Raportti Kuusamon lapsiperheiden kokemustiedonkartoituksesta. Saatavilla 19.6.2023 https://bin.yhdistysavain.fi/1563591/bq1Dke4WwLeeygXjDYwB0UzPi_/Lapsiperheiden%20kokemustiedon%20kartoitusraportti%20Kuusamo%202020%20.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). Palvelut perheille. Saatavilla 11.12.2022 <https://stm.fi/palvelut-perheille>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2023). Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmä ja vastuut. Saatavilla 5.1.2023 <https://stm.fi/sotepalvelut/jarjestelma-vastuut>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2021). Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2023. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5655-1>

Tarkiainen, A. & Nieminen, A. (2014). Mihin ja miksi kokemustietoa tarvitaan? Teoksessa A. Nieminen, A. Tarkiainen & E. Vuorio. (toim.) Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus. (7–11). Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Raportteja, 177.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (2022). Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE). Saatavilla 11.12.2022 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape->

Tilastokeskus. (N.d.). Tunnuslukuja perheistä perhetyypin mukaan alueittain, 2006–2021. Saatavilla 18.5.2023 https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_perh/stat-fin_perh_pxt_12c1.px/table/tableViewLayout1/

Toikka, E. & Haanpää, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa J. Kallio & M. Hakovirta (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. (119–142). Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: TENK. Saatavilla 21.2.2023 https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Törrönen, M. (2014). Everyday Happiness. The everyday life and well-being of families with children. Helsinki: Unigrafia.

Vilkka, H. (2021). Tutki ja kehitä. Keuruu: Otava.

Opinnäytetyön aineistonhallintasuunnitelma

1. Aineistojen yleinen kuvaus

Tutkimusaineistona käytetään Webropol-kyselyn tuloksia, jotka keräämme kuusamolaisilta lapsiperheiltä.

2. Aineiston dokumentaatio ja laatu

Kyselyyn vastataan anonyymisti ja vastaajat eivät ole tunnistettavissa kyselyn vastauksista eivätkä tutkimuksen tuloksista. Vastaajilta kysytään seuraavat taustatiedot: kodin etäisyys Kuusamon keskustasta, ikä, perheeseen kuuluvien vanhempien lukumäärä, lasten lukumäärä ja iät. Vastajien tarkkoja taustatietoja kuten ikää ei mainita tutkimusaineistoa dokumentoitaessa. Vanhemmat jaetaan raportointivaiheessa seuraaviin ryhmiin: alle kouluikäisten vanhemmat, alakouluikäisten vanhemmat ja yläkoululaisten sekä yli 16-vuotiaiden lasten vanhemmat. Aineistosta kootaan julkinen raportti, joka on luettavissa myöhemmin muun muassa MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin kotisivuilta.

3. Säilytys ja varmuuskopiointi

Aineisto tallentuu MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin Webropol-tunnusten taakse. Aineistoa pääsee käsittelemään ainoastaan MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin henkilökunta, joilla on tunnukset hallussaan.

4. Säilyttämiseen liittyvät eettiset ja laillisuuskytymykset

Muut kuin MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin valikoidut työntekijät pääsevät käsiksi aineistoon. Webropolin käyttöoikeuksia hallinnoi MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piiri.

5. Aineiston avaaminen ja pitkäaikaissäilytys

MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin työntekijät vastaavat aineiston säilytyksestä, myöhemmästä käytöstä sekä hävittämisestä. Aineistoa voidaan tarvittaessa hyödyntää myöhemmässä tutkimustyössä. Aineistosta kootaan julkinen raportti, joka on luettavissa myöhemmin muun muassa MLL:n Pohjois-Pohjanmaan piirin kotisivuilta.